БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КП ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР КОМИТЕТЛАРИ, МЕҲНАТКАШЛАР ДЕПУТАТЛАРИ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР СОВЕТЛАРИНИНГ ОРГАНИ

9-йил чиқиши
№ 247 (2280).
14 декабрь
ЖУМА
1962 ЙИЛ
БАҲОСИ 3 ТИЙИН.

СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ СЕССИЯСИ ЎЗ ИШИНИ ТАМОМЛАДИ

МОСКВА, 13 декабрь. (ТАСС). Олтинчи чақириқ СССР Олий Советининг иккинчи сессияси ўз ишини давом эттирди. Эрталаб соат 10 да Катта Кремль саройида Иттифоқ Совети билан Миллатлар Советининг қўшма мажлиси очилди.

СССР Министрлар Совети Раиси, КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари, депутат Н. С. Хрушчевнинг «Ҳозирги халқаро аҳвол ва Совет Иттифоқининг ташқи сиёсати» тўғрисидаги доклади муҳокама қилинади. Музокараларда СССР космонавт учувчиси, депутат Ю. А. ГАГАРИН, ёзувчи, тинчликни ҳимоя қилиш Совет Комитети раиси Н. С. ТИХОНОВ, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси Ё. С. НАСРИДДИНОВА, СССР ташқи ишлар министри А. А. ГРОМИКО ва бошқалар сўзга чиқдилар.

СССР Олий Совети сессияси ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг «Ҳозирги халқаро аҳвол ва Совет Иттифоқининг ташқи сиёсати» тўғрисидаги доклади юзасидан қарор қабул қилди. Депутатлар Совет ҳукуматининг тинч-тотув яшаш ленинча принциплари асосида тинчликни ва халқлар ўртасида дўстликни янада мустаҳкамлашга қаратилган ташқи сиёсатини якдиллик билан маъқулладилар.

Сессияда Югославия Федератив Халқ Республикаси президенти, Югославия Коммунистлар союзининг бош секретари ўртоқ ИОСИП БРОЗ ТИТО нутқ сўзлади.

СССР Олий Совети Президиумининг секретари депутат М. П. ГЕОРГАДЗЕ СССР Олий Совети Президиумининг Фармонларини тасдиқлаш тўғрисида доклад қилди. Сессия СССР Олий Совети Президиумининг Фармонларини бир овоздан тасдиқлади.

Шу билан олтинчи чақириқ СССР Олий Советининг иккинчи сессияси ўз ишини тамомлади.

ҲОЗИРГИ ХАЛҚАРО АҲВОЛ ВА СОВЕТ ИТТИФОҚИНИНГ ТАШҚИ СИЁСАТИ

СССР Олий Советининг сессиясида 1962 йил 12 декабрда

ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВ доклади

Депутат ўртоқлар!

СССР Олий Советининг бундан олдинги сессиясидан кейин ўтган етти ой мобайнида халқаро майдонда ғоят муҳим воқеалар рўй берди. Шу воқеаларнинг баъзилари тинчлик иши учун жиддий хавф туғдирди. Совет ҳукумати ҳозирги халқаро аҳволни анализ қилиб беришни ва кейинги вақтларда ташқи сиёсат соҳасида кўрган ўзининг тадбирларини айтиб ўтишни ўз бурчи деб ҳисоблайди.

Давлатнинг ташқи сиёсати, дипломатик фаолияти социалистик мамлакатларнинг ҳукмрон сиёсий партиялари ва давлат арбобларидан халқаро турмушни чуқур илмий анализ қилишни, реал вазиятни ҳисобга оладиган, кучларнинг нисбатини сезгирлик билан салмоқлаб кўрадиган ҳамда социализм позицияларини мустаҳкамлайдиган, барча тинчликсевар халқларнинг манфаатларига жавоб берадиган натижаларга олиб келадиган қарорлар қабул қилмоқ учун юксак сиёсий маҳоратни талаб этади.

Совет ҳукумати тинч-тотув яшаш сиёсатининг ленинча принципларига қаттиқ амал қилиб, тинчликни сақлаб қолмоқ учун барча зарур чораларни кўриб келди ва кўрмоқда.

Шу давр ичида совет ҳукумати, бошқа социалистик мамлакатлар ҳукуматлари ташқи сиёсий фаолиятининг асосий якуни, барча тинчликсевар кучлар курашининг якуни шундан иборатки, Америка Қўшма Штатларининг агрессив империалистик доиралари томонидан Кубага қарши тайёрланган ҳужум даф қилинди. Кариб денгизи районидаги танглик сабабли вужудга келган бевосита жаҳон термоядро урушининг хавфи қайтарилди.

Ақл-идрок сиёсатининг бу ғалабасини жаҳон афкор оммаси, ер шарининг турли жойларида яшаб турган турли сиёсий маслак ва эътиқодлардаги кишилар қизғин табрикладилар.

Бизнинг халқимиз, бизнинг партиямиз шу даҳшатли кунлардаги ўзининг қатъий ҳаракатлари берган натижалар билан фахрланишлари мумкин. Тинчлик учун курашаётган кишилар энг хатарли халқаро тангликларни енгишга, империалистик агрессорларни жиловлаб қўйишга қодир эканлигини воқеалар исботлади.

I.

БИЗНИНГ МАҚСАДИМИЗ — ТИНЧЛИК, ЯРАТУВЧИЛИК, КОММУНИЗМДИР

Совет Иттифоқи ўтказиб келаётган тинчлик сиёсати умумхалқ давлатимизнинг социалистик характеридан, коммунистик жамият қуришнинг олижаноб мақсадларидан келиб чиқаётган сиёсатдир. Бизнинг бутун фикр-зикримиз яратувчиликка ва фақат яратувчиликка, коммунизм қуришга қаратилган. Партиямизнинг, халқимизнинг мана шу улуғвор мақсадларини КПСС Марказий Комитетининг ноябрь Пленуми яна бир марта намойиш қилди.

Партия Марказий Комитетининг Пленуми совет жамияти тараққиётининг, партия ва давлат қурилишининг, халқ хўжалигига партия раҳбарлигини яхшилашнинг жуда муҳим масалаларини кўриб чиқди. Пленумнинг қарорлари коммунистик қурилишнинг КПСС янги Программасида қўйилган вазифаларини тезроқ амалга оширишга қаратилди. Қисқа қилиб айтадиган бўлсак, Пленум коммунизмни қандай қилиб янада муваффақиятлироқ қуриш, халқимизга моддий ва маънавий неъматларни кўпроқ бермоқ учун экономикани қандай қилиб тез ривожлантириш керак, деган масалани муҳокама қилди.

Пленумнинг бутун иши ва унинг қарорлари шуни яққол кўрсатиб турибдики, бизнинг партиямиз янги, прогрессив ташаббусларни қувватлаб ва ривожлантириб, эскирган нарсаларнинг ҳаммасини улоқтириб ташлаб, Ленин йўлидан қатъият ва изчиллик билан олға бормоқда. Партиянинг йўли, унинг ички ва ташқи сиёсати, экономикага раҳбарликни яхшилаш соҳасида кейинги йилларда амалга оширилган тадбирлар ажойиб самаралар бермоқда.

Совет Иттифоқининг саноати оғир индустрияни устун даражада ўстириш асосида ривожлана бориб, етти йилликнинг тўрт йили планини ялпи маҳсулот ишлаб чиқариш бўйича 104,5 процент бажарди, саноатнинг ялпи маҳсулоти эса шу вақт ичида пландаги 39 процент ўрнига ҳаммаси бўлиб 45 процент кўпайди. Агар етти йилликнинг қолган уч йилида ҳам бизнинг саноатимиз шундай суръатлар билан олға борса, саноатимизнинг шундай олға бориши учун эса бизда ҳеч қандай шак-шубҳа йўқ, у, етти йил ичида ўз маҳсулотини мўлжалдагидек 80 процент эмас, балки қарийб икки баравар кўпайтиради.

Кейинги йилларда партия ва ҳукумат, совет халқи қишлоқ хўжалигини юксалтириш соҳасида катта тадбирларни амалга оширдилар. Бир қанча районларда об-ҳаво шароити ноқулай келганлигига қарамай, дон етиштириш 1953 йилдаги беш миллиард пуд ўрнига тўққиз миллиард пудга етказилди. 1953 йилдаги 1,9 миллиард пуд ўрнига бу йил 3,5 миллиард пудга яқин ғалла тайёрланди. Чорвачилик маҳсулотларини етиштириш кўпайиб бормоқда.

Партия ва Совет давлати халқнинг турмуш даражасини тўхтовсиз ошириш тўғрисида, халқ истеъмол қиладиган молларни тобора тез суръатлар билан ишлаб чиқариш тўғрисида, совет кишиларининг моддий ва маънавий талабларини тобора яхшироқ қондириш тўғрисида ғамхўрлик қилмоқдалар.

Депутат ўртоқлар! Бизнинг партиямиз ва ҳукуматимиз улуғ Лениннинг васиятларига амал қилиб фақат эришилган ютуқларнигина эмас, шу билан бирга камчиликларни ҳам кўриб, тўғри баҳо бермоқдалар. Саноатимиз тағин ҳам яхшироқ ишлаши мумкинлигини, қишлоқ хўжалигида эса ўсиш суръатларини тағин ҳам тезлаштириш мумкинлигини яхши тушуниб турибмиз. КПСС Марказий Комитети ноябрь Пленумининг қарорлари ҳамда Олий Совет ҳозиргина тасдиқлаган 1963 йилги халқ хўжалик плани ва бюджети етти йилликнинг бешинчи йилида янги, тағин ҳам юксак марраларга йўл очиб беради.

Бизнинг мамлакатимиз иқтисодий ва маданий тараққиёт йўлидан дадил олға бормоқда. Социалистик мамлакатларнинг халқлари ҳам худди шу йўлдан биз билан бирга бормоқдалар. Бизнинг улар билан дўстона, қардошлик муносабатларимиз яхши ривожланмоқда ва мустаҳкамланмоқда.

Яқинда Болгария Коммунистик партиясининг, Венгрия Социалистик ишчи партиясининг ва Чехословакия Коммунистик партиясининг съездлари бўлиб ўтди. Тез орада Германия Демократик Республикаси коммунистларининг съезди тўпланади. Бу съездларнинг қарорлари ва съезд олдидан эълон қилинган ҳужжатлар шуни кўрсатиб турибдики, социалистик мамлакатларнинг қардош партиялари ўзларининг асосий эътиборларини тинч яратувчилик мақсадларига — социализм қурилишини тугаллашга ва аста-секин коммунизмга ўтиш учун шарт-шароит тайёрлашга қаратмоқдалар.

Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар ички тараққиётининг процесслари социализм мамлакатлари тинчлик, инсоннинг бахт-саодати йўлида, социализм ва коммунизмнинг ғалабасини таъминлаш йўлида улуғ яратувчилик меҳнати билан машғул эканликларини ҳамма халқларга яққол кўрсатиб турибди.

Депутат ўртоқлар! Бир неча урушларнинг ва айниқса территориямизнинг анчагина қисмини ловиллаган олов тўлқини бўлиб босиб ўтган иккинчи жаҳон урушининг машаққатли синовларини бошидан кечирган совет кишилари давлатлар ўртасидаги қуролли курашнинг нималигини яхши биладилар. Табиийдирки, улар термоядро уруши қандай бўлиши мумкинлигини ҳам аниқроқ тасаввур қиладилар.

Совет кишиларига бир қўшиқда айтилганидек, «Руслар урушни истайдиларми», деб савол бериладиган бўлса, бизнинг жавобимиз аниқ-равшандир — биз урушни истамаймиз, деб қатъий жавоб берамиз! Бошқа социалистик мамлакатларнинг халқлари ҳам шундай жавоб берадилар. Лекин биз бу планетада ёлғиз ўзимиз яшаётганимиз йўқ, шу сабабли агрессив империалистик кучлар совуқ урушни қўллаб-қувватлаётганликлари, зўр бериб қуролланишни тобора кучайтираётганликлари, улар Совет Иттифоқини ҳарбий базалар халқаси билан қуршаб олганликлари ва Совет Иттифоқига, социалистик мамлакатларга ҳужум қилиш учун тузган ўзларининг ҳарбий планлари билан мақтанаётганликлари билан ҳисоблашмаслигимиз мумкин эмас.

Мудофааниг энг замонавий ва энг қудратли воситаларини — атом ва водород бомбаларини ҳамда ракета қуролини, шу жумладан қитъалараро баллистик ва глобал ракеталарни яратиш соҳасида совет кишилари яхши меҳнат қилдилар. Биз бу воситаларни яратдик, бу воситалар жаҳонда энг яхши воситалардир ва душманларимизнинг зарбаларига жавобан яшин тезлигида қақшатқич зарба бермоқ, уларнинг бизга қарши қаратилган базалари қаерда бўлмасин, бу базаларни ҳам, агрессорнинг қуролли кучлари учун қурол тайёрлаб бераётган корхоналарни ҳам ер билан яксон қилмоқ учун бу воситалар бизда етарли миқдорда бор.

НАТО милитаристлари «ваҳима мувозанати» тўғрисида, «қасос олувчи кучларнинг мувозанати» тўғрисида ва, ҳатто, «террор кучларининг мувозанати» тўғрисида — булар ер юзида тинчликни гарантиялай оладиган фактор деб вайсашни яхши кўрадилар. Лекин мана шундай асосга қурилган тинчликка оқилона умидвор бўлиш мумкинми? Агар обдон ўйлаб кўрилса, ҳозирги кунда жаҳон, образли қилиб айтганда, термоядро қуролига тўлган ва миналаб қўйилган ертўла устида яшаб турибди.

Ҳозирги вақтда инсоният фақат икки нарсадан бирини — ё тинч-тотув яшашни, ёки қирғин урушни танлаб олиши керак. Лекин ҳарбий ҳалокат биронта ҳам давлатнинг халқига керак эмас. Агар янги уруш бошланиб кетишига йўл қўйиладиган бўлса, бу уруш қайси миллатга мансуб бўлишидан, мулкий аҳволидан қатъи назар миллионлаб кишиларни қириб юборади. Бинобарин тинч-тотув яшашдан бошқа нарсани танлаб олиш мумкин эмас. Демак, халқаро низоли масалаларни ҳал қилмоқ учун давлатлар ўртасида бўладиган урушдан воз кечиш, бу масалаларни музокаралар олиб бориш йўли билан ҳал қилиш керак.

Совет ҳукумати тинчликпарвар сиёсатни оғишмай ўтказиб, социалистик мамлакатларнинг ҳукуматлари билан биргаликда ёппасига ва батамом қуролсизланишни амалга оширишга, Германия билан сулҳ шартномаси тузишга ва шу асосда Ғарбий Берлин проблемасини ҳал этишга, жаҳон урушига айланиб кетиш таҳдидини туғдираётган ҳарбий хавф манбаларини йўқотишга ҳаракат қилмоқда. Биз Осиё, Африка ва Латин Америкасидаги мустақил давлатларни мустаҳкамлашга бутун чоралар билан кўмаклашмоқдамиз, қудратли миллий озодлик ҳаракатини қизғин, қардошларча қувватламоқдамиз. Шармандали мустамлакачилик системасини йўқотмоқ учун куч ва ғайратимизни аямаймиз.

Социализм мамлакатларининг бутун фикр-зикри, бизнинг ҳамма ҳаракатларимиз жаҳон урушининг олдини олишга, ер юзида тинчликни мустаҳкамлашга қаратилган.

Совет Иттифоқининг ва бошқа социалистик мамлакатларнинг тинч-тотув яшашга ва халқаро проблемаларни тинч йўл билан ҳал қилишга қаратилган йўлига бошқа бир йўл — империализм агрессив доираларининг «совуқ уруш»ни давом эттиришга ва халқаро кескинликни кучайтиришга қаратилган йўли қарама-қарши бўлиб турибди. Фақат уларнинг айби билан ҳамиша тангликлар пайдо бўлмоқда, бу тангликлар халқаро вазиятни кескинлаштирмоқда ва инсониятни жаҳон уруши гирдобига итармоқда.

Империалистик доиралар ўз мамлакатларидаги меҳнаткашларнинг турмуш даражасига ҳужумни ташкил этиш, иқтисодий жиҳатдан кам тараққий этган давлатларни талашни кучайтириш йўли билан қийинчиликлардан қутулиш иложини топишга уринмоқдалар. Жаҳон мустамлакачи империялари барбод бўлганидан кейин, империалистик монополияларнинг нияти ёш миллий давлатларнинг иқтисодий асоратда бўлишини даҳлсиз сақлаб қолиш ва, ҳатто, кучайтиришдан, ҳанузгача мустамлака қуллигида қолиб келаётган халқларни занжирбанд қилиб ушлаб туришдан иборат бўлиб қолди. Шундай қилиб, бир томондан, бутун прогрессив инсоният қўллаб-қувватлаётган миллий озодлик ҳаракати ўсиб бормоқда, иккинчи томондан, империалистик давлатларнинг бу ҳаракатни бутун воситалар билан бостиришга уринишлари кучайиб бормоқда.

Империализмнинг энг агрессив ва авантюристик доиралари зўр бериб қуролланишни янада кучайтириш ҳамда социалистик мамлакатларга ва Осиё, Африка ва Латин Америкасидаги ёш суверен давлатларга қарши агрессив уруш тайёрлаш йўли билан мушкул аҳволдан қутулиш иложини топишга уринмоқдалар.

Империалистлар вужудга келтирган агрессия ўчоқларидаги учқунлар ялпи ракета-ядро уруши алангасини ловиллатиб юбориши мумкинлиги тобора яққол бўлиб қолмоқда.

Империализмнинг агрессив кучлари инсоният учун хатарли оқибатлар туғдирадиган халқаро кескинлик тугунларини чигаллаштирмоқдалар. Кариб денгизи районидаги танглик бу кескинликнинг энг учига чиққан нуқтаси бўлди.

II.

КАРИБ ДЕНГИЗИ РАЙОНИДАГИ ТАНГЛИК БАРТАРАФ ҚИЛИНГАНЛИГИ — ТИНЧЛИК СИЁСАТИНИНГ КАТТА ҒАЛАБАСИДИР

Депутат ўртоқлар! Кариб денгизи районидан келаётган хабарларга инсоният ҳаяжонланиб қулоқ солиб турган октябрнинг ташвишли кунлари ҳамманинг эсида. Жаҳон ўша кунларда термоядро ҳалокати ёқасига келиб қолган эди.

Бу танглик нимадан туғилди? Бу танглик қандай қилиб кучайиб кетди? Бундан қандай сабоқлар чиқариб олиш зарур? Бу масалалар батафсил анализ қилиб беришни талаб этади. Бундай анализ тинчликсевар кучларнинг вужудга келган вазиятни яхшироқ тушуниб олишларига ҳамда тинчликни бундан буён сақлаб қолиш ва мустаҳкамлаш учун курашдаги ўз вазифаларини белгилаб олишларига ёрдам беради.

Лекин бундай анализ қилишга ўтишдан олдин Куба революцияси қандай ривожланганлигини ва Совет Иттифоқининг Куба билан ўзаро муносабатлари қандай вужудга келганлигини эслатиб ўтмоқчиман.

СОВЕТ-КУБА ДЎСТЛИГИ БУЗИЛМАСДИР

Тинчликсевар Куба халқи империализмга қарши халқ революцияси байроғини кўтариб чиқиб, ўз йўлбошчиси Фидель Кастро ва унинг сафдошлари теварагида жипслашиб, 1959 йилга келиб ўз ерини Шимолий Американинг таловчиларидан ва уларнинг кўмакчиларидан тозалади. Бу қойил қолишга арзийдиган ҳақиқатан қаҳрамонона кураш бўлди. Кубадаги революция меҳнаткашларнинг революцияси ва меҳнаткашлар учун қилинган революция эди. Қисқа муддат ичида радикаль аграр ислоҳот амалга оширилди, саноат корхоналари, фирмалар ва банклар национализация қилинди, маданий революция амалга оширилди. Куба Республикаси социализм негизларини қураётган демократик давлат бўлиб қолди.

Кубадаги революция кубаликларнинг, Куба халқининг ўз кучи билан ғалаба қилди. Душманларимиз «революция экспортери» деб кўрсатишга уринаётган Совет Армияси «Оловли орол» деб аталаётган Кубадан кўп минг километр нарида эди.

Озодлик ва социализм ишини қадрлаётган кишиларнинг ҳаммасини бу ажойиб ғалаба қувонтирди. Мустақилликни қўлга олган Куба халқи ўз империалистик қўшнисининг иқтисодий тазйиқига, сўнгра эса, ҳарбий тазйиқига ҳам учраганидан кейингина социалистик мамлакатлар ва, аввало, Совет Иттифоқи, табиийдирки, Кубага ёрдамга келдилар.

Куба янги турмуш қура бошлаган дастлабки кунлардаёноқ Совет Иттифоқи билан Куба ўртасида тенг ҳуқуқлиликка, суверенитетни ҳурматлашга ва иқтисодий ҳамкорликка асосланган самимий дўстлик муносабатлари ўрнатилди. Биз Куба халқига, ўзимизнинг меҳнатдош, синфдош қардошларимизга ёрдам қўлини узатмаслигимиз мумкин эмас эди. Совет-Куба дўстона муносабатларининг Кубадаги социалистик ғалабаларни мустаҳкамлаш учун бўлган аҳамиятини Куба Республикасининг раҳбарлари неча марталаб таъкидлаб ўтдилар. «Биз, — деган эди ўртоқ Фидель Кастро, — Совет Иттифоқи бўлмаса, социалистик лагерь бўлмаса, уларнинг бизга бераётган ёрдами бўлмаса, империалистик агрессияни назарда тутганимизда, Куба сингари кичкина мамлакатда революция ғалаба қилиши мумкин эмаслигини биламиз».

Совет халқи қаҳрамон Кубанинг қардош халқига чин кўнгилдан ёрдамлашмоқда.

Кубадаги революциянинг ғалабаси ва унинг янги турмуш қуришдаги муваффақиятлари Америка Қўшма Штатларининг империалистик доираларини ғазаблантириб юборди. Куба ўзининг идеялари билан империалистларни даҳшатга солмоқда. Улар кичкина Кубанинг Америка монополистларига маъқул бўлган тарзда эмас, балки ўз халқи истаган тарзда яшашга ва мустақил ривожланишга журъат қилганлигига чидай олмаётирлар. Лекин одамлар қандай яшаши, қандай йўлдан бориши керак, деган масала ҳар бир халқнинг ички иши-ку, ахир!

Қўшма Штатларнинг реакцион кучлари халқаро муносабатларнинг ҳамма эътироф қилган нормаларини поймол қилиб, Кубанинг революцион ҳукуматини ағдариб ташламоқ ва у ерда ўз ҳукмронликларини тикламоқ учун Куба революцияси ғалаба қилган кундан бошлаб ҳамма чораларни кўрдилар. Улар Куба билан дипломатик муносабатларни уздилар, қўпорувчилик ишларини олиб бордилар ва олиб бормоқдалар, Кубани иқтисодий блокада қилдилар. Қўшма Штатлар ўз иттифоқчиларини қаттиқ чоралар кўриш билан қўрқитиб, бу иттифоқчиларни Куба билан савдо-сотиқ қилдирмасликка, ҳатто, ўз қардошларига ёрдамга келган социалистик мамлакатларга озиқ-овқатларни Кубага ташиш учун кемаларни ҳам бердирмасликка мажбур қила бошладилар. Бутун бир халқни очликда қолдириб ўлдириш истаги инсониятга зид сиёсатдир.

Лекин уларга бу ҳам кам кўринди. Улар жандармлик функцияларини бажариб, Куба революциясини ҳарбий куч билан бостириш йўлига тушиб олишга қарор қилдилар. Бошқача сўз билан айтганда, улар контрреволюцияни экспорт қилиш ҳуқуқини ўзларига ўтказиб олмоқчи бўлдилар.

АҚШнинг Кубага нисбатан ўтказаётган сиёсати энг бебош, энг реакцион сиёсатдир. Кубани Америкага ёки бошқа бирон мамлакатга таҳдид солаётир, деб эълон қилиб ва шунга асосланиб, Кубага қарши чиқишга алоҳида ҳуқуқимиз бор, дейиш асло ақлга сиғмайдиган бемаъни даъводир.

Америка реакцияси ўзининг агрессив ҳаракатларини оқлашга уриниб, Кариб денгизи районидаги тангликни Кубанинг ўзи туғдирди, деб даъво қилмоқда ва ўзининг бу даъвосига илова қилиб, бунга Совет Иттифоқи ҳам айбли, чунки у, Кубага ракеталарни ва бомбардимончи «ИЛ-28» самолётларини олиб бориб қўйди, деб жар солмоқда.

Лекин шундаймикин? Дуруст, Куба ҳукуматининг илтимоси билан биз у ерга қурол олиб бордик. Лекин биз қандай сабабларга суяниб бу ишни қилдик? Биз фақат инсонпарварликка суяндик — Кубага ҳужум воситаси бўлган қурол эмас, балки агрессорларни даф қилиш воситаси бўлган қурол керак бўлган эди. Ахир, Куба агрессорнинг бостириб киришидан иборат реал хавф остида қолган эди-ку. Унинг соҳилларига қароқчилик ҳужумлари тез-тез қилинмоқда эди, Гавана тўпга тутилмоқда эди, диверсиялар қилмоқ учун самолётлар осмондан десантлар туширмоқда эди.

Ёлланган контрреволюционерлар ўтган йилнинг апрель ойида Кубага кенг миқёсда ҳарбий ҳужум қилдилар. Бу ҳужум Америка Қўшма Штатларининг тўла қўллаб-қувватлаши билан тайёрланди ва амалга оширилди.

Шундан кейинги воқеалар ҳужумнинг барбод қилинганлиги ҳам АҚШ империалистларини Кубани бўғиб ташлаш ниятидан қайтармаганлигини кўрсатди. Улар янги ҳужум тайёрлашга киришдилар. Шу йилнинг кузида жуда хатарли ҳолат вужудга келди: АҚШ ўз қуролли кучларидан фойдаланиб, Куба Республикасига ҳужум қилишга тайёрланаётганлиги яққол аён бўлиб қолди.

Революцион Куба ўз мудофаасини мустаҳкамламоқ учун ҳамма чораларни кўришга мажбур бўлди. Совет Иттифоқи Куба халқининг ғалабаларини қўриқлайдиган мустаҳкам армия тузишда Кубага ёрдам берди. АҚШ томонидан таҳдид кучайиб кетганлиги сабабли, шу йилнинг ёзида Куба ҳукумати қўшимча ёрдам беришни сўраб, Совет ҳукуматига мурожаат қилди. Бир қанча янги тадбирлар тўғрисида, шу жумладан ўртача радиусда ҳаракат қиладиган бир неча ўн совет баллистик ракеталарини Кубада жойлаштириш тўғрисида ҳам битимга келинди, бу қурол совет ҳарбийларининг қўлида туриши лозим эди.

Қандай мақсадларни кўзлаб шундай қарорга келинди? Ўртача радиусда ҳаракат қиладиган ва Кубага юборилган унча кўп бўлмаган ракетадан Қўшма Штатларга ёки бошқа ҳар қандай мамлакатга ҳужум қилиш учун фойдаланилишини биз ҳам, кубалик дўстларимиз ҳам назарда тутмаган эдик.

Бизнинг мақсадимиз фақат Кубани ҳимоя қилиш эди. Америка империалистлари пичоқ қайраётганлигини, Кубага ялпи ҳужум қилиш таҳдидини туғдираётганликларини ҳамма кўриб турган эди. Давлатлар ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг ҳамма нормаларига ва Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Уставига зид бўлган мана шундай босқинчилик сиёсати ўтказилаётган бир пайтда, биз бепарво кузатувчилар бўлиб қола олмадик. Биз Кубага ёрдам қўлини беришга қарор қилдик. Агар Америка империалистлари бостириб киришга ҳақиқатан ботинадиган бўлсалар, ўзлари бошламоқчи бўлган уруш ўз чегараларида турганлигини сезиб қўйсинлар деб, улар термоядро уруши хавфини реалроқ тасаввур қилсинлар деб, эрксевар Кубага ракеталар етказиб бериш йўли билан унинг революцион халқини ҳимоя қилиш имконияти борлигини кўрдик.

Вазият жиддий кескинлашганлиги сабабли, биз мана шундай чора кўрган эдик. Бу чора агрессорларнинг кўзини очиб қўяди, деб амин бўлган эдик. Улар ҳам Кубанинг ҳимоясиз эмаслигини, Америка империализми эса, ўзининг ҳамма нарсага қодир эмаслигини тушуниб, ўз планларини ўзгартиришга мажбур бўладилар, деб ишонган эдик. Шундай бўлганида, Кубада ракеталарни сақлаб туришга ҳам, табиийдирки, эҳтиёж қолмайди.

Дарҳақиқат Қўшма Штатларнинг Кубага бостириб кириш хавфи бўлмаганда ва Қўшма Штатлар Кубага бостириб кирмаймиз деб бизга олдинроқ ваъда берганларида ва ўз иттифоқчиларини ҳам шундай қилишдан тийиб туришга ваъда берганларида эди, Қўшма Штатлар ўз сиёсатида мана шунга амал қилганида эди, ракеталаримизни Кубада жойлаштириш учун ҳам эҳтиёж бўлмас эди.

Баъзи бир кишилар ишни шундай қилиб кўрсатмоқдаларки, биз ракеталарни Қўшма Штатларга ҳужум қилиш учун юборган эмишмиз. Бу, албатта, аҳмоқона гаплардир. Лозим бўлган масофага учириладиган ва лозим қувватга эга бўлган зарур миқдордаги қитъалараро ракеталаримиздан фойдаланиб, ўз территориямиздан туриб зарб уриш имкониятига эга бўлган ва эга бўлиб турганимиз ҳолда, бу мақсад учун Кубада ракеталар жойлаштиришимизнинг бизга нима кераги бор эди.

Умуман бизнинг ўзга мамлакатлар территориясида ҳарбий базаларимиз бўлишининг кераги йўқ. Маълумки, биз чет мамлакатлардаги базаларимизнинг ҳаммасини тугатдик. Ҳарбий ишни оз-моз тушунадиган кишилар шуни яхши биладиларки, баъзи жойларининг эни атиги 50 километр бўлган узоқдаги кичкина орол — Кубанинг қитъалараро ва глобал ракеталар асрида Совет Иттифоқининг мудофааси учун стратегия аҳамияти йўқ. Биз Кубада ракеталарни АҚШга ҳужум қилиш учун эмас, балки Куба революциясини мудофаа қилиш мақсадидагина жойлаштирдик. Куба сингари кичкина мамлакат АҚШ сингари катта мамлакатга ҳужум қила оладиган кучларни ярата олмаслиги табиийдир.

Америка қитъасига — АҚШга ёки Латин Америкаси мамлакатларига бостириб кирмоқ учун Совет Иттифоқи Кубани плацдарм қилиб танлаб олди, деган гапни ҳеч қандай фаросати бўлмаган кишигина даъво қилиши мумкин. Агар биз АҚШга қарши уруш бошламоқчи бўлганимизда эди, биз Кубада ўрнатилган, учиришга, жангга тайёрланиб қўйилган ракеталарни бузиб олиб кетишга розилик бермаган бўлур эдик, бу ракеталарни ишга солган бўлур эдик. Лекин биз шундай қилмадик, чунки бизда бундай мақсад йўқ эди.

Шундай қилиб, Америка Қўшма Штатларига ҳужум қилмоқ учун Куба базага айлантирилмоқда эди, деган гапларнинг ҳаммаси ёвуз ният билан ўйлаб чиқарилган уйдирма гаплардир. Бу уйдирмалардан мақсад Кубага қарши агрессия планларини ниқоблашдир. Биз тинч-тотув яшашнинг ленинча принципларига содиқмиз ва давлатлар ўртасидаги низоли масалаларни тинч йўл билан, музокаралар олиб бориш йўли билан ҳал қилиш керак, деб ҳисоблаймиз.

КУБА АТРОФИДАГИ ВОҚЕАЛАР ҚАНДАЙ РИВОЖЛАНДИ

Кариб денгизи районидаги воқеалар бундай агрессиянинг аён эканлигини исботлади. Октябрь ойининг йигирманчи кунларига келганда Куба бўсағаларида, АҚШнинг жанубида ҳарбий-денгиз флотининг, ҳарбий-ҳаво кучларининг, парашютчи қисмларнинг, денгиз пиёда қўшинларининг йирик қўшилмалари жадал тўплана бошлади. АҚШ ҳукумати Куба территориясида жойлашган ўзининг Гуантанамодаги ҳарбий базасига мадад юборди. Кариб денгизида катта ҳарбий маневрлар ўтказилади, деб эълон қилинди. Шу «маневрлар» вақтида Вьекес оролига десант тушириш планлаштирилган эди. 22 октябрда Кеннеди ҳукумати Куба атрофида карантин ўрнатилганлигини эълон қилди. Кези келганда шуни айтиб ўтиш кераккки, бунда «карантин» сўзи ниқоблаш мақсадидагина ишлатилган сўздир. Ҳақиқатда, гап блокада тўғрисида, очиқ денгизда қароқчилик қилиш тўғрисида бормоқда эди.

Воқеалар тез ривожлана борди. Америка қўмондонлиги ўзининг барча қуролли кучларини, шу жумладан, ўзининг Европада турган қўшинларини ҳам, шунингдек Ўртаер денгизида турган ўзининг олтинчи флотини ва Тайвань районидаги базада жойлашган еттинчи флотини тўла жанговар тайёр ҳолга келтирди. Фақат Кубага ҳужум қилиш учунгина юз мингга яқин ҳарбий хизматчидан иборат бўлган бир неча парашютчи-десант, пиёда қўшин ва бронетанк дивизиялари ажратилди. Бундан ташқари, 85 минг денгизчи тушган 183 та кема Куба соҳилларига юборилди. Бир неча минг жанговар самолётлар паноҳида Кубага десант туширилиши лозим эди. АҚШ стратегия авиациясининг атом ва водород бомбалар ортилган жамики самолётларидан 20 процентга яқини кечаю кундуз осмонда учиб юрди. Резервистлар армия сафига чақирилди.

АҚШнинг НАТОдаги иттифоқчилари бўлган Европа давлатларининг қўшинлари ҳам тўла жанговар тайёр ҳолга келтирилган эди. АҚШ ва Латин Америкаси мамлакатларининг бирлашган қўмондонлиги тузилди, шу билан бирга, шу мамлакатларнинг баъзилари ўз ҳарбий кемаларини Кубани блокада қилишда қатнашиш учун юбордилар. АҚШ ҳукуматининг мана шу агрессив қадамлари натижасида жаҳон термоядро уруши хавфи остида қолди.

Мана шундай зўр ҳарбий тайёргарлик кўрилиб турган шароитда биз ҳам тегишли чоралар кўришга мажбур бўлдик. Совет ҳукумати СССР мудофаа министрига Совет Иттифоқининг бутун армиясини, аввало, қитъалараро ва стратегия ракеталари билан қуролланган совет ракета қўшинларини, мамлакатнинг зенит-ракета мудофаасини ва ҳаво ҳужумига қарши қирувчи авиацияни, стратегия авиациясини, ҳарбий-денгиз кучларини тўла жанговар тайёр ҳолга келтиришни топширди. Бизнинг сув ости флотимиз, шу жумладан атом сув ости кемалари ҳам ўзларига кўрсатилган позицияни ишғол қилиб турдилар. Қуруқликдаги қўшинларда кучли жанговар тайёргарлик ҳолати эълон қилинди, стратегия ракета қўшинларида, ҳаво ҳужумидан мудофаа қўшинларида ва сув ости флотида хизмат қилиб турган катта ёшдаги ҳарбий хизматчиларни Совет Армиясидан бўшатиш тўхтатиб қўйилди. Варшава пакти мамлакатларининг қуролли кучлари ҳам тўла жанговар тайёр ҳолга келтирилди.

(Давоми иккинчи бетда)

Ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВ доклади

(Давоми. Боши 1-бетда)

Бундай шароитда у ёки бу томон ўзини тийиб турмаганида эди, уруш бошланиб кетишининг олдини олмоқ учун лозим бўлган чораларнинг ҳаммасини кўрмаганида эди, тузатиб бўлмайдиган оқибатлар келтирадиган портлаш бошланиб кетиши турган гап эди.

Кариб денгизи районидаги воқеалар сабабли туғилган кескинлик бўшашган, биз конфликтни бартараф қилишнинг охирги босқичида турган ҳозирги пайтда Совет ҳукумати яқинлашиб келаётган уруш алангасини сўндирмоқ учун нималар қилганлигини Олий Совет депутатларига айтиб бермоқчиман.

23 октябрда, Қўшма Штатлар Кубага қарши блокада бошлаши биланоқ, Совет ҳукумати мудофаа характеридаги чораларни кўриш билан бир қаторда Баёнот эълон қилди ва бу Баёнотда, АҚШ ҳукумати жаҳон тақдири учун оғир масъулиятни ўз устига оляпти ва ўт билан ақлсизларча ўйнашяпти, деб қатъий огоҳлантирди. Америка кемаларининг очиқ денгизда қароқчилик қилишлари билан келишолмаймиз ва шу мақсадда лозим бўлган чораларни кўрамиз, деб АҚШ президентига дангал айтдик.

Шу билан бир вақтда, Совет ҳукумати ҳамма халқларни агрессорлар йўлига ғов солишга чақирди. Айни вақтда Совет ҳукумати Бирлашган Миллатлар Ташкилотида маълум чораларни кўрди. Совет ҳукуматининг Куба танглигини бартараф қилиш ва тинчликни сақлаб қолиш йўлида кўрсатган ташаббусини социалистик мамлакатлар ва Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг аъзолари бўлган бошқа кўпчилик мамлакатларнинг халқлари тўла равишда қувватладилар. Шу конфликтни бартараф этиш учун БМТ бош секретари У Тан зўр ҳаракат қилди.

Бироқ, Америка Қўшма Штатлари ҳукумати вазиятни кескинлаштиришни давом эттира берди. АҚШнинг милитаристик кучлари Кубага ҳужумни амалга оширмоқ учун воқеаларни ривожлантира бердилар. 27 октябрь эрталаб биз кубалик ўртоқлардан ва бошқа манбалардан олган маълумотимизда бу ҳужум яқин икки-уч кун ичида амалга оширилади, деб очиқ айтилган эди. Биз олинган телеграммаларни жуда катта тревога сигнали деб қабул қилдик. Шундай тревога бўлиши учун асос бор эди.

Кубага бостириб киришнинг олдини олмоқ ва тинчликни сақлаб қолмоқ учун дарҳол ҳаракат қилиш керак эди. АҚШ президентига мактуб юборилиб, бу мактубда ўзаро мақбул бўладиган чоралар айтиб ўтилди. Урушнинг ўт ола бошлаган пилтасини ўчириш учун ўша пайтда ҳали вақт бор эди. Президентнинг ўзи ёзган мактубларида ҳам унинг ҳаяжонга тушганлиги ва рўй берган ҳолатдан чиқиш иложини топишга интилаётганлиги ифодаланганлигини ҳисобга олиб, биз мазкур хатни юборган эдик. Агар АҚШ Кубага бостириб кирмаслик мажбуриятини ўз зиммасига олса, шунингдек ўзига иттифоқчи бўлган бошқа давлатларни Кубага қарши агрессия қилишдан тийиб турса, у ҳолда Совет Иттифоқи АҚШ «ҳужум қуроли» деб атаган қуролни Кубадан олиб чиқиб кетишга тайёр, деб айтдик.

Бунга жавобан АҚШ президенти, агар Совет ҳукумати бу қуролни Кубадан олиб кетишга рози бўлса, у ҳолда Америка ҳукумати карантинни, яъни блокадани бекор қилади ва Қўшма Штатларнинг ҳам, Ғарбий ярим шардаги бошқа мамлакатларнинг ҳам Кубага бостириб киришдан воз кечишига ваъда беради, деб айтди. Президент АҚШ Кубага ҳужум қилмайди ва ўз иттифоқчиларини бундай ҳаракатлар қилишдан тийиб туради, деб жуда очиқ қилиб айтди ва унинг бу гапи бутун дунёга маълум бўлди.

Лекин биз Кубага бўладиган ҳужумнинг олдини олмоқ учунгина Кубага ўз қуролимизни юборган эдик-ку, ахир! Шу сабабли, Совет ҳукумати Кубадан баллистик ракеталарни олиб чиқиб кетишга розилигини таъкидлади.

Хуллас, мана шу тарзда ўзаро мақбул қарорга келинди, бу қарор ақл-идрокнинг ғалабаси бўлди, тинчлик ишининг ютуғи бўлди. Куба масаласи тинч музокаралар босқичига ўтди, Америка Қўшма Штатларига келганда эса, у ерда бу масала генералларнинг қўлидан олиниб, дипломатлар қўлига топширилди, деса бўлади.

29 октябрда Нью-Йоркда СССР, АҚШ ва Куба вакиллари ўртасида У Таннинг иштироки билан музокаралар бошланди. Куба ҳукумати билан фикрлашиб олмоқ учун СССР Министрлар Совети Раисининг биринчи ўринбосари ўртоқ Микоян Гаванага учиб кетди.

Шу билан бир вақтда, ҳар иккала томон ўз зиммаларига олган мажбуриятларни бажаришга киришдилар. АҚШ ҳужум қуроли деб атаган ракеталарнинг ҳаммасини Совет Иттифоқи Кубадан олиб чиқиб кетди. Ракета установкаларига хизмат қилиб турган совет ходимлари ҳам Кубадан жўнаб кетди. Қўшма Штатларга Кубада турган баллистик ракеталарнинг ҳаммаси ҳақиқатан олиб кетилганлигига қаноат ҳосил қилиш имконияти берилди ва АҚШнинг расмий шахслари ўз баёнотларида буни тасдиқладилар.

Шу билан бирга биз Кариб денгизи районидаги танглиkни бартараф қилишни жадаллаштиришга интилиб, «ИЛ-28» самолётлари гарчи бомбардимончи самолёт сифатида эскириб қолган бўлса ҳам, бу совет самолётларини бир ой муддат ичида Кубадан олиб чиқиб кетишга розилик бердик. 7 декабргача бу самолётлар Кубадан олиб чиқиб кетилди. Бу самолётлар соҳилни мудофаа қилишда енгил воситалар паноҳида ҳаракат қиладиган учар артиллерия тариқасида ишлатилади, деган мақсаддагина Кубага юборилган эди.

АҚШ ҳукумати ҳам 21 ноябрда Кубага қарши ҳарбий-денгиз блокадасини бекор қилди ва шу райондан ўз кемаларини чақириб олди. Америка қўмондонлиги Кубага атака қилиш учун Флорида районида тўпланган қўшинларни ва авиацияни шу райондан олиб кетди ҳамда армияга чақирилган резервистларни демобилизация қилди. Танглик вақтида Гуантанамо базасига юборилган қўшимча қўшинлар ҳам шу базадан олиб кетилди. Президент АҚШ Кубага бостириб кирмайди, деб берган ваъдасини яна бир марта таъкидлади.

Мана шуларни ҳисобга олиб, биз ҳам Куба атрофидаги танглик кескинлашганлиги муносабати билан кўрган ҳарбий чораларимизни бекор қилдик. Куба Республикаси ҳам ўз ватанини ҳимоя қилиш учун чақирилган кишиларни демобилизация қилишга киришди ва бу кишилар тинч меҳнатга, ўз оилаларига қайтмоқдалар.

Кариб денгизи районида туғилган хатарли танглиkни тугатиш учун ҳозир қулай шарт-шароит вужудга келтирилди. Эндиликда музокараларни тугаллаш, Совет Иттифоқи ҳукумати билан АҚШ ҳукумати бир-бирларига мактублар юборганликлари натижасида келишиб олинган битимни қайд қилиб қўйиш ва бу битимни Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг иштироки билан мустаҳкамлаш зарур.

Кариб денгизи районидаги танглиkни бартараф қилишни тугаллашни сусайтириб юбориш тинчлик манфаатларига тўғри келмаслигига Совет ҳукумати аминдир ва биз буни Америка Қўшма Штатлари ҳукумати ҳам тушунади, деб умид қиламиз.

БАЪЗИ САБОҚЛАР ВА ХУЛОСАЛАР

Куба теварагидаги вазият нормаллаша бошлаганлигининг баъзи якунлари юқорида айтиб ўтилганлардан очиқ кўриниб турибди.

Биринчидан, Куба Республикасига кун сайин таҳдид солиб турган ҳужумни даф қилишга, бинобарин эса, ҳарбий тўқнашишнинг олдини олишга муваффақ бўлинди. Ялпи термоядро уруши хавфини туғдирган танглиkни бартараф қилишга муваффақ бўлинди.

Иккинчидан, Америка Қўшма Штатлари Куба Республикасига ҳужум қилмаймиз ва ўз иттифоқчиларимизни бундай ҳужумдан тийиб турамиз, деб бутун дунё олдида ўз зиммасига ошкора мажбурият олди.

Учинчидан, Кубани баҳона қилиб, жаҳон термоядро урушини бошламоқчи бўлган энг ашаддий империалистлар ўз мақсадларига ета олмадилар. Совет Иттифоқи, тинчлик ва социализм кучлари уруш тарафдорларига тинчликни қабул қилдиришга ўзларининг қодир эканликларини исботладилар.

Қайси томон енгиб чиқди, ким ютиб чиқди? Бу саволга жавобан шуни айтиш мумкинки, ақл-идрок ютиб чиқди, тинчлик ва халқлар хавфсизлиги иши ютиб чиқди. Томонлар сергаклик билан иш қилдилар ва воқеаларнинг хатарли ривожланишига йўл қўймасликка ёрдам берадиган чора-тадбирлар кўрилмаса, учинчи жаҳон уруши бошланиб кетиши мумкинлигини ҳисобга олдилар. Ўзаро ён бериш ва келишиш натижасида хатарли кескинликни йўқотишга, аҳволни нормаллаштиришга имкон берган битимга келинди.

Ҳар иккала томон ён берди. Биз баллистик ракеталарни олиб чиқиб кетдик ва «ИЛ-28» самолётларини олиб чиқиб кетишга рози бўлдик. Бу билан америкаликлар қаноатланди. Лекин Куба ҳам, Совет Иттифоқи ҳам қаноатланди: Американинг Кубага бостириб кириши даф қилинди, ҳарбий-денгиз блокадаси олиб ташланди. Кариб денгизи районидаги аҳвол нормаллашмоқда, халқ Кубаси ўз революцион ҳукуматининг раҳбарлигида, ўзининг қўрқмас йўлбошчиси Фидель Кастро раҳбарлигида яшаб турибди, мустаҳкамланмоқда ва ривожланмоқда.

Баъзи бир кимсалар Қўшма Штатлар бизни қандайдир ён беришга мажбур қилди, деган гапларни айтмоқдалар. Агар масалага шундай мезон билан қараладиган бўлса, ўша кимсалар Қўшма Штатлар ҳам ён беришга мажбур бўлди, деб айтишлари лозим бўлиб қолади. Давлатлар ўртасидаги низоли масалаларни урушсиз, тинч йўл билан ҳал қилиш — мана шунинг ўзи амалдаги тинч-тотув яшаш сиёсатининг ўзгинасидир. Агар биз ўз муносабатларимизни мана шундай асосга қурамиз, деб келишиб олганимизда эди, агар АҚШнинг Куба билан муносабатлари Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Устави асосига қурилган бўлганида эди, у вақтда ракеталаримизни Кубага олиб бориб ўрнатиш учун ҳеч қандай зарурият бўлмас эди.

Кариб денгизи районидаги воқеаларнинг натижаси шундай бўлиб чиққанлигидан мамнунмиз, тинч-тотув яшаш позициясида турган бошқа ҳамма халқлар ҳам бундан, ҳеч шубҳасиз, мамнундирлар. Улар тинч шароитда яшаш ва меҳнат қилиш имкониятини олдилар.

Агар биз ўжар сиёсатчиларга ўхшаб ўзаро ён беришдан бош тортганимизда, нималар рўй бериши мумкинлигини энди бир минут тасаввур қилиб кўрайлик. Икки эчки ҳақидаги эртакда рўй берган воқеага ўхшаш аҳвол рўй берган бўлар эди. Икки эчки жар устидаги кўприкчада бир-бири билан учрашиб қолибди ва улар бир-бирларига йўл бермаслик учун шохларини бир-бирларига тираб олибдилар. Уларнинг иккови ҳам жарга қулаб тушганлиги маълум. Одамлар шундай қилса, оқилона иш бўлармиди?

АҚШнинг ҳукмрон доиралари орасида шундай сиёсатчилар борки, уларга «қутурганлар» деб тўғри ном беришган. «Қутурганлар» Совет Иттифоқига ва социалистик лагерь мамлакатларига қарши тезроқ уруш бошлансин, деб кўп қистадилар ва қистамоқдалар. Агар биз келишмаслик позициясида туриб олганимизда эди, бу билан «қутурганлар» лагерининг вазиятдан фойдаланиб, Кубага зарба беришларига ва жаҳон урушини бошлаб юборишларига ёрдамлашган бўлур эдик, холос, бу равшан кўриниб турган бир нарса эмасми.

Адолат юзасидан шуни ҳам кўрсатиб ўтиш лозимки, Қўшма Штатларнинг раҳбар доиралари орасида шундай кишилар ҳам борки, улар вазиятга хийла сергак кўз билан қарамоқдалар ва халқаро майдондаги кучларнинг мавжуд нисбатига асосланиб, АҚШ уруш бошлаганида, бу урушда АҚШ ютиб чиқмаслигини ва ўз мақсадига эриша олмаслигини яхши тушунмоқдалар.

Депутат ўртоқлар! Қаҳрамон Куба Республикаси, унинг мард халқи, унинг жонажон дўстимиз Фидель Кастро бошчилигидаги шонли раҳбарлари Кариб денгизи районида тинчликни сақлаб қолиш ишига жуда катта ҳисса қўшганликларини алоҳида айтиб ўтмоқчиман. Кубалик дўстларимизни сизларнинг номингиздан, депутат ўртоқлар, бутун совет халқи номидан қутлашга ижозат бергайсиз. Революцион Куба катта ва қийин имтиҳондан ўтди, ўз озодлиги ва мустақиллиги учун курашда шараф билан бардош берди! Куба бу янги синовдан мустаҳкамланиб ва забардаст бўлиб чиқди.

Таҳдид яққол бўлиб турган вазиятда Куба раҳбарлари қатъият билан ва собитқадам бўлиб, ўз мамлакатининг суверенитетини сақлаб қолди, социалистик ғалабаларни сақлаб қолди. Бутун Куба халқи интервенциячиларга қарши курашда жонини фидо қилишга тайёр бўлиб ватан ҳимоясига отланди. Совет кишилари унинг мардлигига қойил қолдилар.

Куба ҳукумати, Кариб денгизидаги танглик ҳар қандай бартараф қилинган тақдирда ҳам, узоқ муддатли бўлиб бартараф қилинсин ва Кубани агрессиядан қўриқлайдиган, Куба халқи ўзининг янги турмушини тинчлик шароитида қуришига имконият берилишини таъминлайдиган гарантияларни Куба Республикасига беришни ўз ичига олсин, деган масалани қонуний қилиб қўйди. Куба бош министри Фидель Кастронинг 28 октябрдаги нутқида қўйилган маълум беш модда мана шунга хизмат қилади ва биз бу беш моддани тўла равишда қувватлаймиз.

Бу беш модда — ҳар бир суверен давлатнинг элементар ҳуқуқларига жавоб берадиган ҳамда Кубанинг тинчлигини ва хавфсизлигини сақлаш тўғрисидаги ғамхўрлик талаб қилган, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Уставининг принципларига мос бўлиб тушган одилона талаблардир.

Революцион Куба яшашни, мустақил ривожланишни, ўз халқининг манфаатларига жавоб берадиган сиёсий ва социал тузумга эга бўлишни истайди. Бу — Кубанинг ҳақидир ва, табиийдирки, тинчликсевар давлатларнинг ҳаммаси, тинчликсевар халқларнинг ҳаммаси Куба томонидадир.

Қўшма Штатлар билан ҳамма низоли масалаларни тинч йўл билан, музокаралар олиб бориш йўли билан бартараф қилиш истагида эканликларини революцион Куба раҳбарлари бир неча марта таъкидлаб ўтдилар.

Хўш, Куба билан АҚШ ўртасидаги муносабатлар шу чоққача нормаллаштирилмаганлигига ким айбли? Бунинг жавоби равшан: ўз қўшниси билан музокаралар столи атрофига ўтиришни истамаётган Америка Қўшма Штатларининг ҳукмрон доираларигина айблидир. Биз ақл-идрокнинг тантана қилишига барибир умидвор бўлаверамиз. АҚШ Куба билан муносабатларни нормаллаштиришга эртами-кеч рози бўлиши керак.

Биз тантанали равишда айтамизки, Совет Иттифоқи революцион Куба билан ҳамдам бўлиб келди ва ҳамдам бўлиб қолаверади. Биз порлоқ истиқболни барпо қилишда Куба халқига бундан буён ҳам ёрдам бераверамиз. Танглиkнинг бартараф қилиниши Куба халқига тинч меҳнатга қайтиш имкониятини беради. Лекин тинчлик кучлари ҳушёрликни сақлаб қолмоқлари керак.

Совет ҳукумати Америка Қўшма Штатлари Куба хусусида ўз зиммасига олган мажбуриятларига қаттиқ риоя қилади, деб умид билдиради. Чунки ана шу мажбуриятларга хилоф иш тутилса, бу нарса мазкур район учунгина хавфли бўлиб қолмас эди, чунки бу нарса муқаррар суратда янги кескин конфликтни вужудга келтирган тинчликка яна таҳдид солиб қўйган бўлур эди. Бунинг устига ана шундай мажбуриятларга бўлган ҳар қандай ишончни чиппакка чиқарар, бу эса Куба теварагида пайдо бўлган танглиkни ҳал қилишда ўз ижобий ролини ўйнаган тинч бартараф қилиш методидан келгусида фойдаланиш имкониятини йўққа чиқарар эди.

АҚШ президенти билан мактублар айирбошлашиш натижасида эришилган аҳдимизга ўз томонимиздан қаттиқ амал қила берамиз. Биз шу нарсани очиқ-ойдин огоҳлантириб қўймоқчимизки, «бизнинг мажбуриятларимиз иккинчи томон ҳам ана шу аҳдга вафо қилгунга қадар амалда бўлаверади. Башарти, иккинчи томон ўз зиммасига олган мажбуриятларни бажармайдиган бўлса, у ҳолда биз юз берган вазият биздан талаб қилган чораларни кўришга мажбур бўламиз.

Мамлакатимиз революцион Кубани ҳеч қачон кулфатда қолдирмаслиги ҳаммага аён бўлмоғи керак. Совет Иттифоқи революцион Кубага ёрдам бериш ҳақидаги ўз ваъдасини бажаради. Революцион Куба ҳимоясиз қолмайди.

Бизнинг давримизда Совет Иттифоқининг, социалистик мамлакатларнинг ўсиб бораётган қудрати билан империалистларнинг ҳисоблашмасликлари мумкин эмас. Башарти, душман уруш бошлаб юборса, унга жавоб зарбаси етказиш имкониятини берадиган қудратли қитъалараро ракеталаримиз зарур миқдорда бор.

Совет Иттифоқига қарши ишга солиш учун «Поларис» ракеталари ва ўзларининг ибораси билан айтганда, бошқа «антиқа» қуроллар ортилган сув ости кемалари борлиги ҳақида мақтанчоқлик қилаётган милитаристлар биз ҳам анойи одамлар эмаслигимизни эслаб қўйсалар ёмон бўлмас эди.

Қитъалараро ракеталар ва атом сув ости кемаларининг таъсири сингари кўнгилга унча ёқмайдиган нарсаларни эслатиб ўтаётганимнинг боиси нима? Бунинг боиси шуки, АҚШнинг ва унга иттифоқчи бўлган мамлакатларнинг баъзи бир арбоблари ўзларининг масъулиятсизлик билан айтаётган гаплари билан бизни шундай нарсаларни эслатиб қўйишга мажбур қилмоқдалар.

Куба теварагидаги воқеалар авжига чиқиб, ҳавода уруш нинг дуди буриқсаб қолган кезларда Ғарбдаги бир талай арбоблар урушнинг олдини олмоқ учун низоли масалаларни оқилона йўл билан ҳал қилиш чораларини қидирмоқ керак, дедилар. Энди бўлса, қалтироқлари босилгач, ана шу кишилардан баъзи бирлари низоли масалаларни фақат бир томоннинг ён бериши эвазига ҳал қилмоқ керак, деган гапларни айта бошладилар. Бу — ақлга сиғмайдиган хатарли сиёсатдир.

Аденауэр ва унинг тоифасидаги кишилар «қаттиққўллик сиёсат» тарғиботчиларининг бурдсиз гурунгида энг асосий жўрабоши ролини ўйнаётганликлари бизни ажаблантирмайди.

Ғарбий Германия реваншчилари бир неча йиллардан буён уруш можароларини авж олдириш сингари шум ишга хизмат қилиб келмоқдалар ва қаерда танг аҳвол юз берса, ҳамиша ўша ерга ёнилғи материали билан чопиб бормоқдалар. Уруш алангасини ловиллатиб юбормоқ учун ўтга ёғ қуйиб юборолмай уларнинг жонлари ҳалак. Аденауэр реваншни орзу қилмоқда, шунинг учун у халқаро миқёсдаги ҳамма воқеаларга фақат бир нуқтаи назар билан: Совет Иттифоқига ва социалистик лагерь мамлакатларига бас келадиган бўлиш зарур деган баҳонани рўкач қилиб, бундесвер учун кўпроқ қурол-яроғ олиш, Совет Иттифоқини Қўшма Штатлар билан уриштириб қўйиш назари билан қарамоқда.

Лекин мен ҳар қалай «совуқ уруш» мухлиси бўлган жаноб канцлерга шуни айтиб қўймоқчиманки, у Ғарбнинг «қаттиққўллиги» гўё бизни Кубадан ракеталарни олиб кетишга мажбур қилди, деб бекорга хурсанд бўлиб юрибди. Сизни ишонтиришга журъат қиламанки, жаноб канцлер, биз қирқтача ракетамизни Кубага етказиб бериш тўғрисида қарор қабул қилган вақтимизда, башарти, сиз Европада агрессия чиқариб қолгудек бўлсангиз, сизнинг «улушингиз»ни қўл тегизмай, сақлаб қўйганмиз. Эндиликда, сизнинг «хурсандчилигингизга», ракеталаримиз Кубадан қайтиб келгач эса, биз бу ракеталарни Ғарбдаги чегараларимизга қалқон бўлиб турган мудофаа воситаларимиз ёнига қўшиб қўйдик.

Ахир, нимадан хурсанд бўляпсиз, жаноб Аденауэр? Сиз қўшилувчи сонларнинг жойини ўзгартирган билан йиғинди ўзгармайди, деган арифметиканинг энг оддий қоидасини унутиб қўйганга ўхшайсиз, бинобарин, совет жавоб зарбасининг қудрати ўзгаргани йўқ.

Шуни айтмоқ керакки, жаҳонда сал осойишталик юз берган ҳозирги пайтда Аденауэрдан ташқари бошқа баъзи бир арбоблар ҳам «қаттиққўллик» сиёсатини ёқлай бошладилар. Чунончи, Англия ташқи ишлар министри жаноб Хьюм ҳам яқинда «Куба хусусида юз берган ва сергак қилиб қўйган воқеадан кейин русларнинг халқаро жамиятдаги ўз ролини, эҳтимол, қайта қараб чиқишидан далолат берувчи баъзи бир аломатлар бор», яъни ҳамма ишда улар НАТО блокига ён бера бошлайдилар, деди. Унинг айтишича, энди Совет Иттифоқи Куба сабоғини худди ана шу тарзда «ҳисобга олиши» лозим эмиш.

Британия ташқи ишлар министри Совет Иттифоқи халқаро воқеаларнинг сабоқларини ҳамиша тегишли тарзда ҳисобга олаётганлигини билиши лозим эди. Совет Иттифоқига нисбатан «қаттиқ сиёсат» ўтказишни тарғиб қилаётган кишилар эса башарти, бундай танглик яна такрорланиб, бу гал воқеаларнинг хатарли тарзда ривожланишини тўхтатиб қолишга муваффақ бўлинмаса, у ҳолда Буюк Британия ўзининг иттифоқчилари билан бирга ҳалокат гирдобига бевосита тортилишини ва ўшанда бирон чора кўришнинг вақти ўтиб қолишини ҳисобга олмоқлари керак эди.

«Қаттиққўл бўлиш» ҳақида урушқоқлик руҳи билан суғорилган даъватлар Қўшма Штатларда ҳам яна айтила бошлади. Кегини ўйлаб гапирмаётган бундай мақтанчоқлар тўғрисида нима дейиш мумкин? Улар овчиларнинг ҳикоясидаги бир шалпангқулоқ қаҳрамонга ўхшайдилар.

Бир овчи итлари билан келаётган экан, итлар қуённи қувлаб кетишибди. Қуён жон талвасасида роса чопибди, лекин итлар унга етиб олай дейишибди. Бирдан аллақандай ўрага кўзи тушиб, қуён ўзини ўша ўрага урибди... Буни қарангки, қуён тулкининг ўрасига тушиб қолибди ва у ерда тулки болалари бор экан. Қуён қўрқиб кетиб, ожиз, яличоқ овоз билан:

— Ҳой, тулкичалар, ойингиз қаерда? — деб сўрабди.

— Ойимиз бизни боқиш учун товуқ овлагани кетди, — деб жавоб беришибди тулки болалари.

Шунда қуёнга жон кириб, дағал овоз билан айтибди:

— Эсиз-эсиз, йўқ эса мен унга кўрсатиб қўяр эдим...

Ғарбдаги баъзи бир сиёсатчилар ҳам ҳозир ана шу қуён қабилида: эсиз-эсиз, йўқ эса биз Совет Иттифоқига кўрсатиб қўйган бўлар эдик, — дейишяпти. Ха майли, бир урениб боқингларчи, жаноблар!

Бирон тентак одамнинг уруш бошлаб юбориши ҳам йўқ гап эмас. Лекин башарти, ана шундай одам уруш бошлаб юборгудек бўлса, унда бундай тентакни ҳатто минглаб ақлли одамларнинг йўлдан қайтариши қийин бўлиб қолади. Бу нарса тарихдан ҳам маълум.

Кубага яна бостириб кирилиши мумкинми? Албатта, ақлдан озган милитаристларни бундай қилмайди, деб кафилини олиб бўлмайди, лекин шу нарсани тўла ишонч билан айтиш мумкинки, уруш бошлаб юборишга журъат қиладиган ҳамма тентакларнинг қисмати жаҳонни уруш гирдобига тортган гитлерлар, мусолинилар ва бошқа ваҳшийларнинг қисмати сингари шармандали бўлади.

Ҳар қалай шундай бир қонуний савол туғилади: Куба воқеасида биз-ку, оқилона компромисс ёрдами билан урушнинг бошланиб кетишига йўл қўймасликка муваффақ бўлдик, — жаҳон эса ана шу урушнинг айни ёқасига бориб қолган эди дейиш мумкин, — лекин империалистлар тугунни яна маҳкамроқ тугиб қўйгудек бўлсалар, ақалли шу тугунни бўшаштириш имконияти бўладими? Бунинг кафилини олиб бўлмайди.

Зотан, масалан Германия сулҳ шартномасини тузиш масаласи теварагида Европада ана шундай тугун маҳкам тугилиб қолди, деб бир минутга фараз қилайлик. Яна Америка милитаристлари ва уларнинг қўлтиғига сув пуркаб турган Аденауэр сингари танқидчилар «қаттиққўллик» Ғарбга фойда келтирмоқда ва шу сабабли тағин ҳам қаттиқроқ позиция тутмоқ керак, деб даъво қилаётганликларини фараз қилайлик.

Ана шундай жаноблардан — бизни сизнинг тазйиқингиз остида Совет Иттифоқидан ракеталарни олиб чиқиб кетиш ҳақида ваъда беради ёки бомбардимон бўлиш хавфидан қўрқади, деб ўйламаяпсизлармй? — деб сўраш мумкин. Очиғини айтиб қўяйки, жаноблар, агар ўз сиёсатингизни ана шундай мўлжалларга асосланиб қурадиган бўлсангиз, у ҳолда қаттиқ панд еб қоласиз!

Етилган халқаро масалаларни, шу жумладан Германия билан сулҳ шартномаси тузиш масаласини кун тартибидан чиқариб ташлай олмайсиз. Бу масалаларни ҳам ҳал қилмоқ керак, сизлар эса бу масалаларни, бир варақай уларга қўшиб бизни ҳам кўмиб ташлашни истаётганга ўхшайсиз. Башарти, баъзи бировлар ракета қуролимиз билан бирга бизни кўмиб ташлай оладиган катта белкурак бор, деб ўйлаётган бўлсалар, Совет Иттифоқининг ва бошқа социалистик мамлакатларнинг қўлида ҳам худди ана шундай, ҳатто ундан каттароқ белкурак бор, деб айта оламиз.

Агар ана шундай йўлга — низоли масалаларни зўравонлик позициясидан туриб ҳал қилиш йўлига ўтиладиган бўлса, у ҳолда ҳақиқатан ҳам жаҳон миқёсида ҳалокатли уруш бошланиб кетишига сабаб бўлиш мумкин. Ғарбнинг давлат арбоблари худди мана шу нарсани ҳисобга олмоқлари керак.

ДОГМАТИЗМГА ҚАРШИ, МАРКСЧА-ЛЕНИНЧА ТАЪЛИМОТНИ ИЖОДИЙ ҚЎЛЛАНИШ УЧУН

Депутат ўртоқлар! Шуни айтмоқ керакки Кариб денгизи районидаги можарони тинч йўл билан бартараф қилиш даврида бошқа бир бурчакдан, ўзларини ҳатто марксчи-ленинчи деб атаётган кишилар томонидан ҳам норози бўлиб айтилган дод-войлар эшитилди, ваҳоланки, бу кишиларнинг ҳаракати билан марксизм-ленинизм ўртасида ҳеч қандай алоқа йўқ. Мен жумладан, Албания раҳбарларини назарда тутяпман. Уларнинг Совет Иттифоқи шаънига қилган танқиди аслида Ғарбдаги энг реакцион, урушқоқ доиралардан чиққан танқидга ҳамоҳанг бўлиб кетди.

Айни Албания раҳбарлари ҳозир ҳаммадан кўпроқ дод-вой солаётганликларига сабаб нима? Шу муносабат билан турмушимда бўлиб ўтган бир воқеани сўзлаб бермоқчиман.

Менинг болалик ва ўсмирлик чоғларим шахталарда ўтди. Горький халқ университетлари мактабидан ўтган бўлса, мен шахтёрлик «университети»да таълим олдим. Бу — ишчи одам учун ўзига хос Кембриж. Россиядаги мазлум кишиларнинг «университети» эди. Уни отам ҳам кўрди, мен ҳам болалик ва ўсмирлик чоғларимда ана шу «университет»дан ўтдим.

Шахтёрларнинг посёлкаларидаги оғзи шалоқ кишиларнинг шундай бир қилиғи эсимда қолган: улар тили энди чиқиб, айтаётган гапининг маъносига тушунмайдиган бир гўдак болани топишар эди-да, унга энг куракда турмайдиган сўкишларни ўргатиб: «Ҳў анави деразанинг тагига бориб, шу сўзларни одамларга айтгин», дейишар эди. Баъзида бундан ҳам баттар иш тутиб: «Ойингнинг олдига бориб, — дейишар эди ўша гўдакка, — унга мана шу сўзларни айтгин. Бунинг учун сенга мана уч тийин берамиз, айтганимизни қилсанг, кейин бир мири берамиз».

Ана шу гўдак уйларнинг деразалари остида юриб, онасининг атрофида югуриб, унга ўша куракда турмайдиган сўзларни айтар эди, оғзи шалоқ кишилар учун эса бу бир томошадек гап эди.

Албания раҳбарлари ҳам ана шундай тентак гўдаклар қабилида иш тутмоқдалар. Кимдир уларга ярамас сўзларни айтишни ўргатиб қўйган, улар бўлса деразалар остида юриб, Совет Иттифоқи Коммунистик партияси шаънига безорилaрча ҳақорат сўзларни бақириб айтмоқдалар. Ахир, Совет Иттифоқи Коммунистик партияси уларнинг онаси бўладику! Ўз ҳақоратлари учун улар ваъда қилинган уч тийинни олмоқдалар. Улар болахоналик қилиб қаттиқроқ сўкина бошлагач, қўлларига яна бир мири бериб, уларни мақтаб қўймоқдалар.

Ўзини марксчи-ленинчи деб атаётган ана шу кишиларнинг мақсади нима, ахир? Нима учун улар аслида Аденауэр уринаётган ишга қўл урмоқдалар, яъни можаролар чиқаришга, халқаро вазиятни кескинлаштиришга ундамоқдалар. Сўлга юрсанг, ўнгдан чиқасан, деб тўғри айтилган. Агар нарсаларга объектив назар билан қарасак, улар Куба теварагидаги танглик пайтида худди иғвогарлик билан можаро чиқармоқчи бўлган кишиларнинг ишини тутдилар, Совет Иттифоқини Қўшма Штатлар билан уриштириб қўймоқчи бўлдилар. Жаҳондаги иккита ана шу буюк давлатни уриштириб қўйишнинг маъноси нима? Бунинг маъноси жаҳон миқёсида термоядро уруши чиқариш демакдир.

Фақат шуниси қизиқки, ана шундай урушда улар ўзларини қандай тутар эдилар? Бу урушда уларнинг қатнашгиси бор эди, деб ўйламайман. Улар чамаси, қўл қовуштириб ўтиришни афзал кўрган бўлур эдилар. Хўш, ундай бўлса, уларнинг муддаоси нима, наҳотки, Совет Иттифоқи Куба ва бошқа социалистик мамлакатлар халқларининг қони тўкилишини истайдилар, деган савол туғилади.

Албания раҳбарларининг гапларига қараб ҳукм чиқарганда, улар Куба теварагидаги танглиkнинг тугатилганига сира ҳам рози эмаслар. Улар эришилган қарорни чекиниш деб атамоқдалар, баъзи бировлари эса ҳатто Совет Иттифоқи гўё империализм олдида таслим бўлди, деган гапларни айтишгача бориб етмоқдалар.

Хўш, биз қайси масалада чекиндик? — деган савол туғилади.

Социалистик Куба яшаб турибди, Куба Ғарбий ярим шарда марксча-ленинча идеяларнинг машъали бўлиб қолмоқда. Куба революцион ибратининг кучи оша беради. АҚШ ҳукумати Кубага бостириб кирмаслик ҳақида ўз мамлакати номидан зиммасига мажбурият олди, термоядро уруши хавфининг олди олинди. Ахир, бу — бизнинг чекинишимизми?

Можарони тинч йўл билан бартараф қилиш танқидчилари, Америка Қўшма Штатларининг сўзига ишониб бўлмайди, шартномалар бузилганлигини кўрсатувчи мисолларни тарих кўплаб билади, деган гапларни айтмоқдалар. Рост, тарих бундай мисолларни билади. Лекин фақат шунга асосланиб иш кўриладиган бўлса, унда ҳозир одамларнинг бир-бирини яксон қилиб ташлашдан бўлак имконияти йўқ, деб эътироф этмоқ керак. Бундай дейиш билиб ёки билмай милитаризм йўлига ўтиб олиш, урушга низоли масалаларни бартараф қилишнинг бирдан-бир методи деб қараш демакдир.

Ахир, халқаро низоли масалалар музокаралар йўли билан эмас, албатта уруш йўли билан ҳал қилиниши керакми? Йўқ, давлатлар ўртасидаги низоли масалаларни уруш йўли билан ҳал қилишни тарғиб этиш — шундай бир тентакликки, бу тентаклик халқларнинг бошига фақат азоб-уқубат ва кулфатлар солиши мумкин. Давлатлар ўртасидаги низоли масалаларни уруш йўли билан ҳал қилишни тарғиб этишни Маркс ва Ленин таълимотига ҳеч қандай алоқаси йўқ. Бундай деб тарғиб қилиш халқаро шартномалар ва битимларнинг аҳамиятини инкор этиш демакдир, тинч-тотув яшаш принципини инкор этиш демакдир. Халқаро муносабатларнинг оқилона нормалари мавжуд. Биз эса бу нормаларнинг илдизига болта урмаслигимиз, аксинча уларни мустаҳкамлашимиз керак. Низоли проблемаларни ҳақорат ёрдами билан ҳал қилиб бўлмайди.

Баъзи бировлар империализмнинг табиати ўзгарган эмас, деган фикрга асосланиб, империализмни фош қилиш, сўкиш керак, дейдилар. Империализмни фош қилиш керак, албатта — империализм жаҳон халқлари учун иллатдир, лекин империализм шаънига айтилган биргина сўкиш қанчалик адолатли бўлмасин, унинг кучларини бўшаштира олмайди.

Империализмнинг табиати ўзгармаганлиги ҳам тўғри гап, албатта, лекин ҳозир империализм аввалги, жаҳонга танҳо ўзи ҳукмронлик қилиб келган даврдаги империализм эмас. Агар у ҳозир «қоғоздан ясалган» йўлбарс бўлса, шундай сўзни айтаётган кишилар мана шу «қоғоздан ясалган» йўлбарснинг атомдан тишлари борлигини биладилар. Империализм ана шу тишларини ишга солиши мумкин ва унга енгилтаклик билан қараб бўлмайди. Империалистик мамлакатлар билан муносабатларда ўзаро компромиссларга рози бўлиш мумкин, иккинчи томондан эса, агар агрессорлар уруш бошлаб юборгудек бўлса, уларни тор-мор келтириш учун ҳамма воситаларга эга бўлиш лозим.

Куба учун оғир шароитлар вужудга келган кунларда баъзи бир кишилар фақат сўкиш билан кифояландилар. Шовқин-сурон билан айтилган гаплардан империализмнинг кучлари бўшашиб қолгани йўқ, бу шовқин-суронлар Кубанинг мушкулини ҳам осон қилиб қўйгани йўқ. Совет Иттифоқи бошқача йўл тутди. Совет Иттифоқи АҚШнинг революцион Кубага қарши империалистик қирдикорларини фош этиш билангина кифояланиб қолмади. У Кубага ўз қурол-яроғларини юборди, Кубани ҳимоя қилиш учун курашда жонини фидо қилишга тайёр турган ўз кишиларини юборди. Кубанинг бошида хавф пайдо бўлгач, бизнинг кишиларимиз Кубани бостириб киришдан ҳимоя қилиш, кубаликлар билан бирга жанг қилиш, Куба халқи билан биргаликда жондан кечиб, кураш олиб бориш ҳақида буйруқ олдилар. Мана буни чинакам қардошлик туйғулари, қардошларча муносабат, қардошларча бирдамлик дейдилар.

Албатта, у вақтлар танг вақтлар эди ва Америка Қўшма Штатларининг ҳукумати воқеаларнинг қай тарзда ривожланиб боришини мумкинлигини тушуниб турди. У шуни тушуниб турдики, башарти, Американинг қуролли кучлари Кубада уруш оловини ёқиб, кубаликлар ҳам, Кубада турган совет кишилари ҳам ана шу оловда ёниб кетадиган бўлса, қақшатқич жавоб зарбаси беришдан Совет Иттифоқини ҳеч қандай куч тўхтатиб тура олмас эди. Шу сабабли танглиkни ҳал қилувчи пайтида АҚШ ҳукумати ақл-идрок тақозоси билан иш кўрди.

Биз ўзаро мақбул қарорни таклиф қилар эканмиз, ҳамма ҳолатларни бир жойга тўплаб, уни ҳисобга олдик. Шу билан урушнинг олди олинди.

Ҳозир биз ўз танқидчиларимизга айтмоқдамизки, сизнинг сўкишларингиз — коммунистик ва ишчи партияларнинг 1957 йилги Декларацияси ҳамда 81 партиянинг 1960 йилги Баёноти позицияларида турган, социал-сиёсий тузуми турлича бўлган давлатларнинг тинч-тотув яшаш ғояларини қаттиқ туриб ҳимоя қилаётган ҳукуматимиз шаънига, партиямиз шаънига, халқимиз шаънига мақтов бўлиб, барча марксчи-ленинчи партиялар шаънига мақтов бўлиб эшитилмоқда.

Ниҳоятда эҳтиёткор бўлиш ҳамда бир хил кишилар ортодоксал сиёсатни амалга оширяпти-ю, бошқа бировлар хато сиёсат олиб боряпти, бировлар империализмга ҳужум қиляпти ва унга муросасизлик билан қараяпти-ю, бошқа бировлар гўё либераллик кўрсатяпти, деган айбларни масъулиятсизлик билан айта бермаслик керак. Ҳаракат қилиш тўғри келаётган даврни, жойни ва ҳолатларни ҳисобга олган тақдирдагина, бу масалаларни тўғри тушуниш, у ёки бу ҳаракатларга тўғри баҳо бериш мумкин.

Масалан, Ҳиндистон Гоа, Диу ва Даманни озод қилишга эришди. Булар — мустамлакачиликнинг Ҳиндистон тупроғида қолган қолдиқлари эди. Ҳатто инглиз мустамлакачилари Ҳиндистондан ҳайдаб юборилган вақтда ҳам, Португалия у ерда ўз мустамлакаларини сақлаб қолиб, мустамлакачиликнинг бадбўй ҳидини тарқатаётган эди. Ҳиндистон, унинг ҳукумати сабр-қаноат қилиб келдилар, бир неча йил мобайнида бунга тоқат қилдилар, кейин эса азми қарор қилиб, мустамлакачиларни улоқтириб ташладилар. Уларнинг қилган иши тўғрими? Албатта, тўғри! Кези келганда шуни ҳам айтиб ўтиш керакки, бу масала Хавфсизлик кенгашида муҳокама қилинган вақтда амалда Қўшма Штатлар ва Буюк Британия Ҳиндистоннинг агрессор деб танилиши учун ҳаракат қилдилар, жаҳон афкор оммасини Ҳиндистонга қарши қаратишга уриндилар. Фақат Совет Иттифоқининг Вето ҳуқуқигина уларга шундай қилиш учун имкон бермади.

Яна бир мисол. Индонезия озодликка эришган пайтда Голландия мустамлакачилари Ғарбий Ирианни сақлаб қолишга уриндилар. Лекин Индонезия халқи ва унинг ҳукумати мустамлакачиларни Ғарбий Ириандан жўнаб қолишга мажбур этдилар. Биз Индонезиянинг курашида унга қўлимиздан келганича ёрдам бердик ҳамда Ғарбий Ирианнинг озод қилиниб, озод Индонезия билан қайта бирлашувини табриклаймиз.

Хитой соҳилида, Чжуцзян дарёси қуйиладиган жой яқинида Макао деган кичкина бир территория бор, уни ҳатто картадан топиш қийин. Португаллар уни XVI аср ўрталаридаёқ ижарага олган 1887 йилда эса Хитойдан бутунлай ажратиб олиб, ўз мустамлакаларига айлантирган эдилар. Ўша жойда Англиянинг Гонконг деган мустамлакаси ҳам бор. Бу мустамлака Сицзян дарёсининг дельтасида, Гуанчжоу (Кантон) сингари муҳим шаҳарнинг айни юрагида жойлашган. Ана шу жойлардан чиқаётган қўланса ҳид ҳам мустамлакачилик Гоада тарқатиб келган ҳиддан асло қолишмайди.

Бироқ мустамлакачиликнинг парчаларига қўл тегизилмай қола берса, бунинг учун бирон киши Хитой Халқ Республикасини айблайдими, ахир. Хитой ҳали мовруди келмаган, деб ҳисоблаётган ҳаракатларни қилишга уни ундаш нотўғри бўлур эди. Модомики, Хитой Халқ Республикасининг ҳукумати Макао ва Гонконгнинг бўлишига чидаб келаётган экан, бунинг учун далилли асослари бўлса керак. Шу сабабдан, гўё Хитой Халқ республикасининг ҳукумати Англия ва Португалия мустамлакачиларига ён беряпти, гўё муросасозлик қиляпти, деб унга айб қўйиш бемаъни бир иш бўлур эди.

(Давоми учинчи бетда).

Ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВ доклади

(Давоми. Боши 1 ва 2-бетларда)

Эҳтимол, бу — марксизм-ленинизмдан чекинишдир? Ҳеч-да. Бунинг маъноси шуки, Хитой Халқ Республикасининг ҳукумати ҳақиқий вазиятни, реал имкониятларни ҳисобга оляпти. Бунга мустамлакачиликка хитойларнинг ҳиндистонликларга нисбатан камроқ кескин муносабат билан қараётганликлари, Ҳиндистонга нисбатан Салазарга кўпроқ сабр-чидам билан қараётганликлари асло сабаб бўлаётгани йўқ. Йўқ, ҳар бир революционер мустамлакачиликка қандай нафрат билан қараса, хитойлик дўстларимиз ҳам шундай нафрат билан қарайдилар. Аммо улар ўз шароитларига, ўз тушунчаларига асосланиб, сабр-чидам кўрсатиб келаётган бўлсалар керак.

Ахир, бунинг учун биз уларни айблашимиз, улар марксизм-ленинизмдан чекиндилар, деб даъво қилишимиз керакми? Йўқ. Бу — тентаклик бўлур эди.

Бир қанча шароитлар тақозосига кўра, баъзан муаттар гуллар орасида эмас, балки нағматай ўртасида, гоҳо эса ҳатто мустамлакачилик ҳожатхонасининг яқинида яшашга ҳам тўғри келади.

Аммо вақт-соати етиб, хитойлик дўстларимиз ҳам бундай аҳволни чидаб бўлмайдиган аҳвол деб топадилар ҳамда мустамлакачиларга: «Туёғингизни шиқиллатинг!» деб баралла айтадилар. Бундай тадбирни биз ҳам табриклаймиз. Лекин бу ишни қачон қилиш кераклигини хитойлик дўстларимизнинг ўзлари ҳал эта берсинлар. Биз уларни шошилтирмаймиз. Аксинча: «Бу ишни ўз мамлакатингизнинг манфаатлари, бутун социалистик лагернинг манфаатлари қай тарзда ҳал қилишни тақозо этса, шу тарзда ҳал қила беринг», — деймиз.

Хўш, башарти, биз Куба теварагидаги воқеалар юз берган пайтда керагича вазминлик кўрсатмай, «ўта революцион» шаллақиларнинг гапига учганимизда, нима бўлар эди? Биз янги жаҳон урушининг, термоядро урушининг палласига қадам қўйган бўлур эдик. Албатта, бизнинг бепоён мамлакатимиз енгиб чиқар эди, лекин неча ўн миллионлаб кишиларнинг ёстиги қурир эди! Куба эса термоядро уруши натижасида эҳтимол, бутунлай йўқ бўлиб кетган бўлур эди. Аҳолиси зич яшайдиган ва бепоён майдонлари бўлмаган бошқа мамлакатлар ҳам можарога тортилиб, батамом ҳалок бўлиб кетар эди. Омон қолган кишилар ҳам, келажакдаги авлодлар ҳам атом радиациясининг оқибатларидан чексиз азоб-уқубатларни тортган бўлур эди.

Хўш, Маркс билан Ленин башариятнинг тараққиёт йўлини шундай қилиб чизиб берганлармиди? Йўқ. Улуғ устозларимизнинг дунёқарашлари ана шундай бўлган ва улар ана шундай режаларни тузганлар, деб кўрсатишга уринаётган кишилар ана шу устозларимиз хотирасини ҳақорат қиляптилар, холос. Чор Россиясида революция бошланган вақтда «Кулбалар омон бўлсин, кошоналар яксон бўлсин!» деган сўзлар бизнинг шиоримиз бўлган эди. Бу шиор империалистик урушни гражданлар урушига айлантириш ҳақида партия тутган йўлга мос бўлиб тушган эди, бу — синфий курашга, помешчиклар ва капиталистларга қарши курашга қаратилган даъват эди. Революция ғалаба қилгач, Совет ҳокимиятининг В. И. Ленин тузган дастлабки декрети сулҳ тўғрисидаги декрет бўлди. Гарчи ўша вақтда немислар Россия территориясининг хийла катта қисмини эгаллаб турган бўлса ҳам, В. И. Ленин ва бутун мамлакатимиз урушни тўхтатишга ҳамда немислар билан сулҳ шартномаси тузишга ҳаракат қилди.

Шартномани имзолаш учун Брестга Троцкий бошлиқ делегация юборилди. Троцкий ҳам ўша вақтда ўзини марксчи деб атар эди. Бироқ у партияга қарши йўл тутди, немислар билан олиб борилаётган тинч музокараларни иғвогарлик билан барбод қилиб, Брестдан кетиб қолди. Ўшанда Владимир Ильич Брестга Чичеринни юборишга мажбур бўлди ва сулҳ шартномаси имзоланди. В. И. Лениннинг башорати тўғри ва доҳиёна эканлигини тарих тасдиқлади. В. И. Ленин белгилаган ҳамда сохта революционерларга қарши курашда қаттиқ туриб ҳимоя қилган йўл бирдан-бир оқилона ва тўғри йўл эканлигини тарих кўрсатиб берди. Албатта, ўша вақтда Брест сулҳ шартномаси немис милитаризмига вақтинча ён бериш эди.

Лекин оқибат-натижада нима бўлди? Ким-кимга ён берди? Ҳозир марксча-ленинча байроқ бутун Совет Иттифоқи территорияси узра ҳилпирабгина қолмай, унинг ташқарилари ҳам одим ташлаб чиқди, бошқа давлатларда ва шу жумладан Германия Демократик Республикаси территориясида қарор топди. Бизнинг мамлакатимизга бостириб кирган герман милитаристлари гўрда ётибди. Ким ҳақ, ким ноҳақ эканлиги тўғрисида энди ўзингиз ҳукм чиқариб олаверинг. Ана шундай мураккаб масалани ҳал қилишга ленинча муносабатда бўлиш тантана қилди.

Гап, албатта, Брест сулҳи билан Кариб денгизи районидаги можаронинг бартараф қилинишида қандайдир ўхшашликнинг бор-йўқлигида эмас. Гап шу нарса устида бормоқдаки, ҳар гал конкрет вазиятни ва конкрет шароитларни ҳисобга олиш зарур. Реал вазиятни сергаклик билан ҳисобга олмасдан догматик муносабатда бўлиш зарарлидир, чунки бундай муносабат энг жиддий хатоларнинг манбаи ҳисобланади. Абстракт ҳақиқат йўқлигини, ҳақиқат ҳамиша конкрет бўлишини марксчи-ленинчилар эсда тутмоқлари керак.

Баъзи бир догматиклар троцкийчилик позициясига тойиб кетдилар ҳамда Совет Иттифоқини ва бошқа социалистик мамлакатларни жаҳон урушини бошлаб юбориш йўлига итармоқдалар. Улар бир вақтлар Троцкий қандай иғвогарлик билан сиёсат юргизган бўлса, бизни ана шундай сиёсат юргизишга мажбур қилмоқчи бўладилар. Албания раҳбарлари ва уларнинг қўлтиғига сув пуркаётган кишилар социализмнинг давлатлар ўртасида уруш қилмасдан ғалаба қозониши мумкинлигига ишончни йўқотиб қўйганлар, ҳатто эҳтимол, улар коммунизмга фақат уруш орқали, миллион-миллион кишиларнинг ёстиғини қуритиш йўли билан етиш мумкин, деб ҳисоблаб, социализмнинг уруш қилмасдан ғалаба қозониши мумкинлигини умуман ҳеч қачон тушунмаган бўлсалар ҳам керак. Лекин бундай телбалик бошқа мамлакатларнинг халқларини коммунистик партиялар кетидан эргаштириб кета олмайди. Бунинг устига ана шундай телбалик миллион-миллион кишиларни коммунистик ҳаракатдан четлаштириб қўйиши мумкин.

Албаниялик догматиклар компромисс асосда бир қарорга келинди ҳамда Америка милитаристлари Кариб денгизида чиқарган хатарли танглик тугатилди, деб ранжимоқдалар. Термоядро урушининг бошланиб кетмаганлиги, халқлар хатарли тангликдан қутилиб, тинчлик шароитида яшаётганликлари ва меҳнат қилаётганликлари уларни ранжитаётганга ўхшайди. Худди мана шу нарса учун улар бизнинг партиямизни, ҳукуматимизни танқид қилиб, Совет Иттифоқи устига, совет халқи устига челак-челак бўҳтон ёғдирмоқдалар.

СОВЕТ ТАШҚИ СИЁСАТИНИНГ МАЪНАВИЙ-СИЁСИЙ ҒАЛАБАСИ

Куба теварагидаги тангликнинг кучайиб, жаҳон термоядро урушига айланиб кетишига йўл қўйиш — социализм манфаатларига мос бўлмаслиги айтиб ўтилди. Бундай уруш капитализмнинг социализм билан тинч мусобақада мағлубияти муқаррар эканлиги тарихий перспективасидан даҳшатга келган агрессив империалистик кучлар учун керак. Улар кирофи ўлганга яраша музика билан ўлайлик, бу музика атом бомбаларининг портлаш овози бўлса ҳам майли, деб мулоҳаза юритадилар.

Шундай бўлиб чиқмоқдаки, бир томондан, империализмнинг агрессив, авантюристик кучлари, социализм билан тинч мусобақада капитализмнинг бардош беришидан умидини узиб қўйган энг ашаддий кучлар уруш бошлаб юборишга ҳар йўл билан интилмоқдалар. Иккинчи томондан эса ўзларини марксчи-ленинчи деб атасалар ҳам, аслида догматик бўлган, капитализм билан тинч-тотув яшаш шароитида социализмнинг, коммунизмнинг ғалаба қилиши мумкинлигига ишонмаётган кишилар воқеаларни худди ана шу йўлга солиб юборишга уринмоқдалар. Ҳар иккала кучлар ҳам тарихни уруш бошлаш йўлига солиб юборишни, коммунизмнинг ёки капитализмнинг ғалабаси тўғрисидаги масалани уруш йўли билан, миллион-миллион кишиларнинг ёстиғини қуритиш йўли билан ҳал қилишни истамоқдалар.

Бир қарашда бу кишилар бир-бирига тамомила қарама-қарши йўлда тафаккур юритаётганга ўхшаб кўринса ҳам, аслида бир-бирига ҳамовоз бўлиб кетмоқда, ана шу ҳаётий муҳим масалада уларнинг фикрлари ва ҳаракатлари бир бўлиб чиқмоқда.

Биз, коммунизм қураётган кишиларнинг, шунингдек социализмни барпо қилаётган қардошларимизнинг эса на музика билан, на музикасиз ўлишга сира тобимиз йўқ. Биз коммунизм ишини узил-кесил ғалабагача етказишимиз керак.

Шайтонга суркалиб, унинг ҳузурига меҳмондорчиликка боришимизнинг нима ҳожати бор, одамлар айтган нариги дунёга ошиқишимизнинг нима ҳожати бор? Ахир, у дунёдан ҳали ҳеч ким қайтиб келиб, у дунёдаги турмуш бу дунёдаги турмушдан яхши экан, деб бизга айтгани йўқ-ку. Ахир, сиз, депутат ўртоқлар мана шу залга тўпланиб, мамлакатимизни тинч шароитда янада ривожлантириш масалаларини муҳокама қилаётганингизга, термоядро урушининг олдини олишга муваффақ бўлганимизга ранжияпсизми? Йўқ, бунга ҳаммамиз хурсанд бўляпмиз.

Бир неча кун муқаддам Марказий Комитет Президиумининг аъзолари билан Марказий Комитет секретарлари Москвадаги, Новие Черемушкидаги янги тўқувчилик фабрикасида бўлдилар. У ерда биз ишчи аёллар билан суҳбатлашдик. Шу аёлларнинг биридан:

— Турмушингиз қалай? — деб сўрадим. У:

— Турмушим яхши, ўртоқ Хрушчев, — деб жавоб берди.

— Квартирангиз борми?

— Бор.

— Қаерда?

— Узоқ эмас, шу ўртада, — деди у. — Фабрикамиз ёнидаги уй-жойлар битказилгач, менга ҳам квартира беришган.

— Оилангиз борми?

— Ҳа. Иккита болам бор. Бири мактаб-интернатда, иккинчиси ўзим билан бирга туради, у ҳам мактабда ўқийди.

Ишчи аёл топиши қандай бўлаётганини, қандай шароитда яшаб, ишлаётганини сўзлаб берди.

— Хўш, турмушингизни яхши деса бўладими? — сўрадим мен.

— Бўлади, ўртоқ Хрушчев. Ҳаммамизнинг фақат битта ғам-хоҳишимиз, энг катта истагимиз шуки, уруш бўлмасин.

Бу жувон меҳнат аҳлининг айни муддаосини ифода этди. Совет Иттифоқи, Хитой Халқ Республикаси, Ҳиндистон, Албания, АҚШ, Англия, Франция ва жаҳондаги бошқа мамлакатларнинг халқлари ҳам ана шундай туйғуларни изҳор этмоқдалар.

Бизга урушнинг кераги йўқ! Социализм учун кураш байроғини баланд кўтарган ва улушига коммунизм қуриш учун кураш олиб боришдек шарафли иш тушган совет халқи тинчликни истайди. Ўзимизнинг ҳақлигимизга ва кучимизга биз ишонамиз.

45 йил ичида биз жуда катта йўлни босиб ўтдик, эндиликда қадамимизни тағин ҳам шахдамроқ ташлаб, илгари беш йилда ўтган йўлимизни ҳозир бир ойда босиб ўтяпмиз. Бизнинг ардоқлашга арзийдиган нарсаларимиз борми? Албатта, бор! Бизнинг истиқболимиз бор, идеяларимизнинг узил-кесил ғалаба қилишига ишончимиз бор. Биз бу ғалабаларни уруш йўлларида эмас, балки тинч яратувчилик, капитализм билан мусобақалашиш йўлларида қўлга киритишни кўзлаяпмиз. Биз жаҳон термоядро урушинигина эмас, балки умуман давлатлар ўртасидаги ҳамма урушларни инкор қиляпмиз, адолатли озодлик уруши билан агрессияга дучор қилинган халқ олиб боришга мажбур бўлган мудофаа уруши бундан мустаснодир.

Қаердан бўлмасин бизга қарши уруш бошлаб қолгудек бўлсалар, биз ўзимизни ва ўз иттифоқчиларимизни ҳимоя қиламиз ва ўзимизда мавжуд бўлган ҳамма воситалардан фойдаланамиз, албатта. Лекин биз ҳарбий тўқнашувга йўл қўймаслик учун, урушни жамият ҳаётидан умуман чиқариб ташлаш учун қўлимиздан келган ҳамма чораларни кўрамиз. Жаҳонда икки система — капиталистик ва социалистик системалар мавжуд бўлган бир шароитда ана шундай мақсадга етиш мумкинми? Ҳозир жаҳондаги кучларнинг нисбати шундай бўлиб қолдики, тинчлик ва социализм кучлари империализмнинг агрессив кучларини жиловлаб, уни халқларнинг хоҳиш-иродаси билан ҳисоблашишга мажбур қила оладилар.

Ҳозир империализмнинг ҳаммадан зўрлик жойи қолмади ва Куба теварагидаги воқеаларнинг ривожи буни тасдиқлади. Империалистлар социалистик мамлакатларнинг қудрати билан ҳисоблашишга мажбурдирлар.

Биз тинчликни сақлаб қолиш, социализмнинг буюк ғалабаларини сақлаб қолиш манфаатларини кўзлаб оқилона сиёсий компромиссларга боришга тайёрмиз ва бораверамиз, лекин бунда марксча-ленинча таълимот принципларига қаттиқ риоя қиламиз. Биз В. И. Лениннинг кўрсатмаларига амал қиламиз, В. И. Ленин сиёсатда компромиссларнинг бўлиши мумкинлиги ва зарурлигини неча марталаб таъкидлаб айтган эди.

«Ҳақиқий революцион партиянинг вазифаси, — деб ёзган эди В. И. Ленин, — ҳар қандай компромиссдан воз кечиш мумкин эмас деб эълон қилиш эмас, балки **барча компромиссларда** ўз принципларига, ўз синфига, ўзининг революцион вазифасига... содиқ бўлиб қола билишдир. Чунки компромиссларнинг бўлиши муқаррардир» (Асарлар, 25-том, 336-бет). У, компромиссларнинг бўлишини батамом инкор қилишга марксизмнинг асосий ҳақиқатларини унутиб қўйишдир, деб ҳаққоний баҳо берди. В. И. Ленин бундай деб ёзди: «Ҳамма ҳоллар учун ярайдиган рецепт ёки умумий қоида («ҳеч қандай компромиссларга йўл қўйилмасин!») ўйлаб чиқариш бемаънидир. Ҳар бир айрим ҳолни алоҳида текшира билиш учун миялн бўлиш керак. Партия ташкилотининг ва партия йўлбошчиси деган номга сазовор бўлган партия йўлбошчиларининг аҳамияти ҳам шундан иборатки, улар мураккаб сиёсий масалаларни тез ва тўғри ҳал этиш учун мазкур синфнинг барча энгли вакилларининг узоқ, саботли, ҳар турли, ҳар гомонлама иш кўрсатишлари натижасида зарур билимга, зарур тажрибага, билим ва тажрибадан ташқари зарур сиёсий сезгирликка эга бўлишлари керак». (Асарлар, 31-том, 55-56-бетлар).

В. И. Ленин масалани ана шу тахлитда қўйган эди. Биз, унинг шогирдлари ва издошлари эса саботли, изчил ва принципиал курашда Кубанинг мустақиллигини ва бутун дунёда тинчлик ишини қаттиқ туриб ҳимоя қилар эканмиз, Ленин сингари иш кўрдик ва иш кўраберамиз.

Депутат ўртоқлар! Биз шу нарсани мамнуният билан таъкидлай оламизки, ана шу кескин кунларда тинчлик ва социализм кучларининг бузилмас бирдамлиги ҳамда самарали ҳамкорлиги алоҳида куч билан намоён бўлди. Ҳамма мамлакатларнинг халқлари бизнинг сиёсатимизга, Совет ҳукуматининг сиёсатига энг сергаклик билан олиб борилаётган тинчликсевар сиёсат деб баҳо бердилар.

Бутун жаҳон халқлари ҳозир бизнинг партиямиз ва ҳукуматимизга янада кўпроқ ишонч ва ҳурмат билан қарамоқдалар.

Мудҳиш хавф юз берган пайтда қардош марксчи-ленинчи партиялар, социалистик мамлакатларнинг халқлари қаҳрамон Кубани қўллаб-қувватлашга қатъий бел боғлаганликларини, пролетар интернационализми принципларига содиқ эканликларини билдирдилар. Мустамлакачилик асоратидан озод бўлган кўп мамлакатлар ҳам Кубани ҳимоя қилиб чиқдилар. Совет ҳукумати ва КПСС Марказий Комитети номига давлатларнинг бошлиқлари, ҳукуматларнинг бошлиқларидан, турли мамлакатлардаги партияларнинг раҳбарларидан, Совет Иттифоқидаги ва жаҳоннинг бошқа мамлакатларидаги жамоат ташкилотлари, ишчилар, деҳқонлар, интеллигентлардан жуда кўп мурожаат, хат ва телеграммалар олинди. Буларда Совет Иттифоқининг Кубани ҳимоя қилишга ва тинчликни сақлашга қаратилган ҳаракатлари маъқулланди ва қатъий қўллаб-қувватланди.

Депутат ўртоқлар, Совет ҳукуматининг тинчликни сақлашга, революцион Кубага ёрдам беришга қаратилган тадбирларини қўллаб-қувватлаганларнинг ҳаммасига сизнинг номингиздан ва шахсан ўз номимдан самимий ташаккур изҳор қилишга ижозат бергайсиз.

Оқилона сиёсат натижасида янги жаҳон урушининг олдини олишга, империалистларнинг Кубага бостириб киришларининг олдини олишга, барча халқлар учун тинчликни сақлаб қолишга муваффақ бўлинганлигидан ашаддий милитаристлар ва жоҳил шаллақиларгина мамнун бўлмадилар.

Кубанинг мустақиллигини сақлаб қолиш йўлида муваффақиятли суратда олиб борилган кураш бу жангда тинчлик кучларининг, шубҳасиз, ютуғи бўлиб, кўп кишиларни халқаро аҳволнинг ривожланиб боришига ўз қарашларини ва халқаро майдондаги кучлар нисбатига берадиган баҳоларини ўзгартиришга мажбур этажагига шубҳаланмаса ҳам бўлади. Улар ҳозир ядро ҳалокати хавфини аниқроқ тасаввур этадилар. Ҳар ҳолда, миллионларча америкаликлар Куба теварагидаги воқеаларнинг таъсири билан термоядро урушининг реал яқинлашиб қолганлигини АҚШнинг бутун тарихида биринчи марта кескин ҳис этдилар, ўз мамлакатларининг территорияси жавоб тариқасида бериладиган қақшатқич зарбадан амин эмаслигини тушундилар. Танглик кунларида Америка халқи ўз уйи остонасида термоядро урушининг даҳшатли нафасини сезиб турди. Жаҳон уруши бошланган тақдирда бу уруш океаннинг нариги томонида, Европа ёки Осиёда эмас, балки ҳамма жойда, шу жумладан АҚШ территориясида ҳам авж олиб миллионларча америкаликларнинг бошига кулфат солажагини ва уларни ўлимга дучор қилажагини Америка халқи тушуна бошлади.

Куба теварагидаги танглик кунларида турли мамлакатлардан Совет ҳукумати номига олинган жуда кўп хатлар ва телеграммалар орасида АҚШ гражданларининг телеграмма ва хатлари ҳам кўп эди. АҚШ гражданлари жаҳоннинг тақдири учун ташвишланганликларини билдирдилар, Совет ҳукуматидан миннатдор эканликларини изҳор қилдилар, Кариб денгизи районидаги кескинликни тугатиш учун ва бу билан термоядро урушининг олдини олиш учун кўрган тадбирларимизни маъқулладилар.

Америка халқининг кайфиятини, унинг Куба теварагидаги воқеаларга муносабатини яна шу факт ҳам исбот этадики, тангликнинг асосий тиғини бартараф қилишга эришилганидан кейин ўтказилган сайловларда Америка халқи энг агрессив сиёсий арбобларга ва, аввало, Никсон каби уруш олови ёқувчи кишиларга қарши овоз берди. Тинчлик ва халқлар озодлигининг ана шундай душманлари шармандаи-шармисор бўлганлиги бизни хафа қилмайди.

Тинчлик сиёсати буюк маънавий-сиёсий ғалаба қозонди. Шу билан бирга, биз тинчликни сақлаш ва мустаҳкамлаш йўлида бундан буён ҳам зўр бериб ҳаракат қилмоғимиз керак. Вазият биздан доим ҳушёр бўлишни ва ер юзида мустаҳкам тинчлик учун тинмай кураш олиб боришни талаб этмоқда.

III. ҲАЛ ЭТИЛМАГАН МАСАЛАЛАРНИ ТИНЧ ҲАЛ ЭТИШ ЙЎЛЛАРИНИ АСТОЙДИЛ ҚИДИРИБ ТОПИШ КЕРАК

Депутат ўртоқлар! Совет ҳукумати жаҳондаги барча ҳукуматлар ва халқлар, ўз зиммаларига масъулият юкланган барча давлат арбоблари ва сиёсий арбоблар Кариб денгизи районидаги тангликдан зарур хулосаларни чиқариб олишлари керак, деб ҳисоблайди. Ақлирасолик билан ҳаракат қилиш, давлатлар ўртасидаги муносабатларда низолар туғдирадиган ва кескинликни вужудга келтирадиган ғовларни супуриб ташлаш учун зўр ғайрат билан интилиш зарур. Халқаро кескинликнинг юмшатилиши ва ер юзида тинчликнинг мустаҳкамланиши билан боғлиқ бўлган ўзаро мақбул тадбирларни қидириб топишда яхши ният билан иш кўриш керак.

БИРИНЧИ ГАЛДАГИ ИККИ ВАЗИФА

Совет ҳукумати ташқи сиёсат соҳасидаги бутун фаолиятида халқаро муносабатларни низоли ва ҳал этилмаган масалалардан халос қилиш учун зўр ғайрат билан интилиб келмоқда. Шу билан бирга, Совет ҳукумати турли давлатлар олдида турган проблемаларнинг мураккаблиги ва хилма-хиллигини эътиборга олмоқда, сабр-матонат билан иш кўрмоқда, конструктив қарашларга амал қилмоқда. Аммо, биз биринчи навбатда турган шундай проблемалар борки, бу проблемаларни ҳал этишни кечиктириб бўлмайди, чунки бу проблемаларнинг ҳал этилмай қолиши халқаро вазиятни ғоят кескинлаштириб юборади, деб қатъий таъкидламоқдамиз.

Ёппасига ва батамом қуролсизланиш проблемаси ана шундай вазифалар жумласидандир. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Совет ҳукуматининг бу соҳадаги ташаббусини якдиллик билан қувватлади. Ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисидаги резолюция қабул қилинган пайтдан буён қарийб уч йил ўтди. Комитетлар, комиссиялар, кичик комитетлар доим мажлис ўтказиб турибдилар, дейиш мумкин, лекин иш силжиганича йўқ.

Бу гапдан қаттиқ халқаро контроль остида қуролсизланишнинг кенг планини таклиф этган Совет Иттифоқи ана шу музокараларда қатнашиб, ўз партнерларининг таклифларига қўшилишга ҳаракат қилмади, нуқтаи назарларни яқинлаштиришга интилмади, деган маъно келиб чиқадими. Соф виждонли ҳар бир сиёсатчи бундай эмас, деб айтади.

Қуролсизланиш программасини амалга ошириш муддатлари тўғрисида, ядро қуролини элтувчи воситаларни тугатиш ҳақида, оддий қуролли кучлар сони ва бошқа кўп нарсалар тўғрисида гап борганида биз Ғарб давлатларининг позициясини эътиборга олдик ва фикрларни яқинлаштиришга интилдик. Маълумки, ядро қуроли синовларини тақиқлаш ёппасига ва батамом қуролсизланишнинг бир қисмидир. Биз бу соҳада ҳам бамаслаҳат бир фикрга келиш томон зарур қадамлар қўйдик. Аммо дипломатлар айтганидек, бир партнер ҳаракат қилсаю, иккинчи партнер жойида тўхтаб тураберса бир битимга келиш мумкин эмас.

Ҳозирги вақтда ядро синовларини тақиқлаш юзасидан фикр олишув давомида масалаларни ҳал этиш йўллари белгиланиб қолди. Агар АҚШ ва Англия ақл-идрок билан иш кўрса, бундай битим имзоланади, деб умид қилиш мумкин.

Биз тантанали суратда яна шуни айтамизки, ташқи сиёсат соҳасидаги бутун фаолиятимиз бундан буён ҳам ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисида шартнома тузилишига эришишга қаратилади. Биз Ғарб давлатларини барча ядро синовларини абадий тўхтатиш тўғрисида битимга келиш йўлидаги сўнгги ғовларни ўртадан кўтариб ташлашга чақирамиз. Биз уларни қаттиқ халқаро контроль остида ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисидаги шартномани имзолашга даъват этамиз.

Ҳозирги замон шароитида Германия сулҳ шартномасини тузиш ва шу асосда Ғарбий Берлиндаги аҳволни нормаллаштириш ғоят зарур эканлиги янада равшанроқ бўлиб қолди. Кариб денгизида танглик рўй берган чоқда миллионларча европаликлар Германия проблемасининг ҳал этилмай қолиши инсоният бошига янада мудҳиш кулфатлар келтириши мумкин, деб ўйлаб, кўп ташвиш тортганликлари бежиз эмас. Кишилар Германия проблемасини ҳал этишдан эътиборни четга тортиш мумкин эмаслигини аниқ-равшан кўрдилар, чунки акс ҳолда халқаро майдондаги бир тангликдан янада хатарлироқ бўлган бошқа тангликка бемалол ўтиш мумкин.

Совет Иттифоқи ёппасига ва батамом қуролсизланиш масаласида бўлгани каби, бу масалада ҳам музокараларда қатнашувчи ўз партнерларининг позицияларини эътиборга олишга интилмоқда. Модомики шундай экан, Европада иккинчи жаҳон урушининг қолдиқларини тугатиш соҳасида бошланган ишни охиригача етказишга нима халақит бермоқда?

Асосан қўшинларнинг Ғарбий Берлинда туриши тўғрисидаги масала, аниқроғи эса, бу қўшинларнинг қандай тарзда, кимнинг байроғи остида ҳаракат қилиши ва уларнинг Ғарбий Берлинда қандай муддатгача қолиши тўғрисидаги масала низоли масала бўлиб қолмоқда. Совет ҳукумати Ғарбий Берлинда турган қўшинлар НАТО мамлакатларининг қўшинлари бўлмасин, Ғарбий Берлинда НАТО байроғи Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг байроғи билан алмаштирилсин ва Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Ғарбий Берлинда муайян халқаро мажбуриятлар ва функцияларни ўз зиммасига олсин, деб таклиф қилади.

Музокараларда қатнашувчи партнерларимиз ақлирасолик билан ҳаракат қиладилар ва Совет Иттифоқининг ана шу таклифига эътибор билан қарайдилар, деб умид қиламиз.

Лекин шу нарсани таъкидлаб ўтишни истар эдим: Ғарбда бирон кимса Совет Иттифоқи Германия сулҳ шартномасини тузиш ва шу асосда Ғарбий Берлиндаги аҳволни нормаллаштириш ҳақидаги қатъий фикридан воз кечади, деб умид қилса, бундай кишилар хато қиладилар. Биз Ғарб давлатлари билан музокаралар олиб бориш тарафдоримиз, аммо ҳар қандай сабр-тоқатнинг ҳам чегараси бор. Ғарб давлатлари бундай шартномани имзолашга, ҳатто рози бўлмаганларида ҳам шартнома имзоланади.

ЖАҲОННИНГ ҲАММА РАЙОНЛАРИДА КЕСКИНЛИК ВА НИЗОЛАРНИ ТУГАТИШГА ЭРИШАЙЛИК

Ўз озодлиги учун, миллий мустақилликни мустаҳкамлаш учун муқаддас кураш олиб бораётган халқларни бутун чоралар билан қўллаб-қувватлаш — Совет ҳукуматининг ташқи сиёсат соҳасидаги фаолиятининг асосий йўналишларидан бири бўлиб келди ва шундай бўлиб қолади.

Миллий озодлик ҳаракати Совет Иттифоқининг, бутун социализм лагерининг мададига таяниб, жаҳоншумул-тарихий муваффақиятларга эришмоқда.

Янги Осиё қаддини кўтармоқда. Осиёда илгариги мустамлака империяларининг сўнгги харобалари қулаб тушмоқда. Африкада миллий озодлик ҳаракатининг ғолибона юриши давом этмоқда. Ҳали яқиндагина чет эл монополиялари танҳо ҳукмронлик қилган Латин Америкаси ўз тарихининг янги босқичига — чинакам миллий мустақиллик учун кураш босқичига қадам қўйди.

Совет Иттифоқининг ташаббуси билан мустамлака мамлакатлар ва халқларга мустақиллик бериш тўғрисида Бирлашган Миллатлар Ташкилоти қабул қилган Декларация Осиё, Африка, Латин Америкаси халқларининг миллий озодлик ҳаракатига янги куч бағишлади.

Аммо мустамлакачилар қурол-яроғларини ташлаган эмаслар. Улар суверен давлатларнинг ички ишларига аралашиш йўли билан кўпинча куч ишлатиб, уларнинг мустақиллиги ва суверен ҳуқуқларига путур етказишга ва халқларнинг революцион озодлик ҳаракати йўлига ғов солишга уринмоқдалар. Мустамлакачи империалистлар халқларнинг озодлик курашига аралашиб, жаҳоннинг кўп қисмида кескинлик, конфликт ва ҳарбий тўқиниш ўчоқларини вужудга келтирдилар.

Яманда қандай воқеалар бўлаётганлигига бир назар солинг. Яман халқи асрлар бўйи жабр-зулм, эксплуатацияни бошидан кечирди, ҳар қандай ҳуқуқлардан маҳрум этилди. Ниҳоят, мамлакатда революция бўлди. Дашт-биёбонда бир томчи сув эмган уруғ ерни ёриб чиққани каби халқ ҳам ўрта аср кишанларини парчалаб ташлаб, янги ҳаётга йўл очмоқда. Шу заҳотиёқ империализм ва реакциянинг бирлашган кучлари бу халққа қарши отланди. Яман революциясига қарши, прогрессга қарши ким қурол кўтарди? Саудия Арабистони ва Иордания.

Айтиш мумкинки, қил устида турган Саудия Арабистони ва Иордания ҳукмдорларини кучлироқ мамлакатлар Яман Республикасига қарши отлантирмаганларида эди, улар ўз қўшинларини бу республикага қарши юборишга журъат эта олмас эдилар, албатта. Саудия Арабистони ва Иорданияга кимлар ёрдам бермоқда ва қандай мақсадларни кўзлаб улар қўлига қурол бермоқда? Араб Шарқи халқлари ўзларини «эркин мамлакатлар» деб атаётган Англия ва АҚШ арабларнинг бир-бирларини ўққа тутишлари учун саудияликлар ва иорданияликлар қўлига қурол тутқизаётганликларини жуда яхши биладилар.

Шундай бўлиб чиқадики, «эркин дунё» кейинги вақтларгача расмий суратда қуллик тузуми бўлган, аслида ҳозирда қуллик давом этаётган Саудия Арабистонига ёрдам бермоқда. Бу мамлакат «Яманни озод қилиши» учун унга қурол-яроғ берилмоқда, Саудия Арабистони Яманга қандай «эркинлик» келтираётганлигини ва бу соҳада Саудия Арабистонига ёрдам бераётган «эркин мамлакатлар» қандай мамлакатлар эканлигини бемалол тасаввур этиш мумкин!

Совет ҳукумати империалистларнинг Яман Араб Республикасига қарши қилаётган кирдикорларини қоралайди ва Яман халқининг ҳаққоний миллий орзу-тилакларини астойдил ҳурмат қилиб, қўллаб-қувватлаётганлигини билдиради.

Империалистлар Ямандагина эмас, балки ер шарининг бошқа районларида ҳам миллий озодлик ҳаракатини бўғиб ташлашга уринмоқдалар. Конго, Ангола, Жанубий Вьетнам, Жанубий Кореядаги воқеаларни эсга олиб ўтиш кифоя. Ҳозирги вақтда эса Борнео оролидаги Бруней протекторатида қўзғолон бошланди ва Англия мустамлакачилари уни шошилинч равишда бостиришга ҳаракат қилмоқдалар.

Биз истак ва яхши ният бўлганида давлатлар ўртасидаги низоли конфликтли масалаларни ҳамиша тинч ва адолатли ҳал этиш йўлини топиш мумкин, деб ҳисоблаймиз. Лаосдаги тангликни бартараф қилиш вақтида барча давлатлар яхши ният билан ҳаракат қилганликлари каби, фақат бир томондагина эмас, балки манфаатдор барча давлатларда ҳам конфликтларни тинч бартараф қилиш истаги бўлмоғи керак, холос.

Депутат ўртоқлар! Ҳозирги халқаро аҳволни қараб чиққан пайтда, Ҳиндистон — Хитой чегараси районида авж олиб кетган ачинарли воқеаларни четлаб ўтиш мумкин эмас. Маълумки, бу ердаги чегара жанжаллари бир ҳафта олдин ва бир ой олдин эмас, балки 1959 йилдаёқ бошланган эди. Бу жанжал кейинги вақтларда кескин тус олди ва ҳарбий тўқинишларга айланди. Шу тўқинишлар вақтида ҳар иккала томондан неча минглаб киши ҳалок бўлди.

Совет Иттифоқининг Ҳиндистон — Хитой чегара жанжалларига нисбатан тутган позицияси 1959 йилдаёқ ТАССнинг маълум баёнотида айтиб берилган эди. Ана шу баёнотда Хитой Халқ Республикаси ҳукумати ва Ҳиндистон ҳукумати ўз чегараларида чиққан можаронинг халқаро кескинликнинг юмшатилишини истамаётган кучлар тегирмонига сув қуйишига йўл қўймайдилар ва ҳар иккала ҳукумат рўй берган англашилмовчиликни Хитой ва Ҳиндистон халқлари ўртасидаги традицион дўстлик руҳида бир-бирларининг манфаатларини эътиборга олиб бартараф қиладилар, деб умид билдирилган эди.

Совет Иттифоқи рўй берган можародан ғоят таассуфланганлигини билдирди. Ҳар иккала мамлакат ҳукуматлари рўй берган низони тинч бартараф қилиш йўлини тез топиб оладилар, деб астойдил умид қилган эдик. Томонлар рўй берган чегара жанжалларига энг бошданоқ барҳам бериш учун барча имкониятлардан ўз вақтида фойдаланмаганликлари тўғрисида ҳозир ҳам таассуфланмоқдамиз.

Биз қардош Хитой Халқ Республикаси ва бизга дўст Ҳиндистон республикаси фарзандларининг қони тўкилганлигига жуда ачинмоқдамиз. Биринчи марта шундай аҳвол рўй бердики, социалистик мамлакат билан мустақил тараққиёт йўлига ўтган ва блокларга қўшилмаслик сиёсатини ўтказаётган мамлакат ўртасидаги чегара жанжали жиддий ҳарбий тўқинишларга олиб келди.

Совет кишилари Халқ Хитойининг муваффақиятларидан хурсанд бўлиб келди ва хурсанд бўлмоқда. Халқ Хитойи ғолибона революциядан кейин тинч иқтисодий қурилиш соҳасида баланд чўққиларни эгаллади ва ўз тақдирини ўз қўлига олган халқ нималарга қодир эканлигини бутун дунёга кўрсатди.

Халқ Хитойи ўзининг ташқи сиёсати соҳасида тинчлик, тенглик ва халқаро миқёсда дўстона ҳамкорлик принципларини ўтказиб келмоқда. Ниҳоят, Хитой Халқ Республикасининг Бирлашган Миллатлар Ташкилотидаги қонуний ҳуқуқларини тиклаш керак, Хитой Халқ Республикасининг азалдан ўз ери бўлиб келган Тайвань оролини унга қайтариб бериш пайти келди.

Ҳиндистонга келганда шуни айтиш кераккн, унинг мустақилликка эришгандан кейинги иқтисодий тараққиёт суръатлари Хитойдагига нисбатан сустроқ борди. Аммо, ижтимоий тузуми Хитойдаги социалистик тузумдан фарқ қилган Ҳиндистон ҳам инглиз мустамлакачиларининг асрлар бўйи давом этган ҳукмронлигининг оғир меросини йил сайин бартараф қила бориб, экономика ва маданиятни ривожлантириш соҳасида дадил олға бормоқда. Ҳиндистоннинг блокларга қўшилмаслик сиёсати, бетарафлик сиёсати жаҳонда маънавий-сиёсий жиҳатдан катта салмоққа эга бўлди.

Халқ Хитойи ва Ҳиндистон 1954 йилда тинч-тотув яшашнинг машҳур «беш принципи»ни, ёки ҳозирда ҳам «панча шила» деб аталаётган принципларни таъбирлаб ва эълон қилиб, қардошларча дўстликнинг яхши намуналарини бошқа мамлакатларга кўрсатдилар. Бундай сиёсат бир неча йиллар мобайнида яхши самаралар берди.

Кўп асрлар мобайнида Хитой ва Ҳиндистон чегараси бўйлаб ҳарбий конфликтлар бўлмаган эди. Бу районнинг территорияси кишининг ҳаёти учун унча муҳим бўлмаса керак, буни мазкур районда жуда кам аҳоли яшашидан ҳам билса бўлади. Маълумки Хитой ва Ҳиндистон аҳолиси жуда зич яшаётган мамлакатлардир. Бу мамлакатлардаги ернинг ҳар бир қаричини одамлар эгаллаши керак эди. Аммо жанжалнинг авж олиб кетишига сабаб бўлган территорияда аслида одамлар яшамайди.

Тўсатдан Хитой Халқ Республикаси билан Ҳиндистон ўртасида қонли чегара жанжаллари бошланди. Бу жанжал вақтида хитой халқи ва ҳинд халқи кўп қурбонлар берди. Бу эса бизни жуда ачинтирди.

Милтиқдан тасодифан узилган ўқ билан урушни бошлаб юбориш мумкин. Тасодифан узилган бу ўққа икки ўқ билан, икки ўққа уч ўқ билан жавоб берадилар. Урушлар баъзан шу тарзда бошланиб кетади. Ҳатто тажриба билан заковати ошган давлат раҳбарларининг ҳам урушга барҳам беришлари осон бир иш бўлмай қолади.

Биз чегара жанжаллари масаласида ленинча қарашларга амал қиламиз. Совет Иттифоқининг 45 йиллик тажрибаси ўзаро истак бўлган тақдирда қурол ишлатмай ҳал этилиши мумкин бўлмаган чегара жанжаллари йўқ эканлигини бизга кўрсатди. Совет кишилари худди шундай позицияларда туриб Хитой — Ҳиндистон чегарасидаги воқеаларга баҳо берадилар.

Жаҳонда шундай кучлар ҳам борки, улар Ҳиндистон — Хитой жанжалининг кескинлашувидан хурсанд бўладилар. Ана шу кучлар халқаро империалистик доиралардир. Улар ўзларининг ўта кетган иғвогарлик планларини бу жанжал билан боғлайдилар. Улар ҳиндилар билан хитойлар бир-бирларини ўлдиришлари учун дарҳол қурол етказиб беришни таклиф этмоқдалар. Империалистик давлатлар «саҳийлик» қилишга ва «олижаноблик» кўрсатишга тайёрдирлар, «ҳақини тўламаслик» шарти билан «туҳфа» тариқасида қурол-яроғ берадилар. Бу жанжал империалистларнинг айни муддаосидир.

(Давоми тўртинчи бетда).

Ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВ доклади

(Давоми. Боши 1, 2 ва 3-бетларда).

Ҳиндистон—Хитой чегарасидаги қуролли тўқнашувлар миллатчилик маразларини ва ҳарбий алангани озиқлантирувчи муҳитни вужудга келтирди. Тўкилган қонни қон билан ювиш керак, деган шовинистик шиор ўртага ташланди. Ахир, бу нарса амалда ғалаба қилгунча уруш қилиш деган сўз-ку. Уруш мантиқи мана шундай: нечоғли қон кўп тўкилса, уни ювиш учун шу қадар кўп қон талаб этилади. Бунинг ҳадди-чегараси борми? Уруш офати кун сайин тобора кўп қурбонларни ютиб юбораверади. Уруш офати ҳамма нарсани ҳазм қилиб юбора беради. Фақат ақл-идроккина қон тўкилишини тўхтатиши мумкин ва давлат арбоблари ана шу ақл-идрокка эга бўлишлари керак.

Шу сабабли, биз Хитой Халқ Республикаси ҳукуматининг ўт очишни ўз ташаббуси билан тўхтатганлигини ва ўз қўшинларини 1 декабрдан эътиборан чегарадан олиб кета бошлаганлигини эълон қилиб қўйган қадамини оқилона қадам деб ҳисоблаймиз. Биз бундан жуда хурсандмиз ва хитойлик ўртоқларимизнинг бундай ҳаракатларини табриклаймиз.

Кўп қурбон берилиб, кўп қон тўкилганидан кейин қўйилган ана шу қадамни қандай қилиб оқилона қадам деб даъво қила оласиз, деб айтишлари мумкин. Томонлар умуман уруш ҳаракатларини бошламаганларида яхши бўлмасмиди? Ҳа, бундай қилиш, албатта яхши бўлур эди. Биз бу тўғрида доим гапириб келдик ва шу гапларимизни ҳозир ҳам такрорлаймиз. Аммо, воқеаларнинг шу зайилда боришининг олди олинмаган экан, ҳозир мардлик кўрсатиш ва тўқнашувни тўхтатиш яхшироқдир. Ахир, бу давлат арбобларига муносиб бўлган донолик эмасми!

Мана энди Хитой Халқ Республикаси ўз қўшинларини ана шу жанжал рўй берган линиянинг ўзига қайтармоқда, бу қўшинларни бир вақт эгаллаб турган позициялардан силжитмаслик маъқул бир иш бўлмасмиди, деб айтадиган кишилар топилиб қолиши мумкин, албатта. Бундай мулоҳазаларнинг сабаби маълум. Бу мулоҳазалар кишиларнинг ташвишланаётганликларини ва рўй берган воқеалардан афсусланаётганликларини кўрсатади.

Аммо, ўртоқлар, Хитой Халқ Республикаси ҳукумати қабул қилган қарорни бошқача талқин қилишга уринаётган кишилар ҳам борку. Улар бундай қарор чекинишдан далолат бермайдими, демоқдалар. Бу қарор хитойлик ўртоқларнинг ён берганлигини кўрсатмайдими, деган саволни ҳам берадилар. Бундай саволлар албатта берилиши мумкин ва, афтидан, бу саволлар у ёки бу томоннинг ҳисларини таҳқир этиш, Ҳиндистон билан Хитой ўртасида адоватни авж олдириш ва бундан наф кўриш учун лўттибозлар томонидан ўртага ташланаётган бўлса керак ва афтидан, бундан кейин ҳам илгари суриладиганга ўхшайди.

Биз Хитой ва Ҳиндистон раҳбарларининг заковатига ишонамиз ва улар бу хилдаги игволарга учмайдилар ва жанжалнинг оқилона бартараф қилинишини таъминлайдилар деб умид қиламиз.

Баъзи кишилар Ҳиндистон Америка ва Англия империалистларидан мадад ола бошлаганлиги ва бу мамлакатларнинг империалистлари Ҳиндистонга қурол-яроғ бераётганлиги сабабли Хитой уруш ҳаракатларини тўхтатган бўлса керак, демоқдалар. Бинобарин, улар ҳарбий жанжал яна авж олиб кетганида у янада кўпроқ қурбонлар берилишини талаб этадиган катта урушга айланиб кетиши мумкин эканлигини Хитой Халқ Республикаси ҳис этган бўлса керак, демоқдалар.

Дарҳақиқат, хитойлик дўстларимиз вазиятни эътиборга олган бўлсалар керак ва бу нарса ҳам уларнинг донолигини ва икки қўшни дўст халқлар ўртасида уруш бошланган чоқда империалистлар ҳамиша бундан наф кўришга интилажакларини тушунганликларини кўрсатади. АҚШ ва Англия қурол-яроғларни керагидан ортиқ ишлаб чиқармоқдалар ва уруш бошланган чоқда улар ана шу қурол-яроғларни олиш учун ўз миллий суверенитетларидан воз кечишга тайёр турган ҳамда шундай қилиш билан бўйинларини сиртмоққа илинтириб, қарам бўлиб қолишларини тушунмаётган бошқа мамлакатларга бу қурол-яроғларни мамнуният билан сотадилар.

Ажал уруғини сочувчилар шундай муҳокама қиладилар: ўзимиз ҳеч нарсани бой бермаганимиз ҳолда, ҳинд халқи ва хитой халқининг қони тўкиладиган жанжалдан нима учун наф кўрмаслигимиз керак, бунинг устига бу жанжалдан нечун фойда чиқариб олмаслигимиз керак. Бундан ташқари, ана шу иш милитаристларга яна шу жиҳатдан ҳам фойдалеки, у, Ҳиндистонда демократик асослардаги тараққиётни орқага суриб юборади ва мамлакатда реакцион кучларнинг позициясини мустаҳкамлаш учун шароит вужудга келтиради.

Ҳиндистонда кейинги вақтларда коммунистлар ва бошқа прогрессив арбоблар қамоққа олинганлиги тасодифий бир ҳол эмаску. Эртаги кунда эса уруш давом эта берса, урушга қарши чиққан ҳар бир киши коммунист деб ҳисоблана берадику. Бинобарин, пацифистлар ҳам ана шу гуруҳга кириб қоладилар. Реакцион кучлар, энг ашаддий милитаристлар ва реакционерлар ана шу тарзда ҳаддиларидан ошиб кетаверадилар.

Хитойлик ўртоқларимиз ўт очишни тўхтатиш ва қўшинларни олиб кетиш масаласини ҳал этганларида буни ҳам эътиборга олган бўлсалар керак.

Тинчликсевар халқлар Хитой Халқ Республикаси ҳукуматининг кўрган тадбирларига, шубҳасиз, муносиб баҳо берадилар. Дарҳақиқат: нима учун уруш олиб бориш керак? Хитой қачон бўлса ҳам Ҳиндистонга бостириб киришни ўз олдига мақсад қилиб қўйган эдими? Йўқ, биз бундай даъволарни туҳматдан иборат деб ҳисоблаб рад этамиз. Биз Ҳиндистон Хитой билан уруш бошлашни хоҳлаган эди, деган фикрни ҳам мутлақо рад этамиз. Шу сабабли, биз, Халқ Хитойи ҳукуматининг кўрган тадбирларини чин кўнгилдан табриклаймиз ва халқ Хитойи ҳукумати орқага чекинди, деб асло ҳисобламаймиз. Асло бундай эмас. Хитой Халқ Республикаси ҳукумати ақл-идрок билан иш кўрди, вазиятни тўғри тушунди ва ҳарбий тўқинишнинг олдини олиш ва аҳволни нормаллаштириш учун куч-ғайратини сарф қилди.

Ҳиндистон-Хитой чегарасида ўқ узишнинг тўхтаганлиги ҳар иккала томон низоли масалаларни уруш йўли билан эмас, балки тинч воситалар билан, бир жойга тўпланиб музокаралар олиб бориш йўли билан ҳал этиш кераклигини эътироф этганликларини тасдиқлайди. Бу тўғри иш! Ахир, энг мураккаб музокаралар ҳам урушдан кўра маъқулроқ-ку.

Биз улуғ давлатлар — халқ Хитойи ва Ҳиндистон ўзларининг қадимий традицион дўстликларини тамомила тиклашлари ва мустаҳкамлашларини астойдил истаймиз.

IV.

ҚЎШНИЛАРИМИЗ БИЛАН ТИНЧ ВА ДЎСТ БЎЛИБ ЯШАЙЛИК

Депутат ўртоқлар! Совет Иттифоқининг қўшни давлатлар билан муносабатлари қандай тарқиб топганлиги тўғрисида сизларга қисқача маълумот бериб ўтишни истайман. Мен социалистик лагердаги мамлакатлар билан дўстона, қардошларча муносабатларимиз тўғрисида гапириб ўтдим. Ўз-ўзидан маълумки, Совет Иттифоқи бошқа қўшни давлатлар билан ҳам яхши муносабатларда бўлишни истайди.

Финляндия билан муносабатларимиз яхши. Биз Финляндия ҳукуматининг мустақил тинчликсеварлик сиёсатини ва Финляндия Республикасининг президенти дўстимиз Урхо Кекконен жанобларининг бу сиёсатни амалга оширишга қўшаётган катта ҳиссасини ғоят қадрлаймиз. Биз шунга аминмизки, Совет Иттифоқининг Финляндия билан сиёсий, иқтисодий савдо-сотиқ ва маданий алоқалари ҳар иккала мамлакат халқларининг бахт-саодати йўлида янада ривожланади ва мустаҳкамланаберади.

Совет ҳукумати бош министр М. Довуд бошчилигидаги Афғонистон ҳукуматининг дўстона сиёсатига юксак баҳо беради. Биз бу йил Афғонистон подшоси Муҳаммад Зоҳир Шоҳ билан учрашдик. Ғоят самарали ўтган бу учрашув мамлакатларимиз ўртасидаги яхши қўшничилик муносабатларини янада кўпроқ мустаҳкамлади.

Эрон билан муносабатларимизни яхшилаш йўлида баъзи силжишлар бўлди. Кейинги вақтларда Совет Иттифоқи билан Эрон ўртасидаги нормал муносабатларнинг ривожлантирилишига халақит берган кўп ғовларни бартараф қилишга муваффақ бўлдик. Биз, Эрон ҳукуматининг ҳар қандай ажнабий давлатга Эрон территориясида ҳар хил ракета базаларига эга бўлиш ҳуқуқини бермаслик ва Эроннинг Совет Иттифоқига қарши агрессия воситасига айлантирилишига рухсат бермаслик юзасидан олган мажбуриятини қадрлаймиз. Тўғри, мамлакатларимизнинг яқинлашуви йўлидаги ғовларнинг ҳаммаси ҳам ҳали барҳам топган эмас, аммо яхши ташаббус бундан буён янада кучайиб боради, деб умид қиламиз.

Биз, турк халқи билан дўстликда яшашни ва Қора денгизнинг бизларни бир-биримиздан ажратмай, балки бирлаштириши учун ҳамма чораларни кўрамиз. Бу эса, Совет Иттифоқи учун ҳам, Туркия учун ҳам фойдали бўлур эди. Туркия ҳукумати ана шу муносабатларни яхшилашни истаганлигини айтмоқда. Биз ана шу баёнотлар реал чоралар билан мустаҳкамланади ва СССР билан Туркия ўртасидаги муносабатлар дўстона муносабатлар бўлиб қолади, деб умид қиламиз. Бунинг учун асос бор, ва бу асосни В. И. Ленин ва Камол Отатурк яратиб берган эдилар.

Япония билан савдо-сотиқ муносабатларимизнинг ривожланиши чакки эмас. Аммо, асосий масала — сулҳ шартномаси тузиш масаласи ҳал этилгани йўқ. Япония ҳукумати бу масалани ҳал этмоқ учун ҳали ҳам етарли даражада мустақилликка эга эмаслиги аниқ кўриниб турибди. Японияда шу вақтгача Америка қўшинлари турибди. Япон халқи эса ўз мамлакатининг тўла мустақиллиги учун кураш олиб бормоқда.

Норвегия ҳам бизнинг қўшнимиздир. Умумий чегарамиз қисқа бўлса ҳам, мамлакатларимиз ўртасидаги муносабатлар чегараларимизнинг ҳажмидан кўра кенгроқ бўлишини истар эдик. Шуни айтиш керакки, НАТО корчалонлари Норвегиянинг совет-норвеж муносабатларини яхшилашга қаратилган йўлни амалга оширишига имкон бермаслик учун ҳамма чораларни кўрмоқдалар.

Депутат ўртоқлар! Мамлакатимизнинг Югославия Федератив Халқ Республикаси билан ўзаро муносабатлари тўғрисидаги масалага бирмунча батафсил тўхталиб ўтишни истайман. Сизларга маълумки, мамлакатларимиз халқларининг дўстлиги чуқур тарихга эгадир.

Ҳар иккала мамлакатларимиз халқларининг қардошлик муносабатлари иккинчи жаҳон уруши даврида умумий душманга қарши курашда тўкилган қон билан мустаҳкамланди. Югославия халқлари ўртоқ Тито бошчилигидаги ўз Коммунистик партиясининг раҳбарлигида фашист босқинчиларга қарши жангларда қаҳрамонлик мўъжизаларини кўрсатдилар, улар гитлерчилар Германиясини тор-мор келтириш ишига катта ҳисса қўшдилар.

Афсуски, Совет Иттифоқи билан Югославия ўртасидаги дўстона муносабатлар иккинчи жаҳон уруши тамом бўлганидан сал вақт ўтгач бузилди. Бу муносабатларнинг ёмонлашувига қандай ҳоллар сабаб бўлганлиги тўғрисида гапириб ўтирмайман. Маълумки, югославиялик ўртоқларимиз бунинг учун бутун айб тамомила Сталин зиммасига юкланади, деб ҳисобламоқдалар. Сталин бир вақтлар югославларни ҳамма нарсада айблаган эди. Бу тўғрида бизнинг муайян фикримиз бор. Биз совет-югослав муносабатларининг ёмонлашганлиги учун айбнинг асосий қисми, шубҳасиз, Сталин зиммасига юкланади. Сталин Югославияга нисбатан ҳеч нарса билан асосланмаган қўпол равишда ўзбошимчалик қилинишига йўл қўйди, деб айтган эдик ва бу гапларимизни ҳозир яна такрорлаймиз. Аммо, ўша даврда мамлакатларимиз ва партияларимиз ўртасида вужудга келган муносабатлар учун жавобгарликнинг бир қисми югославиялик ўртоқларнинг ҳам зиммасига тушади, деб айтмасак, самимий гапирмаган бўлур эдик.

Ўтмишда аҳвол шундай бўлган эди. Аммо, биз, коммунистлар олға қарашимиз, халқларимизнинг истиқболини кўришимиз керак.

Ҳозирги вақтда Югославия билан муносабатларимиз яхши. Бизнинг таклифимизга кўра, Совет Иттифоқига келган ва шу ерда ҳозир бўлган ўртоқ Тито ва унинг ҳамроҳлари Ранкович, Веселинов ўртоқлар ва бошқа давлат арбоблари бизнинг мамлакатимизда дам олмоқдалар. Биз уларни дўстларимиздек кутиб олдик ва улар билан бир қанча самарали суҳбатларда бўлдик. Бу суҳбатлар бирбирларимизнинг фикримизни яхшироқ тушуниб олишимиз учун жуда кўп манфаат келтирди. Биз кабиЮгославия раҳбарлари ҳам мавжуд ихтилофларга барҳам бериш учун куч-ғайратларини сарф қилаётганликларини, мамлакатимиз билан муносабатларни яхшилашга интилаётганликларини кўриб турибмиз. Шуни айтишим керакки, кўпгина халқаро проблемалар юзасидан, давлатлар ўртасидаги муносабатлар ва иқтисодий муносабатлар юзасидан қарашларимиз, фикрларимиз бир хил эканлиги яна бир марта тасдиқланди. Югославия раҳбарлари ва биз шу нарсага чуқур аминмизки, Совет Иттифоқи билан Югославия ўртасидаги алоқаларни янада ривожлантириш ҳар иккала мамлакатларимизнинг манфаатларигагина эмас, балки тинчлик учун, демократия учун, социализм ва коммунизм учун курашаётган барча кучларни мустаҳкамлаш манфаатларига ҳам муносибдир.

Югославия коммунистлар союзи билан муносабатларни ривожлантириш масаласидаги позициямизга келганда шуни айтиш керакки, бу позиция тамомила КПСС XX ва XXII съездлари белгилаган йўлдан келиб чиқади. Бу йўл КПСС билан барча қардош партиялар ўртасидаги бирликни мустаҳкамлашга, антиимпериалистик фронтнинг ҳамма кучларини жипслаштиришга қаратилган.

Ўтмишда югославлар бизни сўкиб келдилар, биз ҳам улардан бўш келмадик. Ҳозирги вақтда биз ҳам, Югославия коммунистлари ҳам муносабатларимизни яхшилаш йўлидан боряпмиз. КПСС билан Югославия коммунистлар союзининг ўзаро муносабатларида мавжуд бўлган кераксиз ғовлар ва қийинчиликларнинг ҳаммаси барҳам топди, деб бўлмайди. Идеологияга оид бир қанча масалалар устида жиддий келишмовчиликлар бор эди ва улар ҳали ҳам сақланиб қолмоқда, бу келишмовчиликлар қардош партиялар Кенгашининг Баёнотида кўрсатиб ўтилганидек, Югославия Коммунистлар союзининг программасида ўз ифодасини топган. Лекин биз ихтилофларни бартараф қилмоқ учун ўз томонимиздан ҳамма чораларни кўришга тайёрмиз.

Бу нарса фақат бизгагина боғлиқ бўлиб қолмай. Югославия Коммунистлар союзининг, унинг раҳбарлигининг позициясига ҳам боғлиқдир. Биз аминмизки. Югославия Коммунистлар союзи идеология масалалари соҳасида барча қардош партиялар билан ўз бирлигини марксизм-ленинизм принциплари асосида тиклаб олса ва мустаҳкамласа, бу нарса ҳар иккала партиямизнинг, бутун халқаро коммунистик ҳаракатнинг манфаатларига мос бўлиб тушар эди.

Биз, коммунистлар тарихий процесс қандай бораётганлигини, турли мамлакатларда социализм учун кураш амалда қандай ривожланаётанлигини ҳисобга олмоғимиз керак. Ҳозирнинг ўзидаёқ Европа ва Осиёдаги кўпгина мамлакатлар социализм йўлига кириб олди. Демак, табиийки, ана шу мамлакатлардаги ҳар бир коммунистик партия марксизм-ленинизм принципларини ўз мамлакатининг конкрет тарихий, географик ва бошқа шароитларига мослаштириб, ижодий тарзда қўлланишга ҳаракат қилади ва шу асосда социализм ҳамда коммунизм қурилишида халққа раҳбарлик қилиб боради. Ўз-ўзидан маълумки, янги жамиятни барпо қилиш учун курашда у ёки бу коммунистик ёки ишчи партияси олдида пайдо бўлган ҳамма масалаларни тушунишимизда тўла моқандлик бўлиши мумкин эмас. Социалистик қурилишга доир конкрет масалаларнинг турлича талқин қилиниши, у ёки бу масалаларга турлича муносабатда бўлиниши ҳам эҳтимолдан ҳоли эмас. Амалда ҳам шундай бўлмоқда ва, эҳтимол, бошқа халқлар социализм йўлига кира берган сайин шундай бўлаверса керак.

Шу сабабдан, қандайдир бир андоза ясаб, бошқа социалистик мамлакатлар билан ўзаро муносабатларда ана шу андозага амал қилиш нотўғри бўлур эди, шу андозага тўғри келмаган кишиларнинг ҳаммасини муртадлар деб қоралаш хато бўлур эди. Хўш, ундай бўлса, Коммунистик партияни ҳаракатимиз сафларидан батамом чиқариб ташлашга ҳаракат қилиш керакми? Ана шундай мамлакатнинг халқи социализм қураётганлиги фактини эътиборсиз қолдириб бўладими, ахир? Ёки ана шундай халқнинг яшаб турганлигидан иборат фактнинг ўзидан кўз юмиб, унга қарши кураш олиб борайликми? Шундай йўл тутиш капиталистик дунёнинг ваҳшиёна қонунларига тақлид қилиш ҳамда бу қонунларни коммунистик партиялар ва социалистик мамлакатлар ўртасидаги ўзаро муносабатларга кўчириб қўйиш бўлур эди.

Лекин албаниялик сектантлар ва нифоқчилар Югославия билан ўзаро муносабатларда худди ана шундай ваҳшиёна ахлоққа амал қилишимизни бизга таклиф этмоқдалар. Улар йўл қўйган хатолари учун Югославия коммунистларини том маъноси билан ғажиб ташлашга тайёр турибдилар, ваҳоланки, ҳозир уларнинг ўзлари марксизм-ленинизмдан ўзлари айблаётган кишиларга нисбатан ҳам анча кўпроқ чекинмоқдалар. Бундай ахлоқ биз, коммунистларга ниҳоятда ётдир. Биз инсониятнинг энг яхши истиқболи учун ер юзидаги халқларнинг чинакам қардошлиги рўёбга чиқариладиган коммунизм учун курашмоқдамиз. Биз шу нарсага чуқур аминмизки, В. И. Ленин таълим берганидек, коммунизм тўла ғалаба қилгач, келажакда ҳозир халқларни бир-биридан ажратиб турган давлат чегаралари умуман бўлмайди, миллий айримлик батамом барҳам топади ва халқлар бир ота-онанинг болаларидек ягона оилага бирлашиб кетадилар.

Ана шу эзгу мақсад сари борар эканмиз, турли мамлакатларнинг коммунистлари ўртасида ихтилофлар пайдо бўлиб қолса, бу ихтилофларга барҳам бериш учун ҳамма чораларни кўришимиз керак. Бизнинг бурчимиз хатоларга йўл қўйган ёки халқаро революцион ишчилар ҳаракати нормаларидан, марксизм-ленинизмдан четга чиқиб кетган партияга ўз хатоларини тушуниб олиши ҳамда бу хатоларни тузатиб, барча қардош партиялар оиласидан муносиб ўрин эгаллай олиши учун ёрдам беришдир.

Шуни айтмоқ керакки, сўнгги вақтларда Югославия коммунистлари, уларнинг раҳбарлари ички сиёсатда, шунингдек ташқи сиёсатда кўрган тадбирлар илгари биз хато деб ҳамда Югославияда социализм қурилишига зарар етказяпти, деб ҳисоблаб келган жуда кўп нарсаларни йўқотди. Бу нарса Югославия Коммунистлар союзининг бир қанча қарорларида, Тито, Ранкович ўртоқларнинг ва югославиялик бошқа арбобларнинг нутқларида ўз ифодасини топди. Лекин баъзи бир масалаларни тушунишда ўртамизда ҳали умумийлик йўқ экан, бу нарса биз ўз муносабатларимизни ихтилофларнинг қолдиқларига асосланиб қуришимиз керак, Югославия коммунистлари бутун жаҳон коммунистик ҳаракати билан яқинлашишни ва бирлашишни кўзлаб амалга оширган тадбирлардан кўз юмушимиз керак, деган маънони асло билдирмайди. Бу, бирлашишга эмас, балки ажралишга қаратилган сиёсат бўлур эди. Ҳали мавжуд бўлган ихтилофларни давлатлар ўртасидаги муносабатларга кўчириш эса айниқса нотўғри бўлур эди. Бунинг аксича, мамлакатларимиз ўртасидаги иқтисодий алоқаларни, давлат ва ижтимоий соҳалардаги муносабатларни мустаҳкамлаш ва ривожлантириш идеология масалалари устида ҳам позицияларимизни яқинлаштиришга замин яратиб беради.

Албаниялик сектантлар ва догматиклар бутун кучларини ишга солиб, социалистик мамлакатлар билан Югославиянинг муносабатларини яхшилашга халақит бериш учун уринмоқдалар. Улар Тито, Ранкович, Веселинов ўртоқлар ва бошқа югославиялик арбоблар СССРга келган ҳозирги кунларда айниқса қаттиқ дод-фарёд солмоқдалар. Югославиялик ўртоқларимизни қардошларча кутиб олаётганимиз албаниялик нифоқчиларга очиқдан-очиқ ёқмаяпти.

Бизга Югославия Коммунистлар союзи билан баъзи бир идеологик ихтилофларни охиригача бартараф қилмасдан туриб Югославия билан давлат муносабатлари соҳасида, экономика соҳасида яхши алоқалар ўрнатиш маъқул иш эмас, деган гапларни айтмоқдалар. Тағин бу гаплар ўзларини марксчи-ленинчи деб атаётган кишилардан чиқмоқда! Лекин бу нодонликдан бўлак нарса эмасму. Ахир, ҳатто империалистлар ҳам коммунистик ишчилар ва миллий озодлик ҳаракатининг ҳужумкор кучларига қарши курашда омон қолиш учун ўз зиддиятларини бартараф қилишга ва тузатиб олишга ҳаракат қилмоқдалар. Ҳозир улар «умумий бозор»га аъзо бўлиб кирган давлатлар ўртасида зиддиятлар мавжуд бўлишига қарамай, шу уюшмада қатнашаётган мамлакатлар бирлашмасини зўр бериб мустаҳкамламоқдалар ва кенгайтирмоқдалар. Бизда, бизнинг лагеримизда эса кучларимизни ажратиб ташлашни истаётган кишилар чиқмоқда. Буни бизнинг сиёсатимиз деб, марксча-ленинча сиёсат деб бўлмайди.

Баъзи бировлар Югославия социалистик мамлакат эмас, деб даъво қилишмоқда. Хўш, ундай бўлса, Югославия қандай мамлакат, деб сўраш жоиздир. Бу саволга жавоб берган вақтда марксча-ленинча таълимотга, мамлакатнинг ижтимоий тараққиётини, унинг социал-сиёсий тузуми характерини объектив анализ қилишга асосланмоқ керак. Бу ишда субъективизмга йўл қўйиб бўлмайди. Бирон киши Будда қабилида иш тутиб, фактларни назар-писанд қилмай, ҳақиқатни кўрсатиб бера олади ҳамда қайси мамлакат социалистик мамлакату, қайси мамлакат социалистик мамлакат эмаслигини белгилаб бера олади, деб ўйлаш ярамайди. Бу ишда марксча-ленинча назарияни билиш, воқеликни чуқур анализ қилиш зарур.

Маълумки, Югославияда помешчиклар ва капиталистлар аллақачонлар йўқ қилинган, хусусий капитал, хусусий корхоналар ёки помешчикларнинг мулки бўлган ерлар ва хусусий банклар йўқ қилинган. Биз шу нарсани ҳам кўриб турибмизки, Югославия коммунистлари ва уларнинг раҳбарлари ўз куч-ғайратларини экономикани ривожлантиришга, социализм ғалабаларини мустаҳкамлашга сарфламоқдалар. Шу сабабдан, агар объектив қонунларга, марксизм-ленинизм таълимотига асосланадиган бўлсак, Югославиянинг социалистик мамлакат эканлигини инкор қилиб бўлмайди. Биз ўз сиёсатимизда ана шунга асосланмоқдамиз ҳамда Югославия билан ўзаро муносабатларимизни социалистик мамлакат қаторида санаб қурмоқдамиз. Ҳозир мамлакатларимиз ўртасидаги муносабатларни янада ривожлантириш учун асослар бор.

Барча халқлар билан дўстлик сиёсатига содиқ бўлган Совет Иттифоқи тинчлик ва социал тараққиёт учун курашаётган кучларнинг бирлигини мустаҳкамлаш учун ҳамма чораларни кўрмоқда ва кўраверади. Модомики, баъзи бир кишилар бизнинг бу сиёсатимизга ҳужум қилаётган эканлар, бу нарса ана шу кишиларнинг коммунистик ҳаракат сафларини мустаҳкамлашдан, барча кучларимизни жипслаштиришдан чинакам манфаатдорлик кўрсатмаётганликларидан далолат беради, холос.

Сўнгги вақтларда Албания Меҳнат партиясининг раҳбарлари КПССга, бутун жаҳон коммунистик ҳаракатига қутуриб қилаётган ҳужумларида ҳар қандай чегаралардан чиқиб кетдилар. Албания раҳбарлари партиямиз XX съездининг ленинча йўлига туҳмат қилишга уриниб, Сталиннинг шахсига сиғинишни яна қалқон қилиб кўтариб олишга беҳуда ҳаракат қилмоқдалар. Улар шахсга сиғиниш вазиятида коммунистик ҳаракатда мавжуд бўлган носоғлом муҳитнинг тикланишини ёқлаб чиқмоқдалар.

Бизнинг партиямиз Сталиннинг партия ва коммунистик ҳаракат олдидаги хизматларини гарчи инкор этмаса ҳам, унинг хатолари ва суиистеъмолчиликларини қатъият билан кескин танқид қилди. Биз тарихий ҳақиқатни ўйлабгина эмас, балки шунга ўхшаш ҳодисаларнинг келгусида такрорланишига қарши ленинизмга ёт бўлган ҳолларнинг такрорланишига қарши барча зарур гарантияларни яратиш учун ҳам шу ишни қилдик. В. И. Ленин ана шундай ҳолларнинг хавфли эканлигини ўз вақтида кўрсатиб ўтган эди.

Биз партиямизнинг, халқимизнинг манфаатларинигина кўзлаб эмас, балки бутун жаҳон коммунистик ҳаракатининг манфаатларини кўзлаб, бутун дунёда социализм ғалабаси учун кураш ишини ўйлаб ҳам ана шу ишни қилдик. КПССнинг шахсга сиғинишга ва унинг зарарли оқибатларига қарши кураш тажрибасидан бошқа марксчи-ленинчиларнинг ҳам зарур хулосалар чиқариб олишларига партиямизнинг ишончи комил эди.

Ҳақиқатан ҳам биз хато қилмадик. Марксчи-ленинчи партияларнинг ҳаммаси партиямиз XX съездининг ленинча йўлини маъқуллади. Бу съезд ҳозирги замоннинг тинчлик, демократия ва социализм учун кураш вазифаларига мос бўлиб тушадиган жаҳон коммунистик ҳаракатининг умумий йўлини ишлаб чиқишга ёрдам берди.

Эндиликда Албания раҳбарлари Сталиннинг фаолиятида айни энг салбий бўлган, унинг марксизм-ленинизмдан четланишини характерлаб турган нарсаларга епишиб олмоқдалар. Сталин томонидан қўлланилган, социалистик давлатнинг руҳига ёт бўлган репрессия ва қўпол равишда маъмурий тазйиқ ўтказиш методлари уларнинг эътиборини ҳаммадан кўпроқ жалб қилмоқда. Буни қарангки улар халқаро коммунистик ҳаракатнинг устунлари, марксизм-ленинизмнинг беиллат ҳомийлари бўлиб қолишни истамоқдалар. Лекин бу — қурбақанинг чиранишидек бир гап. Машҳур бир масалдаги қурбақа эсингиздами, у ҳўкизга тенг бўлишни истаган эди. Унинг бу чираниши нима билан тугаганлигини ҳамма билади: қурбақа ёрилиб ўлган ва ундан номи-нишон ҳам қолмаган эди.

Шахсга сиғинишдан иборат антиленинча идеология Албания раҳбарлари тутаётган бутун яроқсиз йўлнинг негизини ташкил қилади. Улар ўз шахсий манфаатларини амалга ошириш учун партия ва давлат ҳаётининг ҳамма нормаларини контролсиз ва жазосиз равишда буза беришларига имконият берадиган вазиятни Албанияда сақлаб қолмоқ учун жон-жаҳдлари билан ҳаракат қилмоқдалар. Репрессия ва ўч олишлар режимини бўшаштириб қўйсалар, ҳокимият тепасида сақланиб қола олмасликларини Ҳўжа ва Шеху биладилар. Халқ уларнинг раҳбарлик тепасида туришларига тоқат қила олмаган бўлур эди, чунки уларнинг қўли Албания Меҳнат партияси энг яхши фарзандларининг қонига белангандир.

Албания раҳбарлари марксизм-ленинизм билан алоқани уздилар, сўллик оппортунизми, нифоқчилик ва сектантлик ботқоғига тобора чуқур ботиб кетмоқдалар. Албания Меҳнат партиясининг раҳбарлари ўзларининг антиленинча концепцияларини ўз мамлакатларида давлат сиёсати даражасига кўтариб қўйдилар. Улар маҳдудлик ва авантюрачиликдан иборат ташқи сиёсатни ўтказиб, халқаро майдонда бошқа социализм мамлакатлари билан ҳамкорлик қилишдан бош тортиб келмоқдалар, бошқа социализм мамлакатларининг тинчликни мустаҳкамлашга, халқаро кескинликни юмшатишга қаратилган куч-ғайратларига ҳар тарафлама халақит бермоқдалар.

Маълумки, коммунистик ва ишчи партиялар вакилларининг 1960 йилги Баёнотида ревизионизм жаҳон коммунистик ҳаракатидаги энг асосий хавфдир, деб уқтирилади, шу билан бирга, сўл оппортунизмга қарши, сектантлик ва догматизмга қарши қатъият билан кураш олиб бориш зарур, деб кўрсатилади. Биз бу қоидаларни ҳозир ҳам тўғри деб ҳисоблаймиз. Бизнинг партиямиз ҳам ревизионизмга қарши, ҳам догматизм ва сектантликка қарши курашиб келди ва кураша беради. Қардош партияларнинг Кенгаши огоҳлантириб ўтган эдики, агар сектантлик ва догматизмга қарши изчиллик билан кураш олиб борилмаса, айрим партияларнинг тараққиётидаги у ёки бу босқичда сектантлик ва догматизм энг асосий хавф бўлиб қолиши мумкин.

Қардош партияларнинг Баёноти қабул қилингандан кейин коммунистик ҳаракатда юз берган воқеалар ана шу хулоса ниҳоятда узоқни кўриб айтилганлигини кўрсатди.

Баъзи бир кишилар коммунистик ва ишчи партиялар Кенгашининг Баёнотидаги тўғри қоидаларни такрорлаш билан бир ёқлама иш тутиб, нуқул ревизионизм томонидан солинаётган хавфга зўр берадилар ҳамда ўринли бўлса-бўлмаса Югославия ревизионизмини тилга олаберадилар. Лекин нарсаларга конкрет назар ташламоқ керак. Биз Куба теварагида бошимиздан кечирган танглик пайтида Югославия коммунистлари тўғри позиция тутдилар, ўзларини ҳақиқий марксчи-ленинчи қилиб кўрсатаётган догматиклар эса, иғвогарлик позициясида турдилар. Шу сабабдан, бир марта ёзиб қўйилган қоидани марксча анализ қилмасдан туриб такрорлаш, уни бир ёқлама тушуниш ярамайди. Куба теварагидаги танглик айни шу нарсани кўрсатдики, догматизм позицияларида турган ва тураётган кишилар энг асосий хавфдир.

Ҳозирги замон сўл оппортунистлари ва сектантлари, уларнинг энг ошкора ифодачилари бўлган Албания раҳбарлари сохта революцион гапларни шаллақилик билан айтиб, шу орқали ленинча тинчлик ва тинч-тотув яшаш сиёсатига қарши кураш олиб бораётганликларини ниқобламоқдалар. Боя айтиб ўтганимдек, улар троцкийчилик позицияларига тойиб кетдилар. Бундай сиёсат империализмга қарши курашаётган кучларнинг бирлигини қўпораётганлигини, Ғарб давлатларидаги энг агрессив империалистик доираларнинг антикоммунистик ниятларига далда бериб, уларга қўл келаётганлигини кўриш қийин эмас.

Болгария, Венгрия, Чехословакия, Италия коммунистик ва ишчи партияларининг съездларида ана шундай сўлларча, догматик сиёсатга лозим даражада баҳо берилди. Қардош партияларнинг вакиллари ана шу съездларда сўзлаган нутқларида иғвогарликдан иборат бундай сиёсатни фош қилиб, кескин қоралаладилар.

Агар сўл шаллақиларни, догматикларни яхшилаб қоқиштириб кўрилса, уларнинг юзаки ботирлиги замирида империализмдан қўрқиш, тинч иқтисодий мусобақада капиталистик тузумни енгиш мумкинлигига ишонмасликдан бўлак нарса ётмаганлигини осонгина пайқаб олиш мумкин. Бу — В. И. Ленин ниҳоятда шафқатсизлик билан фош қилган ва заҳарханда билан кулган майда буржуа беқарорлиги ва тутуруқсизлигининг айни характерли белгисидир. В. И. Ленин мана шундай шаллақиларга қараб очиқдан-очиқ шундай деган эди: «...Сиз ўзингизнинг ўйнайдиган объектив ролингиз жиҳатидан — империалистик иғво қуролидирсиз. Сизнинг субъектив «психологиянгиз» эса қутуриб кетган майда буржуа психологиясидир, бу майда буржуа кеккаяди ва мақтанади, лекин пролетарлар ҳақ эканлигини... жуда яхши сезиб туради». Владимир Ильич бу гапни жуда боплаб ва дўндириб айтган эди! У худди Албаниядаги ҳозирги шаллақиларни назарда тутиб айтганга ўхшайди.

Бундан қирқ йил муқаддам В. И. Ленин сўл оппортунизм коммунистик ҳаракат учун қандай жиддий хавф туғдиришини зийраклик билан кўрсатган эди. В. И. Ленин, ўша даврдаги сўл доктриначиликни коммунизмда «болаларча сўллик касали», деб аташ фақат шунинг учун ҳам мумкин эдики, у эндигина туғилиб келаётган тамомила ёш бир оқим эди, деди.

Сўл сектантлик, догматик қарашларнинг тарқатилиши Сталиннинг шахсига сиғинишнинг халқаро коммунистик ҳаракатдаги салбий оқибатларидан бири бўлдики, бу нарса социализм учун курашдан иборат улуғ ишга жиддий зарар етказди, марксизм-ленинизмнинг кенг халқ оммасига кўрсатадиган таъсирини бўшаштириб қўйди. В. И. Ленин огоҳлантириб айтганидек, сўл оппортунизмга қарши курашнинг аҳамиятига етарли баҳо бермаслик шунга олиб келдики, бу касаллик вақтида даволанмаган бўлиб чиқди ва аллақачонлар болаларга хос касаллик бўлмай қолди. Иқтисодий ва социал савияси жуда ҳар хил бўлган мамлакатларнинг халқлари социализм йўлига кириб олаётган бизнинг давримизда коммунистик ҳаракат тараққиётининг хусусиятлари сўллашган коммунизмнинг тарқалиши учун қулай шарт-шароитлар яратмоқда. Сўл коммунизм ҳамма вақт майда буржуазия вакилларининг беқарорлигида, ўзини хадеб ҳали у томонга, ҳали бу томонга ураберишида ўзига замин топиб келган эди.

Сўл сектантчилик касали миллатчиликдан мадад олиб турибди ва ўз навбатида миллатчиликка мадад бериб турибди. Бу касаллик ҳокимият тепасида турган партиянинг фаолиятида пайдо бўлган тақдирда унга айниқса чидаб бўлмайди, чунки халқнинг тақдири кўп жиҳатдан ана шу партиянинг сиёсатига боғлиқдир. Бу касаллик хатарли тус олади, чунки уруш ва тинчлик масалалари сингари бутун инсониятнинг тақдирига тааллуқли бўлган муҳим ҳаётий масалаларда коммунистик ҳаракат йўлига қарши қаратилгандир.

Ана шу сабабларнинг ҳаммасини назарга олганда, сўл оппортунизм, догматизм ва сектантлик жаҳон коммунистик ҳаракатида жиддий хатар сифатида тобора кўпроқ бўртиб чиқаётганлигини инкор қилиб бўлмайди. Буни кўрмаслик фактларнинг кўзига назар ташлашдан қўрқиш, реал воқеликдан юз ўгириш, бизнинг давримизда марксчи-ленинчилар зиммасида турган бутун масъулиятни тушунмаслик демакдир.

Жаҳон коммунистик ҳаракати сафларининг бирлигини ҳамма нарсадан юқори қўйган совет коммунистлари ҳам ўнг, ҳам сўл оппортунизмга қарши кескин кураша берадилар, бу оппортунизм ҳозирги вақтда ревизионизм сингари хавфлидир.

* * *

Депутат ўртоқлар!

Планетамизга хаёлан бир назар ташлайлик. Космос баландликлари бир ёқда турсин, мана шу қаттиқ заминдан туриб қараганда ҳам, кўз олдимизда гўзал ва илҳомбахш манзара намоён бўлмоқда. Инсоният салобатли қадамлар билан тараққиёт сари бормоқда. Эски дунёнинг — зулм, сохталик ва адолатсизлик дунёсининг негизлари зирқираб, пора-пора бўлмоқда. Янги дунё йил сайин мустаҳкамланиб, инсоният баҳоридан мужда келтирмоқда.

Социалистик ҳамдўстлик давлатларининг халқлари янги ҳаёт барпо қилишдаги ўз ютуқларини йил сайин тобора кўпайтирмоқдалар. Халқларимизнинг тинч меҳнати, уларнинг фан ва маданият соҳасида эришган ғалабалари халқларимизнинг қардошлиги ва ўзаро ёрдами мустамлакачилик зулми кишанларини улоқтириб ташлаган ёки миллий озодлик учун ҳали ҳам кураш олиб бораётган миллион-миллион кишиларга капиталистик мамлакатларнинг меҳнаткашларига илҳомбахш намуна бўлиб хизмат қилмоқда. Ер курраси узра мусаффо ҳаво келтирадиган чинакам буюк момақалдироқ гулдурамоқда.

Ленинча тинч-тотув яшаш принципи—ташқи сиёсатимизнинг бош йўли, барча социалистик давлатларнинг байроғи, ҳамма халқларнинг айни муддаосидир. Ақл-заковат телбалик устидан тантана қилаберсин, халқаро ҳаётдаги низоли масалаларни ҳал қилиш учун музокаралар олиб бориш методи хатарли «куч синаб кўриш» методининг ўрнини абадий эгаллай берсин! Ер юзидаги одамлар ниҳоят осойишталик топиши ҳамда эртанги кун ўзларига термоядро конфликти келтириши ҳақида қўрқмасликлари мумкин ва керак. Инсоният ўз истиқболини ҳаробалар устига, буруқсаб ётган вайроналар устига эмас, балки кўпгина авлодларнинг меҳнати билан бунёдга келтирилган моддий пойдевор устига қуришни истайди.

Мана шунинг учун биз халқларга мурожаат қилиб, уларни тинчликни ҳимоя қилиш йўлидаги актив ҳаракатларини кучайтиришга, империалистик уруш оловини ёқувчиларга қарши курашни кучайтиришга чақирамиз. Халқлар — тинчлик учун курашда буюк кучдир, улар ўзларининг ҳал қилувчи сўзларини айтишлари мумкин ва керак.

Албатта, Совет Иттифоқи реал аҳвол билан, хусусан ҳарбий соҳада Ғарб давлатлари ўтказиб келаётган конкрет сиёсат билан ҳисоблашишга мажбурдир. Ҳали Ғарбдаги урушқоқ доиралар ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисида бир битимга келиш йўлига зўр бериб тўғаноқлар солаётган эканлар, ҳали Ғарбдан қурол пеш қилиб айтилган сўзлар эшитилиб турган ва зўр бериб қуролланиш давом эттирилаётган экан, биз, совет кишилари қуролимизни шай қилиб турмоғимиз, ўз мудофаа қобилиятимизни мустаҳкамлаш ғамини емоғимиз ҳамда тинч меҳнатимизни бузишга журъат қиладиган ҳар қандай агрессорга қақшатқич зарба бериш учун тайёр турмоғимиз керак. Ўзимизни ва дўстларимизни империалистларнинг агрессив хуружларидан ҳимоя қилмоқ учун бизда ҳамма нарса тўла-тўкис бор.

Кучлари барқ уриб яшнаган, ҳамма мамлакатлардаги меҳнаткашларнинг ҳурматига сазовор бўлган мамлакатимиз ўз истиқболи сари шаҳдам қадамлар билан бормоқда. Бу истиқбол — коммунизмникидир. Ана шу порлоқ мақсадга етиш учун меҳнатимизни ва ғайратимизни аямасдан сарфлай берайлик!

(Ўртоқ Н. С. Хрушчев доклади залдагилар томонидан зўр эътибор билан тингланди ва бир неча марта гулдурос, давомли қарсаклар билан бўлиниб турди).

СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ СЕССИЯСИ

КАТТА КРЕМЛЬ САРОЙИДА

Халқимиз сайлаган вакиллар Кремлда икки кундан буён кенгашмоқдалар. Совет мамлакати парламентининг ҳар иккала палатасида етти йилликнинг бешинчи йилида Ватанимизнинг тараққиёти тўғрисида қизғин музокаралар олиб борилмоқда.

Партия XXII съездининг ва СССРнинг бутун экономикасига партия раҳбарлигини қайта қуриш юзасидан конкрет тадбирларни ишлаб чиққан КПСС Марказий Комитети ноябрь Пленумининг тарихий қарорларидан илҳомланган депутатлар келгуси йил перспективаларини, белгиланган планларнинг бажарилишини таъминлаши лозим бўлган давлат бюджетини хўжайинларча манфаатдорлик билан муҳокама қилмоқдалар.

Бизнинг мамлакатимиз етти йилликнинг бешинчи йилига қадам қўяр экан, Ленин йўлидан янги ғалабалар сари олға бормоқда. Сўзга чиққан депутатлар ўз нутқларида асосий эътиборларини шунга қаратмоқдалар. Депутатлар олдимизда турган вазифаларни зийраклик билан амалий суратда белгилаб, кучларимизни чамалаб кўриб, қимматли таклифлар киритмоқдалар, план-мўлжалларини маъқулламоқдалар ва уларни ўз тажрибалари билан мустаҳкамламоқдалар. Планлар эса ҳақиқатан улуғвордир. Эндиликда бу планлар большевикча зўр ғайрат билан амалга оширилиши керак, улар бажарилибгина қолмай, балки совет халқининг яхши традициясига кўра, ошириб ҳам бажарилиши лозим.

Депутатлар шу тўғрида гапирмоқдалар.

МЕҲНАТ МУВАФФАҚИЯТНИ ТАЪМИНЛАЙДИ

Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, Ўзбекистондаги «Политотдел» колхозининг бригада бошлиғи **Любовь Ли** минбарга чиқади. (Любовь Ли нутқи газетамизнинг бугунги сонида босилди).

«Советская Грузия» (Тбилиси) камвол-мовут комбинати мастерининг ёрдамчиси депутат **А. И. Чиковани** ўз нутқини бундай деб бошлади:

— Биз план ва бюджетнинг ҳар бир рақамида совет кишиларининг меҳнат самараларини — заводлар, электростанциялар, комбинатларнинг корпусларини, домна ва мартен печларини, электровоз ва автомашиналарни, миллион-миллион метр газламаларни, неча ўн миллион тонналаб буғдой ва пахтани, миллион-миллион тонна гўшт ва сутни кўриб турибмиз. Биз бу рақамларда инсонни Коинотнинг бепоён фазоларига олиб чиқаётган янги космик кемаларни кўриб турибмиз.

А. И. Чиковани бошлиқ бригада республикада коммунистик меҳнат бригадаси номини олган энг биринчи бригадаларнинг биридир.

Ўртоқ Чиковани бошлиқ бригада ўтган йили фақат биринчи навли маҳсулот ишлаб чиқарамиз, деб ваъда берган эди. Ҳозирги вақтда тўқимачилар маҳсулотнинг 99,8 процентини биринчи сортга топширмоқдалар. Депутат ўз номидан ва ўз ўртоқлари номидан сессияни ишонтириб айтдики, бригада бундан буён ҳам фақат аъло сифатли маҳсулот ишлаб чиқаради, давлат топшириқларини доим ошириб бажаради ва биринчи сортли маҳсулотгина тайёрлаб беради.

— Бу, — деди ўртоқ Чиковани, — сессия муҳокамасига тақдим этилган планни бажаришга қўшадиган ҳиссамиз бўлади.

Обуховодаги Ленин номли гилам-мовут комбинатининг мастери депутат **Г. М. Дубина** қуйидагиларни айтди:

— Ҳаётимизнинг маъноси бўлиб қолган сўзлар — ҳамма нарса инсон учун, инсон бахт-саодати учун, деган сўзлар кундалик меҳнат зафарларимизда рўёбга чиқарилаётганини билиш ҳар биримиз учун, улуғ коммунистик даврда яшовчи киши учун ёқимли ва қувончлидир.

Ўртоқ Дубина ишлаётган комбинат етти йилликнинг тўрт йили мобайнида меҳнат унумдорлигини ошириш, корхонанинг техникасини тараққий эттириш йўли билан гилам ва мовут буюмлар ишлаб чиқаришни анча кўпайтирди. Бунинг натижасида биз, дейди нотиқ, маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми ва меҳнат унумдорлиги даражаси бўйича 1965 йилнинг охирига мўлжалланган даражага эришдик. Бизнинг коллективимиз коммунистик меҳнат корхонаси номини олиш учун курашмоқда. Қарийб 1.000 кишини бирлаштирган тўрт участка, икки смена, 22 бригада ана шу фахрий номни олишга муваффақ бўлди.

Аммо, деб сўзини давом эттиради нотиқ, хом ашё билан таъминлаш ва ишлаб чиқаришни планлаштиришдаги катта камчиликлар ўз вақтида тугатилганида эди, биз ўз ишимизда янада кўпроқ натижаларга эриша олган бўлур эдик. Масалан, Москва область Халқ хўжалиги кенгаши жун саноати бошқармасида хом ашё ва ярим фабрикатлар бўйича нима учундир бизнинг корхонамиз учун йиллик фондлар белгиланмаётир. Маҳсулотнинг таннархи юзасидан бериладиган топшириқлар тез-тез ўзгартирилиб турибди.

Ўртоқ Дубина сўзини давом эттириб, бундай деди: Уй-жой қурилишининг суръатлари ва кўламлари жиҳатидан дунёдаги бошқа ҳеч қайси мамлакат бизнинг мамлакатимизга тенг келолмайди. Москва атрофидаги кенг ерларга бир назар солингиз. Башняли кранларни, қад кўтараётган янги биноларни, йиғма конструкциялар ўрнатилаётганлигини кўрганингда, беҳад хурсанд бўласан, киши. Аммо, маданий-маиший бинолар ва уй-жой қурилиши соҳасида жиддий камчиликлар борлиги тўғрисида ҳали ҳам гапиришга тўғри келмоқда. Маданий ва маиший бинолар қурилиши ҳамиша ҳам оқилона олиб борилмоқда, деб бўлмайди. Шу сабабли, янги мактаблар, болалар муассасалари биноларини қуриш суръатлари яқин вақт ичида жадаллаштирилсин, деб илтимос қиламан. Бу чора янгидан неча минглаб аёлларнинг ишлаб чиқариш ва жамоат ҳаётида янада актив иштирок этишлари учун имконият яратиб беради.

ВЦСПС секретари, депутат **А. А. Булгаков** қуйидагиларни айтди: меҳнаткашларнинг ўсиб бораётган ижодий активлиги етти йиллик планларини бажариш учун курашда муҳим роль ўйнайди. Ҳозирги вақтда умумхалқ социалистик мусобақасида ишчи ва хизматчиларнинг 85 проценти қатнашмоқда. Замонамизнинг ажойиб ҳаракати — коммунистик меҳнат мусобақаси кенгайиб бормоқда. Ҳозирги вақтда 21 миллиондан кўпроқ киши, қарийб 35 минг корхона, 200 мингга яқин цех, смена ва участка, бир миллиондан кўпроқ бригада коммунистик меҳнат коллективи ва зарбдори номини олиш учун курашмоқда. Меҳнаткашларнинг ижодий ташаббуси илмий-техника жамиятлари фаолиятининг кенгайиб боришида, жамоат конструкторлик бюролари, иқтисодий анализ группалари, ижтимоий илмий-тадқиқот институтлари ва лабораторияларнинг вужудга келтирилишида ўз ифодасини топмоқда.

Корхоналарда ва қурилишларда, деб таъкидлайди ўртоқ Булгаков, ишлаб чиқариш комитетларининг тузилиши меҳнаткашларнинг тобора кенг қисмини ишлаб чиқаришни бошқаришга жалб этиш имконини беради, уларнинг ижодий активлигини оширишга ва меҳнат унумдорлигини ўстиришга ёрдам беради.

ХИМИЯГА КЕНГ ЙЎЛ ОЧИБ БЕРАЙЛИК

Озарбайжон республикаси Министрлар Советининг Раиси, депутат **Э. Н. Алихонов** ўз нутқида республика халқ хўжалигини янада ривожлантиришга доир муҳим масалаларга тўхталиб ўтди. У, нефть ва газ саноатига катта аҳамият берди. Э. Н. Алихонов конкрет мисоллар келтириб, Озарбайжонда нефть ва газ чиқаришни янада интенсив суратда ривожлантириш, уларни қайта ишлашни кенгайтириш учун барча имкониятлар мавжуд эканлигини кўрсатди. Шу муносабат билан янги майдонларни, жумладан, денгиздаги конларни қидириб топиш ва ўзлаштириш, чуқур пармалаш ишлари катта аҳамиятга эгадир.

Озарбайжон нефть ва газ ресурсларига, нефтни қайта ишловчи кучли базага эга бўлиб, деди Э. Н. Алихонов, мамлакатимиз катта химиясининг марказларидан бирига айланмоқда. Келгуси йилда республикада химия саноатига сарфланадиган капитал маблағларни 1962 йилдагига нисбатан 80 процент кўпайтириш мўлжалланади.

Энг муҳим химия маҳсулотлари ҳосил қилишнинг ғоят самарали процесслари ишлаб чиқилмоқда. Уксус кислотаси ҳосил қилишнинг янги методи, масалан, унинг таннархини икки баравар камайтириш, сарф қилинадиган хом ашё миқдорини анча қисқартиш имконини беради. Уксус кислотаси сунъий толалар ҳосил қилиш учун керакли маҳсулотдир.

Депутат Э. Н. Алихонов бутун мамлакатимиздаги каби Озарбайжонда ҳам химия саноатини жадал ривожлантириш учун химия объектлари қурилишини лойиҳа-смета ҳужжатлари ва зарур машина-ускуналар билан ўз вақтида таъминлаш зарур, деб ҳисоблайди. Афсуски, бу ишда ҳануз жиддий нуқсонлар бор.

Қозоғистон Компартияси Уральск область комитетининг биринчи секретари, депутат **Ш. К. Коспанов** ҳам химия саноатини ривожлантириш проблемалари тўғрисида гапирди. Республика экономиканинг ана шу тармоғини ривожлантириш учун жуда бой хом ашё ресурсларига эга бўлишига қарамай, Қозоғистонда химия маҳсулотлари ҳали кам ишлаб чиқарилмоқда. Ҳолбуки, минерал ўғитлар ишлаб чиқариш учун база бўлган фосфоритларнинг жуда кўп запаслари Қозоғистонда қидириб топилди.

Озарбайжон вакили каби ўртоқ Коспанов ҳам химия саноати корхоналари қурилишини ташкил этишда бир қанча катта камчиликлар борлигини кўрсатди. У, жумладан, кейинги тўрт йил ичида иттифоқ планлаштирувчи органларининг айби билан Қозоғистондаги химия саноати учун капитал маблағлар етти йилликнинг контроль рақамларида мўлжаллланганидан камроқ ажратилди, деб таъкидлади.

Белоруссия ССР Госпланининг раиси, депутат **С. Н. Малинин** сўзга чиқади. У айтадики, республикада химия саноатини жадал ривожлантиришга катта эътибор берилмоқда. Халқ хўжалигидаги ана шу тармоқ ялпи маҳсулоти етти йилликнинг беш йили ичида 2,4 баравар ортади. Келгуси йилда Белоруссияда «катта химия» корхоналари — Солигорск калий комбинати, Гродно азотли ўғит заводи ва Полоцк нефтни қайта ишлаш заводи ишга туширилади, Гомель фосфатли ўғит заводи ва Борисов пластмасса заводи қурилиши кучайтириб юборилади. Аммо, деб таъкидлайди депутат, химия саноатини ривожлантириш учун бизда қидириб топилган ресурслардан ва бошқа қулай шарт-шароитлардан тўлароқ фойдаланиш мумкин эди.

Белоруссияда, дейди ўртоқ Малинин, радиоэлектроника ҳам тез ривожлантирилиши лозим. Етти йилликнинг дастлабки тўрт йили мобайнида саноатнинг ана шу тармоғидаги корхоналарда маҳсулот ишлаб чиқариш уч баравар ортди, корхоналар миқдори эса, икки баравар кўпайди. Ҳисоб машиналари, мураккаб приборлар ишлаб чиқарадиган корхоналар вужудга келтирилди, ярим ўтказгичлар ёрдами билан ишловчи радиоприёмникларнинг янги моделларини ишлаб чиқариш ўзлаштирилди. Нотиқнинг фикрича, Белоруссияда яқин йиллар ичида унификациялаштирилган блок ва узеллар ишлаб чиқариш бўйича ихтисослаштирилган комплекс корхоналар қурилишини туғаллаш зарур.

МОСКВА. Олтинчи чақириқ СССР Олий Советининг иккинчи сессияси. Суратда: мажлис зали да. Олдинги қаторда Ўзбекистон ССРдан келган делегатлар. **В. Соболев** фотоси. (ТАСС фотохроникаси).

ЕР ОСТИ ХАЗИНАЛАРИ — ВАТАН ХИЗМАТИГА

Мамлакатимизда табиий қазилма бойликларнинг битмас-туганмас запаслари бор. Кўп депутатлар ўз нутқларида шу бойликлардан оқилона ва самарали фойдаланиш тўғрисида гапирдилар. СССР Министрлар Совети ҳузуридаги Газ саноати бош бошқармасининг бошлиғи депутат **А. К. Кортуновнинг** нутқи зўр эътибор билан тингланди.

Тожикистон ССР Министрлар Советининг раиси депутат **А. Қаҳҳоров** ўз нутқини Тожикистоннинг табиий бойликларидан рационал фойдаланиш масалаларига бағишлади. Кейинги йилларда олиб борилган қидириш ишлари ва тузилган лойиҳалар, дейди у, фақат Вахш ва Панж дарёларининг ўзидагина 25 миллион киловаттли гидроэлектростанциялар каскадларини қуриш мумкинлигини кўрсатди. Бу гидроэлектростанциялар ҳар йил 120 миллиард киловатт-соатдан кўпроқ электроэнергияни мамлакатда энг арзон қилиб ишлаб бериши мумкин. Шу дарёларнинг сув-энергетика ресурсларидан комплекс фойдаланиш Амударё ҳавзасида 10 миллион гектар қўриқ ва бўз ерларни суғориш ва хўжалик манфаатлари учун ўзлаштириш имконини беради. Мана шуларнинг ҳаммаси фақат Тожикистон учунгина эмас, шу билан бирга бутун Ўрта Осиё учун ҳам жуда катта аҳамиятга эга бўлади.

Республикада хлор-сода, каучук, пластмасса ва бошқа қимматли маҳсулотлар ишлаб чиқарадиган катта комбинат қуриш мўлжалланмоқда. Бу маҳсулотларни ишлаб чиқариш мамлакатда жуда арзонга тушади.

Республикада кон-руда саноатини ривожлантириш учун катта имкониятлар бор. Магнетит рудаларнинг ҳозирги вақтда аниқланган запаслари 600 миллион тоннага етади. Металл сурма ва симоб ишлаб чиқарадиган катта кон-металлургия комбинати қуриш мўлжалланмоқда. Республикада бўлган слюда, тальк, тоғ хрустали запаслари саноатнинг бошқа тармоқларини ҳам муваффақиятли ривожлантиришга имкон беради. Тожикистонда рух, қўрғошин, мис, қалайи, вольфрам ва бошқа қазилма бойликларнинг катта запаслари топилди ва текшириб чиқилди. 50 хилга яқин фойдали қазилмалар чиқадиган 300 га яқин кон борлиги аниқланди. Ўртоқ Қаҳҳоров республикадаги мавжуд минерал хом ашё ресурсларидан янада самарали ва кенг фойдаланиш, шу ресурслар негизида саноатнинг янги тармоқларини вужудга келтириш зарурлигига Иттифоқ планлаштирувчи ташкилотларининг эътиборини жалб қилди.

ТЕЗ, АРЗОН, ЯХШИ ҚУРАЙЛИК

Депутатлар бирин-кетин минбарга чиқмоқдалар. Улар ўз коллективларининг меҳнатдаги муваффақиятлари, шонли ишлари тўғрисида, КПСС Марказий Комитети ноябрь Пленумининг қарорлари совет кишиларининг меҳнат ғайратини ғоят кучайтириб юборганлиги ҳақида гапирмоқдалар. Халқ вакиллари мамлакатимиз экономикасини 1963 йилда ривожлантириш планини муҳокама қилиб, жуда хилма-хил масалаларни кўтариб чиқмоқдалар, лекин сўзга чиққанларнинг деярли ҳаммаси қурилиш тўғрисида гапирмоқда. Бунинг сабаби ҳам маълум. Чунки ҳозирги кунда бизнинг бутун мамлакатимиз жуда катта қурилиш майдонига айланиб кетди. Тез, арзон, яхши қуриш керак, демоқда депутатлар.

Ленинградда, дейди Ленинград шаҳар Совети ижроия комитетининг раиси, депутат **В. Я. Исаев,** уйлар қуриш жуда кенг миқёсда олиб борилмоқда. Фақат шу йилнинг ўзидагина ленинградликларнинг 40 минг оиласи янги уйларга кўчиб киради. Бироқ, бинокорлар дуч келаётган қийинчиликлар бўлмаганида эди, иш суръатларини анча жадаллаштириш мумкин бўлур эди.

Қурилиш ишларини ташкил этишнинг уй қуриш комбинатлари ёрдами билан иморатлар бино қилиш сингари прогрессив формасини олиб кўрайлик. Бу ишда тўплаган тажрибаларимиз оз эмас. Бироқ, бизнинг Ленинградда ҳам комбинатлар эски нусхалар ва конструкциялардаги деталларни ишлаб чиқармоқдалар. Уй қуриш деталларини модернизация қилиш зарур. Госстрой бу вазифани биринчи навбатда архитекторлар ва лойиҳачилар олдига қўйиши лозим.

Яна бир муҳим масалани айтиб ўтиш керак, деб давом қилди ўртоқ Исаев, Ленинградда иморатлар одатда бўш территорияларда қурилмоқда. Янги турар-жой районлари барпо қилинмоқда. Бироқ, иморатларни комплекс қилиб қуриш тартиби бузилмоқда. Чунки болалар муассасалари, касалхоналар, мактаблар, маданий муассасалар, савдо ва коммунал хўжалик корхоналари, телефон станциялари, электр шохобчалари қуришга маблағлар беришни тармоқ бўлимлари уй-жой бинолари қуришни планлаштиришдан ажратилган ҳолда планлаштирмоқдалар. Планлаштиришнинг бундай практикаси ҳозирги куннинг талабига тўғри келмайди. Ҳатто бундай практика янги шаҳарлар ва районлардаги биноларни индустриал методлар билан қуриш практикасига зид бўлиб қолди. Шаҳар қурилишига капитал маблағлар сарфлашни, дейди ўртоқ Исаев, комплекс планлаштириш зарурлиги очиқ кўриниб турибди.

Арманистон ССР Халқ хўжалиги кенгашининг раиси депутат **Е. Т. Асцатрян** Арманистонда қурилиш ишлари кенг авж олиб кетганлигини айтиб берди. Бу йил республикада 30 тадан кўпроқ янги корхона ишга туширилди. Булар орасида Ереван гидроэлектростанцияси, цемент заводининг катта технология линияси, Айрум консерва заводида қурилган қўшимча қувватлар. Совет Иттифоқидаги катта химия саноатининг гигантларидан бири бўлган Кировакан сунъий тола заводи бор. Химия саноатининг яна бир гиганти — ацетатцеллюлоза ишлаб чиқариш комплекси, шунингдек Агарак мис-молибден комбинати, Иджевандаги гилам комбинати ва бошқа бир қанча корхоналар шу кунларда ишга тушиш арафасида турибди.

Уй-жой бинолари қуриш ишлари жадал суръатлар билан олиб борилмоқда.

Арманистон меҳнаткашларининг келажакка мўлжаллаб қўйган планлари катта. Капитал қурилиш соҳасида ғоят зўр вазифалар қўйилмоқда, капитал қурилишнинг умумий ҳажми анча кенгаяди. Татев гидроэлектростанциясини қуриш, электрон-ҳисоблаш машиналари заводини, автопогрузчик заводини, Раздан кон-химия комбинатини ва бошқа корхоналарни қуриш ишлари авж олдирилади. Уй-жой биноларини қуриш янада ривожлантирилади.

Ўртоқ Асцатрян объектларни қуриш ишларини комплекс равишда олиб бориш масаласига тўхталиб ўтди. Маълумки, деди у, ишлаб чиқариш биноларини қуришни халқ хўжалиги кенгашлари планлаштиради, аммо, маданий-маиший объектлар қуриш тўғрисидаги заказлар маҳаллий Советларнинг ижроия комитетлари томонидан берилади. Бундай тартиб саноат корхоналарини комплекс равишда қуришга имкон бермайди, касалхоналар, болалар боғчалари ва бошқа муассасалар етишмай қолмоқда. Бу эса ишчи посёлкалари ва янги саноат шаҳарларидаги аҳолига хизмат кўрсатишни анча қийинлаштирмоқда. Маданий-маиший объектларни ва уй-жой биноларини қуришни, шунингдек ободончилик ишларини, дейди ўртоқ Асцатрян, қурилаётган саноат корхоналарининг лойиҳасида кўзда тутиш, саноат корхоналари ва маданий-маиший бинолар қуриш учун ажратилган капитал маблағларни СССР Халқ хўжалиги кенгаши ихтиёрига топшириш мақсадга мувофиқ бўлади.

Қирғизистон ССР Министрлар Советининг раиси, депутат **Б. Мамбетов** минбарга чиқади. Етти йиллик мобайнида, дейди у, республикада 60 тадан кўпроқ саноат корхоналари ва цехлари қурилди. Бир миллион квадрат метрга яқин уй-жой бинолари, кўпгина мактаблар, касалхоналар, болалар боғчалари қурилди. Ўрта Осиёда энг катта Учқўрғон гидроэлектростанцияси ишга туширилди. Ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг ташаббуси билан Тўхтағул гидроэлектростанцияси қурила бошлади. Бу комплекс бир неча юз минг гектар унумдор ерларни суғоришга ҳам имкон беради. Бу гидроузел қурилиши муносабати билан Фрунзе—Ўш йўлини қуриш айниқса катта аҳамиятга эга бўлиб қолади. Иттифоқ ҳукуматининг қарорига мувофиқ, бу йўл 1963 йилда фойдаланишга топширилиши лозим. Бироқ, бу йўлни қуриш ишлари, дейди нотиқ, жуда суст бормоқда. Бу йўл шундай суръатлар билан қуриладиган бўлса, уни 1966 йилдагина ишга тушириш мумкин. Биз СССР Транспорт қурилиши министрлиги ва Госпландан, дейди ўртоқ Мамбетов, ишларни жадаллаштириш учун зарур чоралар кўришни илтимос қиламиз.

Денгиз транспорти, дейди СССР денгиз флоти министри депутат **В. Г. Бакаев,** ўзининг рентабеллигини йилдан-йилга оширмоқда. Ҳозирги вақтда денгизчилар мамлакатнинг ички ва ташқи денгизларда савдо юкларини ташиш эҳтиёжларини тўла таъминлашга катта эътибор бермоқдалар.

Шу етти йилликда партия ва ҳукуматнинг кўрсатмаси билан замонавий, техникаси мукаммал денгиз савдо флотини барпо қилишга киришилди. Денгиз савдо флотининг тоннажи тез ошмоқда, ташқи савдо юкларини ташишда чет эл флотига боғлиқ бўлишимиз тобора камаймоқда.

Совет заводларида қурилган кемалардан фойдаланиш бу кемаларнинг денгизда юриш сифати, тежамлилиги жуда яхши эканлигини ва улар яхши ишлаётганлигини кўрсатди. Шу билан бирга, баъзи янги кемаларнинг конструкциясида жиддий камчиликлар бор. Кемасозлик давлат комитетининг конструкторлик бюролари ва илмий тадқиқот институтлари эса бу камчиликларни етарли равишда тез ва оперативчилик билан тузатмаётирлар. Савдо кемалари қуриш ҳали ҳам жуда қимматга тушмоқда. Кемасозлик саноати, дейди министр, кемаларни қуриш муддатларини анча қисқартириш учун ҳамма имкониятларга эга.

«Дон» ва «Донецк» радиолокация станцияларини ишлаб чиқараётган корхоналарга денгиз транспорти ходимларининг даъвоси катта. Бу станциялар тез-тез ишдан чиқмоқда. Министр Транспорт қурилиши министрлигининг баъзи ташкилотлари портлар ва кемасозлик заводларини қуриш ишларини суст олиб бораётганлигини ҳам танқид қилди.

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИК РЕЗЕРВЛАРИНИ ИШГА СОЛАЙЛИК!

СССР Халқ хўжалигини ривожлантиришнинг 1963 йилги плани лойиҳасида совхозлар ва колхозларнинг ходимлари олдига катта вазифалар қўйилди. Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини янада юксалтириш тўғрисида ғамхўрлик қилиш бутун партиянинг, бутун халқнинг иши бўлиб қолди. Депутатлар қишлоқ хўжалиги соҳасида фойдаланилмаётган резервлар хусусида батафсил тўхталиб ўтмоқдалар, мамлакатда озиқ-овқат маҳсулотларининг мўл-кўллигини қандай қилиб тезроқ вужудга келтириш ҳақида маслаҳатлашмоқдалар.

Донгдор колхоз раҳбари, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони **В. М. Кавун** нутқи эсда қоладиган нутқ бўлди. У, Винница область Бершади районидаги ўзи бошчилик қилаётган «КПСС XXII съезди» колхозининг ишлари ҳақида гапириб берди. Колхозчилар ғалла экинларидан мўл ҳосил етиштириш юзасидан ва чорвачилик маҳсулотлари етиштиришни кўпайтириш юзасидан олган социалистик мажбуриятларини шараф билан бажардилар. 3930 гектар ернинг ҳар гектаридан ғаллакорлар 41,6 центнердан ҳосил йиғиб олдилар. Маккажўхори ва нўхатдан мўл ҳосил етиштирилди.

Бу йил колхозда биринчи марта донгдор механизатор В. Светличний усулида қанд лавлаги етиштирилди. 135 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 318 центнердан лавлаги олинди. Яқин йиллар ичида қанд лавлаги экин майдонининг ҳаммаси прогрессив технология асосида ишланадиган бўлади. Дастлабки ҳисоботларга қараганда бу йил колхознинг пул даромади 2 миллион 300 минг сўм бўлади, яъни ўтган йилдагидан 500 минг сўм кўп бўлади.

Ўртоқ Кавун бир қанча таклифларни киритди. Унинг фикрича, ҳар бир қанд заводида лавлаги турпини қуритадиган цехлар қуриш жуда муҳимдир. Бу цехларда бутун турпга патока қўшиб қуритилиши ва брикетлар ясалиши керак. Бунинг натижасида ташиш ва сақлаш вақтида қимматли озуқанинг нобуд бўлишига йўл қўйилмайди.

Депутатнинг фикрича, колхозлараро қурилиш ташкилотлари базасида ўз саноат базасига эга бўлган йирик давлат-колхоз қурилиш ташкилотларини ташкил қилиш пайти келди. Бу тадбир колхозларни ортиқча, ҳеч кимга кераксиз харажатлардан қутқаради. Колхозлар бинокорлик материалларини хўжалик усулида сотиб олмоқдалар ва мамлакатнинг турли томонларидан ташиб келтирмоқдалар.

Ўртоқ Кавун кадрлар тайёрлаш ҳақида гапириб, колхоз раисларини илғор хўжаликлар ҳузуридаги мактабларда тайёрлаш мақсадга жуда мувофиқ бўлади, деди.

Грузия Халқ хўжалиги кенгашининг раиси депутат **Г. И. Чоговадзе** республика қишлоқ хўжалигини ривожлантириш масалалари устида муфассал тўхталиб ўтди. Бу йил об-ҳаво шароити ноқулай келганига қарамасдан, деди у, Грузия қишлоқларининг меҳнаткашлари Грузияда қишлоқ хўжалик экинларининг етакчи тури ҳисобланган чой барги, узум, цитрус мевалар ва ҳўл мевалар тайёрлаш топшириқларини анча ошириб бажардилар. Бу йил республика чойкорлари рекорд миқдорда чой барги териб олдилар ва етти йилликнинг охирги йилига планлаштирилган даражадан анча ўзиб кетдилар.

Грузияда қишлоқ хўжалигини ривожлантириш суръатларини жадаллаштиришга катта эътибор берилмоқда. 1963 йилда экин майдони 50 минг гектар кенгайтирилади. Токзорлар 16 минг гектар, мевазор боғлар 10 минг гектар, чой плантациялари уч минг гектар кенгайтирилади. Янги цитрус-зор боғлар вужудга келтириш ва лавра кўчатларини ўтқазиш мўлжалланмоқда. Чорвачиликни ҳам анча ривожлантириш ва қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг асосий турларини харид қилиш ҳажмини ошириш кўзда тутилади.

Бу йил Молдавия колхозлари ва совхозлари давлатга ғалла, кунгабоқар, узум, гўшт, саноатбоп қанд лавлаги, тамаки ва бошқа маҳсулотлар сотиш юзасидан ўз мажбуриятларини шараф билан бажардилар. Бу мажбуриятларни бажаришга «Гигант» колхози ҳам муносиб ҳисса қўшди, деди шу колхознинг раиси депутат **Д. Х. Рашкулев.** Колхозда бир неча йилдан бери сурункасига катта майдонларда, дуруст ҳосил етиштирилмоқда. Ҳатто бу йилги қурғоқчилик шароитида ҳам колхозчилар 2 минг гектар майдоннинг ҳар гектаридан 32 центнердан маккажўхори дони йиғиб олишга эришдилар.

Депутат ўз нутқида Молдавияда тамаки етиштиришни кўпайтириш, қўйчиликни ривожлантириш масалаларига ҳам тўхталди, тайёрлаш ташкилотларида жун қабул қилиб олиш соҳасида тартиб ўрнатиш зарурлигини таъкидлади.

Доғистон қишлоқ хўжалигини ривожлантириш соҳасидаги катта перспективалар ҳақида КПСС Доғистон область комитетининг биринчи секретари депутат **А. Д. Даниялов** гапирди. У, Доғистоннинг текислик қисмидаги қўриқ ерларни кенгроқ кўламда ўзлаштириш пайти келганлигини таъкидлади. Ана шу жойлардаги миллион-миллион гектар ерларга сув чиқарилса, бу ерларда токзорлар ва мевазор боғлар вужудга келтириш, маккажўхори, буғдой ва бошқа экинларни етиштириш мумкин. Нотиқ бу майдонларда стационар чорвачилик учун бой ем-хашак базаси вужудга келтириш мумкин, деб ҳисоблайди.

Ўртоқ Даниялов Каспий қирғоғидаги пасттекисликни ўзлаштириш перспективали ва иқтисодий жиҳатдан фойдали иш эканлигини кўрсатиб ўтди. Шу муносабат билан у, тоғлик аҳолини текис ерларга кўчириш муҳим эканлигини таъкидлади. Кейинги йилларда тоғлик районлардан 50 мингдан кўпроқ киши кўчиб келди. Улар, янги ташкил қилинган колхозларда ва совхозларда муваффақиятли меҳнат қилмоқдалар.

* * *

Олтинчи чақириқ СССР Олий Советининг иккинчи сессияси давом этмоқда. Ўтган куни эрталаб соат 10 да Катта Кремль саройида Миллатлар Советининг бешинчи мажлиси очилди. Шу вақтнинг ўзида Кремль театрида Иттифоқ Советининг бешинчи мажлиси бошланди.

Депутатлар СССР халқ хўжалигини ривожлантиришнинг 1963 йилги Давлат плани тўғрисидаги, 1963 йилги Давлат бюджети тўғрисида ва 1961 йилги Давлат бюджетининг бажарилиши ҳақидаги докладларни муҳокама қилмоқдалар.

Миллатлар Советининг мажлисида биринчи бўлиб «Радянська Украина» колхозининг раиси **Г. Е. Буркацкая** музокарага чиқди. У қишлоқ хўжалигини бошқаришнинг қайта қурилганлиги дон, гўшт, сут ва бошқа маҳсулотлар етиштиришни кўпайтиришга қандай самарали таъсир кўрсатаётганлигини Черкасси области мисолида кўрсатиб берди.

Ер ости бойликларини қидирувчилар йилни яхши кўрсаткичлар билан тугалламоқдалар, деди, Иттифоқ Советининг мажлисида СССР Геология ва ер ости бойликларини қўриқлаш министри **А. В. Сидоренко.**

СССР Олий Совети палаталарининг алоҳида-алоҳида мажлисларида депутатлардан: Туркманистон ССР Олий Советп Президиумининг Раиси **Н. Байрамов,** Қўриқ ўлка меҳнаткашлар депутатлари Совети ижроия комитетининг раиси **В. В. Мацкевич,** Горький иқтисодий-маъмурий райони Халқ хўжалиги кенгашининг раиси **В. М. Сухов,** Оренбург областидаги «Россия» колхозининг сигирларни механизмлар ёрдамида соғиш мастери **М. С. Болдинова** ва бошқалар ҳам музокарада қатнашдилар.

* * *

Ўтган куни кундузи соат 4 да Катта Кремль саройида Иттифоқ Совети ва Миллатлар Советининг қўшма мажлиси бўлди.

Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, Ф. Р. Козлов, А. Н. Косигин, А. И. Микоян, Н. В. Подгорний, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, Н. С. Хрущев, В. В. Гришин, Л. Н. Ефремов, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, Ш. Р. Рашидов, Ю. В. Андропов, П. Н. Демичев, Л. Ф. Ильичев, Б. Н. Пономарев, В. И. Поляков, А. П. Рудаков, В. Н. Титов, А. Н. Шелепин ўртоқлар кириб келганларида депутатлар ва меҳмонлар уларни гулдурос, давомли қарсаклар билан кутиб олдилар.

Депутатлар ва меҳмонлар Иттифоқ Совети ва Миллатлар Советининг қўшма мажлисида қатнашаётган Югославия Федератив Халқ Республикасининг президенти, Югославия Коммунистлар союзининг бош секретари ўртоқ **Иосип Броз Титони,** шунингдек унга ҳамроҳ бўлиб келган Югославия Федератив Халқ Республикаси Иттифоқ ижроия вечеси раисининг ўринбосари ўртоқ **А. Ранковични,** Сербия Халқ скупшчинасининг раиси ўртоқ **И. Веселиновни** ва Югославиянинг бошқа давлат арбобларини самимий табрикладилар.

Аграр реформа миллий институтининг президенти, Куба Республикаси Бирлашган революцион ташкилотлари миллий раҳбарлигининг аъзоси **Карлос Рафаэль Родригес** бошчилигидаги Куба Республикасининг ҳукумат савдо делегацияси давомли қарсаклар билан кутиб олинди.

Мажлисда СССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари, СССР Халқ хўжалиги кенгашининг раиси депутат **В. Э. Димшиц** якунловчи нутқ сўзлади. Сўнгра Олий Совет СССР халқ хўжалигини ривожлантиришнинг 1963 йилги Давлат плани тўғрисидаги қонунни бир овоздан қабул қилди.

СССР Молия министри депутат **В. Ф. Гарбузовнинг** якунловчи нутқидан сўнг сессия СССРнинг 1963 йилги Давлат бюджетини тасдиқлашга ўтди.

(Давоми 6-бетда)

СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ СЕССИЯСИ

СССР МИНИСТРЛАР СОВЕТИ РАИСИ ЎРТОҚ Н. С. ХРУШЧЕВНИНГ «ҲОЗИРГИ ХАЛҚАРО АҲВОЛ ВА СОВЕТ ИТТИФОҚИНИНГ ТАШҚИ СИЁСАТИ» ҲАҚИДАГИ ДОКЛАДИ ЮЗАСИДАН

СССР Олий Советининг Қарори

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Олий Совети СССР Министрлар Совети Раиси ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг «Ҳозирги халқаро аҳвол ва Совет Иттифоқининг ташқи сиёсати» ҳақидаги докладини тинглаб ва муҳокама қилиб, **қарор қилади:**

Тинч-тотув яшашнинг ленинча принциплари асосида тинчлик ва халқлар ўртасида дўстликни янада мустаҳкамлашга қаратилган Совет ҳукуматининг ташқи сиёсати маъқуллансин;

Революцион Куба атрофида юз берган хавфли тангликни бартараф қилиш ва халқаро кескинликни юмшатиш юзасидан Совет ҳукумати ўтказган тадбирлар маъқуллансин.

Дунёни термоядро уруши йўлига тортган империалистик кучлар устидан тинчликсевар кучларнинг эришган маънавий-сиёсий ғалабаси халқаро хавфсизликни мустаҳкамлаш ва ҳал қилинмаган проблемаларни музокаралар олиб бориш йўли билан тинч бартараф этиш учун қулай перспективалар очиб беради.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Олий Совети Кариб денгизи районидаги конфликтни тинч йўл билан ҳал қилиш юзасидан Совет ҳукуматининг сарфлаган куч-ғайратини қувватлаган барча халқларга, шунингдек ҳукуматларга, парламентларга, жамоат ташкилотларига ва жамоат арбобларига миннатдорчилик билдиради ва барча холис ниятли кишиларни хушёр бўлишга ҳамда империалистларнинг агрессив сиёсатига қарши қатъият билан ҳаракат қилишга, ер юзида тинчликни сақлаш ва мустаҳкамлаш йўлида ёппасига қуролсизланиш учун, ҳал қилинмаган проблемаларни музокаралар олиб бориш йўли билан тинч бартараф этиш учун курашга чақиради.

СССР Олий Совети Президиумининг Раиси Л. БРЕЖНЕВ.
СССР Олий Совети Президиумининг Секретари М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль,
1962 йил, 13 декабрь.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи

ҚОНУНИ

СССР халқ хўжалигини ривожлантириш 1963 йилги Давлат плани тўғрисида

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Олий Совети **қарор қилади:**

1. СССР Министрлар Совети томонидан иттифоқчи республикалар Министрлар Советлари билан биргаликда тайёрланган СССР халқ хўжалигини ривожлантиришнинг 1963 йилги Давлат плани палаталар бюджет комиссияларининг ва Миллатлар Совети Иқтисодий комиссиясининг тузатишлари билан маъқуллансин.

2. СССР Министрлар Советига СССР халқ хўжалигини ривожлантиришнинг 1963 йилги Давлат плани юзасидан палаталар бюджет комиссияларининг ва Миллатлар Совети Иқтисодий комиссиясининг хулосаларида баён қилинган таклифлар ва мулоҳазаларни, шунингдек депутатларнинг СССР Олий Совети палаталари мажлисларида айтган таклифлари ва мулоҳазаларини қараб чиқиш ҳамда улар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилиш топширилсин.

СССР Олий Совети Президиумининг Раиси Л. БРЕЖНЕВ.
СССР Олий Совети Президиумининг Секретари М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль,
1962 йил, 12 декабрь.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи

ҚОНУНИ

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг 1963 йилги Давлат бюджети тўғрисида

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Олий Совети **қарор қилади:**

1-модда. СССР Министрлар Совети томонидан тақдим этилган ССР Иттифоқининг 1963 йилги Давлат бюджети Иттифоқ Совети ва Миллатлар Совети Бюджет комиссияларининг докладлари юзасидан қабул қилинган ўзгартишлар билан, яъни жами даромадлар бўйича 87.716.982 минг сўм ва харажатлар бўйича 86.203.233 минг сўм миқдорида, даромадлар харажатлардан 1.513.749 минг сўм ортган ҳолда тасдиқлансин.

2-модда. СССРнинг 1963 йилги Давлат бюджетида давлат ва кооператив корхоналари ҳамда ташкилотларидан олинадиган даромадлар — оборот солиғи, фойдалардан ажратмалар, даромад солиғи ва социалистик хўжаликнинг бошқа даромадлари жами 79.799.179 минг сўм миқдорида белгилансин.

3-модда. СССРнинг 1963 йилги Давлат бюджетида халқ хўжалигини пул билан таъминлаш — оғир саноат, қурилиш индустриясини, енгил ва озиқ-овқат саноатини, қишлоқ хўжалигини, транспортни, уй-жой коммунал хўжалигини ва халқ хўжалигининг бошқа тармоқларини янада ривожлантиришга бўладиган харажатлар жами 34.543.008 минг сўм миқдорида белгилансин.

4-модда. СССРнинг 1963 йилги Давлат бюджетида социал-маданий тадбирларга — умумий таълим мактаблари, техникумлар, олий ўқув юртлари, илмий тадқиқот муассасалари, профессионал техника ўқув юртлари, кутубхоналар, клублар, театрлар, матбуот, радиоэшиттириш ва маориф ҳамда маданият соҳасидаги бошқа тадбирларга: касалхоналар, болалар яслилари, санаторийлар ва соғлиқни сақлаш ҳамда физкультура соҳасидаги бошқа муассасаларга: пенсия ва нафақаларга ажратиладиган маблағлар жами 30.998.390 минг сўм миқдорида белгилансин, шу жумладан давлат социал страхованиеси бюджети бўйича 9.141.011 минг сўм миқдорида белгилансин.

5-модда. СССРнинг 1963 йилги Давлат бюджетида мамлакат мудофаасига 13.888.808 минг сўм миқдорида маблағ ажратиш белгилансин.

6-модда. СССРнинг 1963 йилги Давлат бюджетида давлат ҳокимияти органлари, давлат бошқармаси, суд ва прокуратура органларининг эҳтиёжларига 1.104.135 минг сўм ажратиш белгилансин.

7-модда. 1963 йилги Иттифоқ бюджети даромадлар бўйича 41.498.497 минг сўм ва харажатлар бўйича 39.984.748 минг сўм миқдорида, даромадлар харажатлардан 1.513.749 минг сўм миқдорида тасдиқлансин.

8-модда. Иттифоқчи республикаларнинг 1963 йилги давлат бюджетлари даромадлар ва харажатлар бўйича 47.347.413 минг сўм миқдорида, шу жумладан иттифоқчи республикалар бўйича қуйидаги миқдорларда тасдиқлансин:

(минг сўм ҳисобида)

Россия Совет Федератив Социалистик Республикаси	27.861.824
Украина Совет Социалистик Республикаси	7.886.938
Белоруссия Совет Социалистик Республикаси	1.473.906
Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси	1.364.230
Қозоғистон Совет Социалистик Республикаси	3.566.353
Грузия Совет Социалистик Республикаси	804.197
Озарбайжон Совет Социалистик Республикаси	761.358
Литва Совет Социалистик Республикаси	629.954
Молдавия Совет Социалистик Республикаси	392.533
Латвия Совет Социалистик Республикаси	525.054
Қирғизистон Совет Социалистик Республикаси	453.707
Тожикистон Совет Социалистик Республикаси	389.212
Арманистон Совет Социалистик Республикаси	471.404
Туркманистон Совет Социалистик Республикаси	415.883
Эстония Совет Социалистик Республикаси	350.860

9-модда. 1963 йилда умумиттифоқ давлат солиқлари ва даромадларидан иттифоқчи республикаларнинг давлат бюджетларига қуйидаги миқдорларда ажратмалар тасдиқлансин:

а) Оборот солиғи тушумларидан: РСФСРга 28,5 процент, Украина ССРга 30,5 процент, Белоруссия ССРга 55,8 процент, Ўзбекистон ССРга 77,4 процент, Қозоғистон ССРга 100 процент, Грузия ССРга 84,1 процент, Озарбайжон ССРга 74,4 процент, Литва ССРга 71,9 процент, Молдавия ССРга 25,1 процент, Латвия ССРга 10,8 процент, Қирғизистон ССРга 94.0 процент, Тожикистон ССРга 100 процент, Арманистон ССРга 93,6 процент, Туркманистон ССРга 100 процент, Эстония ССРга 42,6 процент;

б) давлат меҳнат омонат кассалари томонидан 1963 йилги омонат пуллар қолдиқларининг ўсиши ҳисобига давлат заёми олиш учун ажратиладиган маблағ миқдоридан ҳамда 1963 йилда сотиладиган 3 процентли давлат ички ютуқли заёми суммасидан 50 процент;

в) аҳолидан олинадиган даромад солиғи тушумларидан Қирғизистон ва Арманистон ССР Давлат бюджетларига 100 процент.

СССР халқ хўжалигини ривожлантиришнинг 1963 йилги Давлат планида кўзда тутилган тадбирларни маблағ билан таъминлаш учун 1963 йилда Иттифоқ бюджети маблағларидан Қозоғистон ССР Давлат бюджетига 1.036.314 минг сўм ва Туркманистон ССР Давлат бюджетига 92.614 минг сўм ажратилсин.

10-модда. СССР Министрлар Советига СССРнинг 1963 йилги Давлат бюджети юзасидан Иттифоқ Совети ва Миллатлар Совети Бюджет комиссияларининг хулосаларида баён қилинган таклиф ва мулоҳазаларни, шунингдек СССР Олий Совети палаталарининг мажлисларида депутатлар томонидан айтилган таклиф ва мулоҳазаларни қараб чиқиш ҳамда улар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилиш топширилсин.

СССР Олий Совети Президиумининг Раиси Л. БРЕЖНЕВ.
СССР Олий Совети Президиумининг Секретари М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль,
1962 йил, 12 декабрь.

СССР Олий Советининг Қарори

СССРнинг 1961 йилги Давлат бюджетининг бажарилиши тўғрисидаги ҳисоботни тасдиқлаш ҳақида

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Олий Совети **қарор қилади:**

СССР 1961 йилги Давлат бюджетининг бажарилиши тўғрисидаги ҳисобот даромадлар бўйича 78.054.097 минг сўм ва харажатлар бўйича 76.309.683 минг сўм миқдорида, даромадлар харажатлардан 1.744.414 минг сўм ошган ҳолда тасдиқлансин.

СССР Олий Совети Президиумининг Раиси Л. БРЕЖНЕВ.
СССР Олий Совети Президиумининг Секретари М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль,
1962 йил, 12 декабрь.

КАТТА КРЕМЛЬ САРОЙИДА

(Боши 5-бетда)

СССР Министрлар Совети тақдим этган ССР Иттифоқининг 1963 йилги Давлат бюджети Иттифоқ Совети ва Миллатлар Совети бюджет комиссияларининг докладларига мувофиқ киритилган ўзгартиришлар билан: даромадлар бўйича жами 87.716.982 минг сўм ва харажатлар бўйича жами 86.203.233 минг сўм миқдорида, даромадлар харажатлардан 1.513.749 минг сўм миқдорида ортиқ бўлгани ҳолда тасдиқ этилади.

Олий Совет ССР Иттифоқининг 1963 йилги Давлат бюджети тўғрисидаги қонунни ва СССРнинг 1961 йилги Давлат бюджетининг бажарилиши тўғрисидаги ҳисоботни тасдиқлаш ҳақидаги қарорни бир овоздан қабул қилди.

Сессия ҳозирги халқаро аҳвол ва Совет Иттифоқининг ташқи сиёсати тўғрисидаги масалани қараб чиқишга киришади. Доклад қилиш учун СССР Министрлар Советининг Раиси, КПСС Марказий Комитетининг Биринчи Секретари депутат **Н. С. Хрушчев**га сўз берилади. Залда овацияга айланиб кетган гулдурос қарсаклар янграйди.

Ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг докладини депутатлар зўр эътибор билан тинглайдилар.

А. ДЕНИСОВИЧ, ВС. КАЛИСТРАТОВ, А. СЕРБИН, Д. СМИРНОВ, П. ТЮРИН, З. ХРОМОВА, Е. ФАДЕИЧЕВ.
(ТАСС махсус мухбирлари).

* * *

Кремлда СССР Олий Советининг сессияси зўр ижодий активлик ва ишчанлик вазиятида ўтмоқда. Халқ вакиллари бажарилган ишлар тўғрисида, планларимизнинг улуғворлиги ҳақида гапирмоқдалар, бу планларни тезликда амалга ошириш йўлларини белгиламоқдалар. Барча депутатларнинг нутқлари партия XXII съезди қўйган вазифаларни муваффақиятли ҳал этиш тўғрисида, ғамхўрлик қилиш руҳи билан суғорилган.

12 декабрь, сессиянинг учинчи куни эрталаб палаталарнинг алоҳида-алоҳида ўтказилган мажлисларида совет парламенти мамлакатимиз экономикасини ривожлантиришнинг етти йиллик бешинчи йилига мўлжалланган планини, белгиланган топшириқларнинг бажарилишини таъминлайдиган Давлат бюджетини ва 1961 йилги бюджетнинг бажарилишини яна муҳокама қилишга киришди. (ТАСС).

Депутат Р. ҚУРБОНОВ нутқи

(Ўзбекистон ССР, Наманган қишлоқ сайлов округи)

Депутат ўртоқлар! КПСС Марказий Комитети ва Иттифоқ ҳукуматининг Ўрта Осиё ташкилотларини ташкил этиш тўғрисида белгилаган тадбирлари Ўрта Осиё республикаларининг экономикаси ва маданиятини янада гуллатишда катта аҳамиятга эгадир. Бу чиндан ҳам етилган масалалардир. Коммунистик қурилишнинг ҳозирги босқичи мавжуд бўлган ресурслардан, резервлар ва имкониятлардан яхшироқ фойдаланиш учун Ўрта Осиёдаги барча республикаларнинг куч-ғайратини бирлаштиришни қатъий талаб қилади.

Ўзбекистонда етти йилликнинг ўтган даврида экономика ва маданият гуркираб ўсди. Саноат ишлаб чиқаришининг ҳажми тўрт йил мобайнида етти йиллик контроль рақамларида белгиланган 38,5 процент ўрнига 42,8 процент, жумладан шу йил пландаги 7,3 процент ўрнига 9,6 процент ўсди. Етти йиллик контроль рақамларидаги топшириқлардан ташқари бир неча юз миллион сўмлик саноат маҳсулоти чиқарилади.

Капитал қурилиш кенг миқёсда авж олдириб юборилди. Агар образли қилиб айтсак, бугун республика улкан қурилиш майдонига ўхшайди. Ўзбекистонда 1959-1962 йилларда 250 дан зиёдроқ янги йирик саноат корхоналари ва цехлар қурилди.

Уй-жой қурилиши кенг миқёсда олиб борилмоқда. Етти йилликнинг тўрт йили мобайнида шаҳарларда ва ишчи поселкаларида 200 мингдан кўпроқ янги квартираларга кишилар кўчиб кирдилар. Бундан ташқари қишлоқ жойларида 125 минг уй-жой қурилди.

Ўзбекистон ССР бўйича саноат ишлаб чиқаришининг 1963 йилги план проектида кўзда тутилган ҳажми ва ўсиш суръатлари имкониятларимизга тўла мос келади.

Капитал маблағлар жуда ҳам кўп ажратилаётганлиги Ўзбекистон экономикасини янада ривожлантириш тўғрисида партия Марказий Комитети ва Совет ҳукумати қилаётган ғамхўрликнинг ёрқин ифодасидир. Капитал маблағлар 1963 йилда 1962 йилдагига нисбатан 25 процентдан ҳам зиёдроқ кўпаяди, бу саноатни тағин ҳам жадалроқ суръатда ривожлантириш имконини беради.

Умумиттифоқ меҳнат тақсимотида Ўзбекистон республикасида пахта етиштириш етакчи ўринда туради, пахтачиликнинг ривожланиши эса йирик сув хўжалиги қурилиши билан чамбарчас боғлиқдир. Шунинг учун ҳам кўпгина капитал маблағлар янги ерларни ўзлаштириш ва йирик сув хўжалик объектлари қурилишига сарфланади.

Марказий Комитет ва Иттифоқ ҳукуматининг қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини бошқаришни такомиллаштириш юзасидан белгилаган тадбирлари қишлоқ хўжалик меҳнаткашларига бир қатор вазифаларни муваффақиятли бажаришда ёрдам берди. Никита Сергеевич Хрушчевнинг бу йил республикамизга келиши Ўзбекистон ҳаётида катта воқеа бўлди. Никита Сергеевичнинг республикамизга ҳар сафар келиши, унинг кишилар билан кўпгина учрашувлари, қимматли маслаҳатлари катта мактабдир, бизга республика хўжалигини янада ривожлантириш масалаларини амалий ҳал этишда ёрдам бермоқда.

Бу йил пилла, қора кўл тери, каноп, дон, сабзавот, тухум тайёрлаш планлари ортиғи билан бажарилди. Гўшт, сут, жун ва мева бултургига нисбатан анча кўп тайёрланди. Республика қишлоқ хўжалиги кўпгина маҳсулотларни тайёрлаш юзасидан етти йиллик контроль рақамларидан ўзиб кетди.

Ўзбекистон пахтакорлари бу йилги мураккаб шароитга қарамасдан, Марказий Комитет ва Иттифоқ ҳукуматининг кўрсатаётган катта ёрдамига таяниб, дуруст ҳосил етиштирдилар. Республика етиштирилган пахта ҳосилининг ҳаммасини сира нобуд қилмасдан, тезроқ йиғиштириб олиш ва давлатга бултургидан кўпроқ пахта топшириш чораларини кўрмоқда.

Саноат ва қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришининг юксалиши негизида республикамиз меҳнаткашларининг фаровонлиги тўхтовсиз ўсмоқда. Чакана товар обороти плани ўтган йилга нисбатан 8 процент кўпаяди. 1963 йилда товар обороти ҳажми 185 миллион сўм кўпаяди. Магазинлар ва умумий овқатланиш корхоналари тармоғи кенгаймоқда. Ўзбекистон ССРнинг 1963 йилги давлат бюджети янги вазифаларга мувофиқ равишда 1962 йил бюджетига нисбатан 9.7 процент ўсади. Давлат бюджетидаги маблағнинг ярмидан кўпроғи — 52,6 проценти мактабларни, техникумларни, олий ўқув юртларини, илмий-тадқиқот муассасаларини, касалхоналарни, болалар яслилари ва санаторийларни маблағ билан таъминлашга, пенсия, нафақа тўлашга ва бошқа социал-маданий тадбирлар учун сарфланади.

Лекин бизнинг айрим сира кечиктириб бўлмайдиган тадбирларимиз борки, буларга маблағ ажратиш 1963 йил бюджетида ҳисобга олинишини сўраймиз. Бу, Тошкент шаҳрини обод қилишга, маҳаллий Советларнинг уй-жой фондини капитал ремонт қилишга, мактабларнинг, болалар муассасалари, социал-маданий муассасаларнинг эҳтиёжларига сарфланади.

Ўзбекистон меҳнаткашлари кўп миллатли социалистик давлатимиздаги бошқа халқлар билан биргаликда тағин ҳам ғайрат билан меҳнат қиладилар ва мамлакатимизда коммунизм қуриш буюк ишига ўз муносиб ҳиссаларини қўшадилар деб СССР Олий Советини ишонтиришга рухсат этгайсиз. **(Қарсаклар).**

Депутат Любовь ЛИ нутқи

(Ўзбекистон ССР, Оҳангарон сайлов округи)

Депутат ўртоқлар!

СССР халқ хўжалигини ривожлантириш плани ва 1963 йилда СССР давлат бюджети тўғрисидаги докладларни тинглар эканман, барча совет кишилари сингари мен ҳам мамлакатимиз ҳақида кишини тўлқинлантирадиган ифтихор ҳисларини бошдан кечирмоқдаман.

Ўзбекистон меҳнаткашлари КПСС Марказий Комитети ноябрь Пленуми қарорларини баланд руҳ билан кутиб олдилар, чунки бу қарорлар халқимизнинг ўй ва интилишларига тўла мос келади. Халқ улуғвор планларимизни меҳнати билан амалга оширади. Биздан ҳар биримиз қанча яхши ишласак, моддий ноз-неъматларни биз шунча кўп етиштирамиз, Ватанимиз шунча қудратлироқ бўлади. Мен ишлайдиган Тошкент областидаги «Политотдел» колхозининг аъзолари ҳам буни яхши тушунишади. Кўпларингиз бизнинг колхозимиз, ундаги меҳнаткашларнинг ютуқлари тўғрисида эшитгандирсиз.

Шундан кейин депутат КПСС Марказий Комитетининг тарихий сентябрь Пленумидан кейин колхозда бошланган юксалиш тўғрисида гапиради. Қимматли техника экини бўлган канопнинг ялпи ҳосили ана шу вақт мобайнида 13 бараварадан ҳам зиёдроқ кўпайди, ҳосилдорлик эса олти баравар ортди. Колхоз 1960 йилдаёқ каноп етиштириш жиҳатидан етти йилликнинг сўнгги йилига мўлжалланган даражадан ўзиб кетди.

Пахтачиликда ҳам ишимиз яхши. Пахта етиштириш жиҳатидан етти йилликнинг охирги йилига мўлжалланган топшириқдан 1960 йилдаёқ ўзиб кетилди. Колхоз гектаридан ўрта ҳисобда 48 центнердан ҳосил олади, коммунист Абдулла Абдураҳмонов ва Григорий Ким бошлиқ бригадалар эса катта майдонларда гектаридан 50 центнердан ҳосил кўтардилар.

Артель аъзолари кейинги йилларда техника экинларидан мўл ҳосил олишни чорвачилик маҳсулотлари етиштириш билан тўғри қўшиб олиб боришни ўргандилар. Давлатга гўшт сотиш юзасидан бу йилги план муддатидан илгари бажарилди. Жамоат молларини кўпайтириш топшириғи анча ошириб бажарилди.

Чорвачиликни юксалтиришда маккажўхори катта роль ўйнади. Бу экинни экиш учун яхши ер ажратилди, ихтисослаштирилган бригада тузилди, бу бригадага мен раҳбарман деди Л. Ли. Бу йил биз гектаридан 1979 центнердан сўтаси билан кўкпоя олдик. **(қарсаклар).** Шунингдек, гибрид маккажўхоридан мўл-кўл дон олинди.

Никита Сергеевич Хрушчев суғориладиган деҳқончилик шароитида маккажўхори ҳосили етиштириб, мўл-кўл озуқага эга бўлиш ва техника экинлари — пахта ва канопга зарар етказмасдан чорвачиликни ривожлантириш мумкин, деб айтар экан, у минг бор ҳақлидир дегим келади.

Бу йил колхозимиздагина эмас, республиканинг бошқа колхозларида ҳам маккажўхоридан яхши ҳосил олинди. Бунда илғор тажриба мактаби катта роль ўйнади. Бригадамиз аъзолари бизда очилган мактабда ёш маккажўхорикорлардан 400 га яқин киши таълим олгани билан фахрланадилар.

Депутат ўртоқлар! Колхозимиз аъзолари менга мана шу юксак минбардан туриб, оддий меҳнат аҳлининг қалин дўсти қадрли Никита Сергеевич Хрушчевга колхозимизга келгани учун, унинг доно, ғоят қимматли, бизга халқ хўжалигига хизмат қилишда борган сари янги-янги резервларни топишда ёрдам берадиган амалий, беҳад қимматли маслаҳатлари учун раҳмат айтишни топширдилар. **(Қарсаклар).**

Ўзбекистон меҳнаткашлари 1962 йилни дуруст тамомламоқдалар. Саноат маҳсулоти ишлаб чиқариш юзасидан 11 ойлик план муддатидан илгари бажарилди. Дон ва тухум сотиш давлат планлари бажарилди. Ҳозир мўл пахта ҳосилини давлатга сотиш юзасидан қизғин иш тугай деб қолди.

Республикамиз меҳнаткашлари олдида етти йилликнинг бешинчи йилида янги катта вазифалар турибди. Лекин шуни афсусланиб айтишга тўғри келадики, ҳали барча хўжаликлар ҳам қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини ривожлантиришда юксак кўрсаткичларга эришганлари йўқ.

Депутат ўртоқлар! Мен СССР халқ хўжалигини ривожлантириш планини ва етти йилликнинг бешинчи йилида СССР давлат бюджетини тасдиқлаш тўғрисида сўзга чиққан ўртоқларнинг таклифларини қувватлайман. Ўзбекистон меҳнаткашлари барча совет кишилари сингари партиянинг режаларини муваффақиятли амалга ошириш учун куч ва меҳнатларини аямайдилар. **(Қарсаклар).**

СССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИНИНГ ФАРМОНИ

МАЙОР Е. Н. АНДРЕЕВГА ВА ПОЛКОВНИК П. И. ДОЛГОВГА СОВЕТ ИТТИФОҚИ ҚАҲРАМОНИ УНВОНИНИ БЕРИШ ТЎҒРИСИДА

Янги авиация қутқазиш воситаларини синаб кўриш юзасидан топшириқларни намунали бажарганликлари ва мардлик, жасорат ҳамда қаҳрамонлик кўрсатганликлари учун қуйидагиларга **Совет Иттифоқи Қаҳрамони** унвони берилсин:

1. Майор Евгений Николаевич **Андреевга Ленин** ордени ва **«Олтин юлдуз»** медали топшириш билан.
2. Полковник Пётр Иванович **Долговга.**

СССР Олий Совети Президиумининг Раиси Л. БРЕЖНЕВ.
СССР Олий Совети Президиумининг Секретари М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль,
1962 йил, 12 декабрь.

* * *

Бу воқеа шу йил 1 ноябрда бўлган эди. Ватанимизда серияли қилиб ишлаб чиқарилган «Волга» аэростати жуда баландликка — 25 километрдан ҳам юқорига кўтарилди. Унинг бортида икки парашютчи-синовчи майор Евгений Николаевич Андреев ва полковник Пётр Иванович Долгов бор эди. Янги авиация қутқазиш воситаларини синаб кўриш керак эди.

25.458 метр баландликда Е. Н. Андреев аэростатдан биринчи бўлиб ўзини ташлади. У, парашютни очмай 270 секунд пастга туша борди, ерга томон соатига қарийб 800 километр тезликда шўнғиб борди.

Ергача бир ярим минг метр қолганида парашютчининг оёғига бириктирилган барограф сигнал берди. Шундан 20 секунд вақт ўтгач Андреев парашютни очди ва эсон-омон ерга қўнди. Жасур парашютчи бу билан 1.510-марта парашютда сакради.

П. И. Долгов аэростатдан ўзини ташлаши биланоқ парашютни очиб юборди. Аммо, бахтсиз ҳодиса рўй берди ва қаҳрамон хизмат вазифаларини бажариш вақтида осмонда ҳалок бўлди.

Совет ҳукумати парашютчиларнинг мардлиги, жасурлиги ва қаҳрамонлигини юксак даражада тақдирлади.

СССР МИНИСТРЛАР СОВЕТИ ҲУЗУРИДАГИ ДАВЛАТ ХАВФСИЗЛИГИ КОМИТЕТИДА

Илгари матбуотда хабар берилганидек, шу йил 2 ноябрда Москвадаги АҚШ элчихонасининг ходими Р. К. Жэкоб Москванинг Пушкин кўчасидаги 5/6 уйнинг дарвозасида белгилаб қўйилган яширин жойдан жосуслик материалларини олаётган пайтда жиноят устида қўлга тушган эди.

Бу иш юзасидан текшириш жараёнида мазкур яширин жой Америка разведкаси томонидан СССР Министрлар Советининг илмий-тадқиқот ишларини координациялаш Давлат комитетининг ходими — жосус О. В. Пеньковский учун танлаб олинган эканлиги аниқланди.

Пеньковский Англия ва Америка разведкалари билан алоқа боғлаб, уларнинг топшириғига биноан 1961-1962 йилларда илмий-техника, сиёсий ва ҳарбий масалалар юзасидан СССР ҳақида махфий ахборот тўплаб келган ва уларга бериб турган.

Пеньковский Москвада жосуслик иши юзасидан разведкалар билан СССРга коммерсант ниқоби остида вақт-вақтида келиб турадиган инглиз Винн, Америка элчихонасининг иккинчи секретари Карлсон ҳамда АҚШ ва Англия дипломатик ваколатхоналарининг баъзи бир бошқа ходимлари орқали алоқа қилиб турган. Махфий ахборот тўплаш юзасидан инструкцияларни разведкалар Пеньковскийга радио орқали шифр тарзида юбориб турганлар.

Пеньковский разведкачилар билан шахсан учрашишдан ташқари, жосуслик маълумотларини топшириш учун яширин жойлардан ҳам фойдаланган. Хусусан Пушкин кўчасида, 5/6 уйдаги яширин жойга у, Америка разведкаси учун мўлжалланган материалларни қўйган эди.

Пеньковский қамоққа олинган вақтда унинг душман разведкалари билан жиноятқорона алоқаларини исботлайдиган ашёвий далиллар: учта ғоят кичкина «Минокс» фотоаппарати, разведка марказидан олинган радиохабарларнинг шифрини ўқиш ва жосуслик ахборотини шифрлаш учун шифр блокнотлари, яширин ёзув воситалари, радиоаппаратлар, разведкалар билан алоқа қилиш учун чет эллардаги сохта адреслар, ишнинг барбод бўлиш хавфи туғилганда яширин ҳолатга ўтиш учун сохта совет паспорти топилди.

Совет Давлат хавфсизлиги органлари ушбу иш юзасидан Пеньковскийдан ташқари Британия граждани Виннни ҳам қамоққа олдилар ва жиноий жавобгарликка тортдилар.

Иш юзасидан тергов давом этмоқда.

БИЛДИРИШ

Бугун кеч соат 6 да Бирлашган Нашриётнинг қизил бурчагида («Правда Востока» кўчаси, 26-уй) Тошкент шаҳар ишчи мухбирлар университетининг навбатдаги йиғилиши бўлади.

Редактор М. ҚОРИЕВ.

«ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ»
(«Ташкентская правда») — орган Ташкентского обкома и горкома Коммунистической партии Узбекистана, областного и городского Советов депутатов трудящихся.

Бизнинг адрес: Тошкент, «Правда Востока» кўчаси, 26-уй.

РЕДАКЦИЯ ТЕЛЕФОНЛАРИ: Редактор — 29004, редактор ўринбосари — 25885 Партия турмуши бўлими — 26232. Пропаганда ва совет қурилиши бўлими — 28761. Қишлоқ хўжалик ва маҳаллий ахборот бўлими — 29040. Адабиёт ва санъат, маданият, саноат ва транспорт бўлимлари — 33786. Секретариат — 34808. Хатлар бўлими — 34048. Илғор тажрибаларни пропаганда қилиш штатсиз бўлими — 31936. Эълонлар бўлими — 28142. Коммутатор — 26334, 33262, 30249, 30250, 30253.

«Қизил Ўзбекистон», «Правда Востока» ва «Ўзбекистони Сурх» бирлашган нашриётининг босмахонаси
Р. 14208. Нашр. Р. 1743.